

სსიპ - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

საერთაშორისო ურთიერთობების საბაკალავრო პროგრამა

ამირან ცინცაძე

ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის
სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდეგ (2022-2026)

ნაშრომი შესრულებულია საერთაშორისო ურთიერთობების ბაკალავრის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

აბსტრაქტი

მოცემული კვლევა აანალიზებს ჩინეთის გავლენის ზრდას ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის 2022 წლის ომის დაწყებისა და რუსეთზე დამოკიდებულების კლების ფონზე. ყირგიზეთი კრემლის მიერ განხორციელებულ აგრესიამდეც არ ყოფილა *terra incognita* ჩინეთისთვის, თუმცა რუსეთ-უკრაინის ომმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ოფიციალური პეკინის გავლენების გაფართოებას. ყირგიზეთი ერთგვარ ხიდს წარმოადგენს ჩინეთს, ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს შორის და მისი მნიშვნელობა პეკინისთვის განსაკუთრებით გაიზარდა ევროპული სახელმწიფოებისა და ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ რუსეთის დასაწყევლების შემდგომ, რამაც ამ უკანასკნელის სატრანზიტო როლი დააზიანა.

ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, ნაშრომის მიზანია, გააანალიზოს ყირგიზეთში ჩინეთის გავლენის ზრდა და შეაფასოს, თუ როგორ გამოიყენა ოფიციალურმა პეკინმა საკუთარი პოზიციების გასამყარებლად რუსეთის მიერ უკრაინაში სრულმასშტაბიანი ომის წამოწყება 2022 წელს. აქედან გამომდინარეობს საკვლევი კითხვაც: რატომ გაძლიერდა ჩინეთის გავლენა ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყების შემდეგ? გავლენის ზრდის შესაფასებლად გაანალიზებულია 2022 წლამდე მოვლენებიც: როგორც ჩინეთ-ყირგიზეთის, ისე რუსეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობები, რათა მარტივი გახდეს შედარებების გაკეთება რუსეთის - როგორც ომამდე დომინანტი სახელმწიფოს - და ჩინეთის პოზიციებს შორის. აღნიშნული განსაკუთრებით საჭიროა იმის ფონზე, რომ საკვლევი ჰიპოთეზის მიხედვით, 2022 წლის შემდგომ რუსეთის დასუსტების შედეგად გაჩენილმა “ძალაუფლების ვაკუუმმა” მისცა ჩინეთს საშუალება, რომ კიდევ უფრო მეტად გაეზარდა საკუთარი გავლენები.

ნაშრომის თეორიული ანალიზისთვის გამოყენებულია ჯოზეფ ნაისა და რობერტ კიოჰენის კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების თეორია, მთავარი აქცენტი კი გაკეთებულია ასიმეტრიულ ურთიერთდამოკიდებულებაზე, რომელიც სიღრმისეულად ხსნის ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობის ბუნებას 2022 წლის შემდგომ.

კვლევა ეფუძნება თვისებრივი კვლევის მეთოდებს. ნაშრომში არსებული სტატისტიკური მონაცემების შესასწავლად კი, გამოყენებულია რაოდენობრივი მონაცემების თვისებრივი ანალიზი.

საკვანძო სიტყვები: ჩინეთი, ყირგიზეთი, რუსეთი, რუსეთ-უკრაინის 2022 წლის ომი, ასიმეტრიული დამოკიდებულება.

Abstract

The given research is analyzing China's growing influence in the Kyrgyz Republic after the start of the 2022 Russo-Ukrainian war which caused Kyrgyzstan's declining dependence on Russian Federation. Kyrgyzstan wasn't *terra incognita* for China before the Kremlin-driven aggression. However, Russo-Ukrainian war helped Beijing to broaden its influence. Kyrgyzstan has a transit role, which connects China, the Europe and the Middle east and its importance for Beijing especially grew after European countries and the United States of America imposed sanctions on Russia, which strained latter's transit role.

Research aims to analyze China's growing influence in Kyrgyzstan and assess how official Beijing used Russia's full-scale invasion in Ukraine to solidify its positions and influence in Kyrgyz Republic. Based on that, following research question emerged: Why did China's influence strengthen after the full-scale war between Russia and Ukraine? Both Chinese-Kyrgyz and Russian-Kyrgyz relations will be studied in order to fully assess China's growing influence and make it easier to compare Russia's position as the dominant state before the war with China's position. This is especially necessary given that, according to the research hypothesis, the "power vacuum" created as a result of Russia's weakening after 2022 allowed China to further increase its influence.

Theoretical framework used in research is Joseph S. Nye's & Robert Keohane's theory of complex interdependence and main emphasis is put on the concept of asymmetric interdependence, which deeply analyzes nature of the Chinese-Kyrgyz relations after 2022.

Given work uses qualitative research methods. In addition, for analysing statistical data, quantitative data's qualitative analysis is used.

Key Words: China, Kyrgyz Republic, Russian Federation, 2022 Russo-Ukrainian War, Asymmetric Interdependence.

სარჩევი

შესავალი.....	5
კვლევის დიზაინი და მეთოდოლოგია	9
ლიტერატურის მიმოხილვა.....	11
თეორიული ჩარჩო	17
თავი I. რუსეთისა და ჩინეთის გავლენები ყირგიზეთში 2022 წლის რუსეთ-უკრაინის ომამდე.....	19
1.1 რუსეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობები 2022 წლამდე.....	19
1.2 ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობები 2022 წლამდე.....	25
თავი II. რუსეთ-ჩინეთის ურთიერთობები და გავლენისთვის დაპირისპირება ყირგიზეთში.....	33
თავი III. ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში 2022 წლის რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდეგ.....	37
3.1 რუსეთის ურთიერთობა ყირგიზეთთან 2022 წლის შემდგომ.....	37
3.2 ჩინეთის ურთიერთობა ყირგიზეთთან 2022 წლის შემდგომ.....	45
თეორიული ანალიზი	54
ძირითადი მიგნებები	56
დასკვნა	57
გამოყენებული ლიტერატურა.....	59
წიგნები/მონოგრაფიები.....	59
სტატიები	60
ინტერნეტ-წყაროები	63
დანართები	70

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი შეეხება 2022 წლის რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდგომ ყირგიზეთში ჩინეთის გავლენის ზრდას. მიუხედავად იმ ფაქტორისა, რომ ჩინეთი მზარდი გავლენებით გამოირჩეოდა 2022 წლამდე შუა აზიასა და კონკრეტულად, ყირგიზეთში, ეს პროცესი ომის დაწყების შემდგომ მნიშვნელოვნად დაჩქარდა, რამაც გაზარდა ყირგიზეთის დამოკიდებულება ჩინეთზე და უფრო მოწყვლადი გახადა იგი, რის დასადასტურებლადც ნაშრომში ძირითადი ყურადღება გამახვილდება ოფიციალური ბიშკეკისა და პეკინის ურთიერთობების ორ მიმართულებაზე: ეკონომიკურ (ვაჭრობის მაჩვენებლები, ინფრასტრუქტურული პროექტები, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები) და უსაფრთხოების. ჩინეთ-ყირგიზეთის პირველი ურთიერთობები ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის დაშლისა და ჩინეთის მიერ ყირგიზეთის აღიარების შემდეგ დაიწყო. სხვა შუა აზიური სახელმწიფოების მსგავსად, ყირგიზეთშიც ოფიციალური მოსკოვის გავლენები ჩინურისას აჭარბებდა. რუსეთი შუა აზიაში ჯერ კიდევ ცარიტული იმპერიის პერიოდიდან დომინირებდა და ეს ბატონობა საბჭოთა კავშირის პერიოდშიც გაგრძელდა (Laruelle & Peyrouse, 2009). საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის (შემოკლებით, “სსრკ”) დაშლასთან ერთად, ყირგიზეთს მოსკოვიდან გამოყოფილი სუბსიდიები აღარ მიეწოდებოდა, რაც მთლიანი ეკონომიკის დაახლოებით 75%-ს შეადგენდა. მალევე, დამოუკიდებელი ყირგიზეთის ეკონომიკური დახმარება კვლავ ოფიციალურმა მოსკოვმა განაგრძო, ამჯერად კი რუსეთის ფედერაციის სახელით. ასევე, ყირგიზეთი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით დათანხმდა კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულების ორგანიზაციის (შემოკლებით, “კუხო”) ჯარების განთავსებას საკუთარ ტერიტორიაზე (Hiro, 2009), რომელიც რუსეთის მეთაურობით შექმნილი სამხედრო ალიანსი იყო. ამ და სხვა ფაქტორებმა, რა თქმა უნდა, ხელი შეუწყო რუსეთის გავლენის ზრდას ყირგიზეთში და ეს უკანასკნელი კვლავ მთავარ მოთამაშედ რჩებოდა აღნიშნულ სახელმწიფოში. რუსეთის გავლენებს ის ფაქტიც უსვამდა ხაზს, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ პირველი რუსული სამხედრო ბაზა სწორედ ყირგიზეთში, ბიშკეკიდან 20 კილომეტრით აღმოსავლეთში გაიხსნა (Hiro, 2009).

1990-იანი წლების პირველ ნახევარში ჩინეთი შუა აზიას რუსეთის გავლენის სფეროდ აღიარებდა და არ გამოირჩეოდა აქტიური ქმედებებით რეგიონში, ოფიციალური პეკინის ეკონომიკური ურთიერთობის მასშტაბებიც აქ მდებარე სახელმწიფოებთან მცირე იყო. შუა აზიისკენ ჩინეთის პირველ რეალურ დაინტერესებად შეიძლება ჩაითვალოს ე.წ. “შანხაის ხუთეულის” (Shanghai Five) დაარსება, რომელშიც ყირგიზეთიც გაერთიანდა, ყაზახეთთან,

რუსეთთან და ტაჯიკეთთან ერთად. აღნიშნული ინიციატივა შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციის (შემოკლებით, “შთო”) წინამორბედად იქცა, რომელიც მიმართული იყო სეპარატიზმის, ტერორიზმის და ექსტრემიზმის გავრცელების წინააღმდეგ. დროთა განმავლობაში, ჩინეთისთვის შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაცია უზრუნველყოფდა არამხოლოდ რეგიონულ უსაფრთხოებას, არამედ იქცა ინსტრუმენტად, რომლითაც ეკონომიკურ ურთიერთობებს გააძლიერებდა შუა აზიის სახელმწიფოებთან. ამის მაგალითად გამოდგება ის ფაქტი, რომ 2004 წელს, “შთო“-ს სამიტზე, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის პრეზიდენტმა ჰუ ძინტაომ \$900 მილიონის სესხი შესთავაზა ყირგიზეთს, ტაჯიკეთსა და უზბეკეთს. ასევე, 2002 წლის ოქტომბერში, ჩინელმა და ყირგიზმა სამხედროებმა შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციის ფარგლებში ერთობლივი წვრთნები ჩაატარეს. საინტერესო ამ მოვლენაში კი ის გახლავთ, რომ ეს იყო პირველი შემთხვევა ისტორიაში, როცა ჩინეთის სახალხო-განმათავისუფლებელმა არმიამ უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე ჩაატარა წვრთნა (Nichol, 2010).

წლების განმავლობაში იზრდებოდა ჩინური პირდაპირი ინვესტიციები ყირგიზეთში, ასევე ორ სახელმწიფოს შორის ვაჭრობის სიხშირე, მიუხედავად ამისა, რუსეთი კვლავ რჩებოდა მნიშვნელოვან ეკონომიკურ მოთამაშედ და მთავარ უსაფრთხოების გარანტორად ბიშკეკისთვის. ჩინურმა პროექტებმა, პირველ რიგში, "ერთი სარტყელი ერთი გზის" (yi dai yi lu) ინიციატივამ (2016 წელს ინიციატივას სახელი გადაერქვა და გახდა "სარტყელისა და გზის ინიციატივა") მნიშვნელოვნად გაზარდა ჩინეთის ეკონომიკური გავლენები შუა აზიასა და ყირგიზეთში. აღნიშნული პროექტი, ჩინეთის პრეზიდენტმა სი ძინპინმა პირველად 2013 წელს, ყაზახეთში, ნაზარბაევის უნივერსიტეტში გამოსვლისას წარადგინა და იგი გულისხმობდა ეკონომიკური მარშრუტის გაყვანას, რომელიც ჩინეთიდან შუა აზიის გავლით ევროპას დაუკავშირდებოდა (Pieper, 2022). აღნიშნული ინიციატივა გასცდა მხოლოდ ეკონომიკურ თუ ინფრასტრუქტურულ საკითხებს და მოიცვა ენერგეტიკის, ტექნოლოგიების, ჯანდაცვის თუ სხვა სფეროები. ასევე ჩინეთის მიერ ყურადღების გამახვილება იმ ფაქტორზე, რომ ინიციატივა დაფუძნებულია "მოგება-მოგება" თამაშზე (Pieper, 2022), იმის ინდიკატორიც არის, რომ პროექტით პეკინი საკუთარი რბილი ძალის ზრდასაც ცდილობდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ინიციატივის განხორციელება რუსეთ-უკრაინის ომამდე დაიწყო, 2022 წლის მოვლენებმა მისი მნიშვნელობა კიდევ უფრო მეტად გაზარდა ყირგიზეთისთვის. აქვე, უნდა აღინიშნოს, რომ შუა აზიის სახელმწიფოების დიდი ნაწილი "არასანდო" და პრობლემურ მსესხებლებად ითვლებიან დასავლური სახელმწიფოების და ორგანიზაციების მიერ, რის გამოც, მათ ერთადერთ რეალურ ალტერნატივად ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის საჭირო ფინანსების მოსაზიდად თუ

ინვესტიციებისთვის ჩინეთი რჩებათ, რაც ამ უკანასკნელზე მათ დამოკიდებულებას ზრდის. ყველაზე უფრო მეტად მოწყვლად ეკონომიკებად რეგიონში კი სწორედ ყირგიზეთისა და ტაჯიკეთის ითვლება (Melniková, 2020). მთავარ ალტერნატივად ჩინეთის მოაზრება კი განპირობებულია რამდენიმე ფაქტორით: პირველ რიგში, საერთაშორისო სისტემაში ძალა არა აბსოლუტური, არამედ ფარდობითია, ამიტომ სახელმწიფოები საკუთარ რესურსებს სტრატეგიული პრიორიტეტების მიხედვით ანაწილებენ, შედეგად ზოგიერთი დიდი სახელმწიფო ნაკლებად აქტიურობს შუა აზიაში, იმის გამო, რომ ეს რეგიონი მათთვის სტრატეგიულად პრიორიტეტულ მონაკვეთს არ წარმოადგენს (Dunay, 2020). აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ჩინეთის გავლენის ზრდაში დიდი როლი ითამაშა რუსეთის მიერ რესურსების გადასროლამ და ძალის კონცენტრაციამ დასავლეთით, უკრაინის წინააღმდეგ, რადგანაც მოსკოვისთვის ეს უკანასკნელი უფრო პრიორიტეტული გახდა. მსგავსი ქმედებები შუა აზიის ქვეყნებს არჩევანის საშუალებას უმცირებს, რის გამოც ჩინეთი საუკეთესო ვარიანტად განიხილება ამ სახელმწიფოებისთვის (Dunay, 2020). ასევე, ჩინეთი განსხვავებით დასავლური სახელმწიფოებისგან, ინვესტიციებისა თუ სესხების სანაცვლოდ არ ითხოვს ადამიანის უფლებების მდგომარეობის გაუმჯობესებას, ეკონომიკურ ლიბერალიზაციას თუ სხვა სახის რეფორმებს (Melniková, 2020).

თემის აქტუალობას რამდენიმე ფაქტორი განაპირობებს. პირველ რიგში, ძალთა ბალანსის ცვლილება. ყირგიზეთი, მსგავსად სხვა შუა აზიური სახელმწიფოებისა, მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული რუსეთზე, როგორც ეკონომიკური, ისე უსაფრთხოების თუ სხვა თვალსაზრისით. ეს დამოკიდებულება, რა თქმა უნდა, სრულად არ გამქრალა და კვლავ არსებობს, განსაკუთრებით უსაფრთხოების სფეროში, თუმცა რუსეთის უკრაინაში შეჭრას მოჰყვა ერთგვარი ძალაუფლების "ვაკუუმის" გაჩენა და გავლენის შესუსტება, რისი შევსებაც სხვა აქტორებმა - უმთავრესად, ჩინეთმა - დაიწყეს. რუსეთ-უკრაინის ომის, აშშ-ისრაელის ალიანსის ირანთან დაპირისპირების ფონზე, ყირგიზეთის გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური მნიშვნელობა ჩინეთისთვის განსაკუთრებით იზრდება, აღნიშნული კონფლიქტების მიმდინარე ხასიათი კი ნაშრომის საკვლევ საკითხს კიდევ უფრო მეტად აქტუალურს ხდის.

დამატებით, უნდა აღინიშნოს ინიციატივები, რომელიც ჩინეთმა ომის შემდგომ წამოიწყო, ან მანამდეც არსებობდა, თუმცა კიდევ უფრო გააძლიერა. პირველ რიგში, ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზის პროექტის დაწყება, რომელიც გვერდს უვლის რუსეთს და ჩინურ საქონელს პირდაპირ აკავშირებს ევროპასთან. აღნიშნული პროექტის შესახებ საუბარი სამ ათწლეულზე მეტია მიმდინარეობს, თუმცა ფინანსური, ტექნიკური თუ გეოპოლიტიკური

მიზეზების გამო ვერ ხორციელდებოდა (Fazl-e-Haider, 2025). რუსეთ-უკრაინის ომმა კი ჩინეთისთვის ერთგვარი "ფანჯარა" შექმნა, რათა პროექტი დაწყებულიყო. აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ 2023 წელს ჩინეთსა და ყირგიზეთს შორის სტრატეგიული პარტნიორობა გაფართოვდა (Yamaguchi, 2026). ჩინეთმა გააფართოვა თანამშრომლობა როგორც ორმხრივი, ისე მრავალმხრივი ინიციატივების ფარგლებში, როგორიცაა: მსოფლიო უსაფრთხოების ინიციატივა (Global Security Initiative), ერთი სარტყელი - ერთი გზის ინიციატივა, ჩინეთი-შუა აზიის სახელმწიფოების სამიტი (C+C5) და ა.შ. ასევე, თუკი ომამდე ჩინეთი კონცენტრირდებოდა ძირითადად ეკონომიკურ საკითხებზე, ეს შეიცვალა და, ეტაპობრივად, იგი გავლენებს ზრდის უსაფრთხოებისა და სხვა სფეროებში (Hyeyoung, 2026). ავტორის კონტრიბუცია გამოიხატება ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობებში მიმდინარე ცვლილებების ახსნაში 2022 წლის შემდეგ. დამატებით, ყურადღება იქნება გამახვილებული იმაზე, თუ რა გავლენას ახდენს ჩინურ-ყირგიზეთის ურთიერთობების გაღრმავება რუსეთის ინტერესებზე. აგრეთვე, მიუხედავად საკითხის აქტუალურობისა, ბევრი ქართულენოვანი ნაშრომი თუ კვლევა ამ მიმართულებით არ არის ხელმისაწვდომი, რაც მკვლევარს აძლევს საშუალებას, რომ საკუთარი წვლილი შეიტანოს აღნიშნული პროცესის შესწავლაში და, გარკვეულწილად, ხელი შეუწყოს დაინტერესებულ პირებს სამომავლო კვლევების ჩატარებაში.

ნაშრომის მიზანია, გააანალიზოს ყირგიზეთში ჩინეთის გავლენის ზრდა და შეაფასოს, თუ როგორ გამოიყენა ჩინეთმა საკუთარი გავლენებისა და პოზიციების გასამყარებლად რუსეთის მიერ უკრაინაში სრულმასშტაბიანი ომის წამოწყება 2022 წელს. აქედან გამომდინარეობს საკვლევი კითხვაც: რატომ გაძლიერდა ჩინეთის გავლენა ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდეგ? კვლევის ჰიპოთეზა კი მდგომარეობს შემდეგში: რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყებამ ხელი შეუწყო რუსეთის გავლენების დასუსტებას ყირგიზეთში, რამაც, გააჩინა ერთგვარი "ძალაუფლების ვაკუუმი" და დააჩქარა ჩინეთის გავლენების ზრდა, რაც გამოიხატა გაზრდილ ეკონომიკურ თუ უსაფრთხოების დამოკიდებულებაში. აქედან გამომდინარე, გამოიყოფა დამოუკიდებელი ცვლადი: "რუსეთ-უკრაინის 2022 წლის სრულმასშტაბიანი ომი", ხოლო დამოკიდებული ცვლადი კი არის: "ყირგიზეთში ჩინეთის გავლენის ზრდა". კვლევის სრულყოფილად წარმართვისთვის აუცილებელია ცვლადების განმარტება და ურთიერთკავშირის დადგენა. პირველ რიგში, 2022 წელს, რუსეთს ეკონომიკური თუ პოლიტიკური რესურსების უკრაინაში გადასროლასთან ერთად, დაუწესდა სანქციები, რამაც ხელი შეუწყო მის იზოლაციას საერთაშორისო ასპარეზზე, რის შედეგადაც რუსეთის გავლენები დასუსტდა შუა აზიასა და ყირგიზეთში, სადაც ოფიციალური მოსკოვი ტრადიციულად დომინანტ სახელმწიფოდ ითვლებოდა. აღნიშნულმა

მოვლენამ გავლენა იქონია დამოკიდებულ ცვლადზე: "ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში". აღნიშნულ ცვლადში ტერმინი "გავლენის ზრდა" აუცილებლად უნდა იქნეს განხილული, რათა მისი ბუნდოვანება შემცირდეს და შესაძლებელი გახდეს მასზე დაკვირვება და გაზომვა, ამიტომ, როგორც აღინიშნა, კვლევის ფარგლებში ჩინეთის გავლენა განხილული იქნება ორი ძირითადი მიმართულებით: 1) ეკონომიკური, რომელშიც ერთიანდება: 1. ჩინეთ-ყირგიზეთის ვაჭრობის მაჩვენებლები; 2. ჩინური ინფრასტრუქტურული პროექტები - ყირგიზეთისთვის ინფრასტრუქტურული პროექტების მნიშვნელობა, განსაკუთრებით კი სატრანსპორტო მიმართულებით უდიდესია, რადგან სახელმწიფოს არ აქვს ზღვაზე გასასვლელი, შესაბამისად ტრანსპორტირებისა და საქონლის გადატანის მთავარ საშუალებებად საავტომობილო გზები და სარკინიგზო ქსელები რჩება. ამას დამატებული, სარკინიგზო ინფრასტრუქტურა ქვეყანაში განვითარებული არ არის, რაც სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ეკონომიკისთვის (Karymshakov & Sulaimanova, 2019). სწორედ იმ ფაქტის გამო, რომ ქვეყნის ზოგადი ინფრასტრუქტურული მდგომარეობა არ არის სათანადო მდგომარეობაში, მაგალითად სახელმწიფოს ენერგეტიკული და სატრანზიტო როლის სრულად ასათვისებლად საკმარისი რესურსები არ არსებობს, შესაბამისად, ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება მნიშვნელოვანი საზომი ხდება ამა თუ იმ ქვეყნის გავლენის დასადგენად; 3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები; 2) უსაფრთხოების. მიუხედავად იმისა, რომ ყირგიზეთში ჩინეთის გავლენები 2022 წლამდეც იზრდებოდა, ომი და მისგან გამოწვეული რუსეთის დასუსტება ერთგვარი ხელშემწყობი და მასტიმულირებელი ფაქტორი გახდა იმისთვის, რომ ოფიციალურ პეკინს მეტად გაეძლიერებინა საკუთარი აქტივობა ეკონომიკურ თუ უსაფრთხოების სფეროში, რაც გამოიხატა ინვესტიციებისა და ინფრასტრუქტურული პროექტების ზრდაში და პოლიტიკური ურთიერთობების გაღრმავებაში.

კვლევის დიზაინი და მეთოდოლოგია

კვლევაში გამოყენებულია თვისებრივი კვლევის მეთოდები, რადგან ეს უკანასკნელი მიმართულია კონკრეტული მოვლენის შესწავლისკენ, არსებული კონტექსტის გათვალისწინებით. აქედან გამომდინარე, თვისებრივი კვლევის მეთოდები საშუალებას იძლევა სიღრმისეულად გაანალიზდეს ის მიზეზები, რაც ყირგიზეთის თუ ჩინეთის ქვეყნის ცვლილების უკან დგას. დამატებით, უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევის წარმოებისას მოძიებული ინფორმაციის უმეტესი ნაწილი მოიცავს თეორიულ მასალას, რომლის ინტერპრეტაციისა და გაანალიზებისთვის თვისებრივი კვლევა ეფექტურ მეთოდს წარმოადგენს, განსხვავებით

რაოდენობრივი კვლევისა, რომელიც მიმართულია არა წინადადებებისა და კონტექსტის ანალიზზე, არამედ რიცხვითი მონაცემების გაზომვასა და ობიექტური თეორიების შემოწმებაზე (Rich et al, 2018).

კვლევის დიზაინად გამოყენებულია შემთხვევის შესწავლის (Case Study) სტრატეგია. ეს გახლავთ კვლევითი სტრატეგია, რომლის დროსაც მკვლევარი სიღრმისეულად შეისწავლის კონკრეტულ შემთხვევას, პროგრამას, მოვლენას, აქტივობას, პროცესს ან ერთ ან რამდენიმე ინდივიდს. ხოლო შესასწავლი საკითხი შემოფარგლულია დროითი მონაკვეთითა და აქტივობით (Stake, 1995, ციტირებულია Creswell, 2009). აღნიშნულ ნაშრომში განხილული შემთხვევაც შემოსაზღვრულია დროითი მონაკვეთით (2022 წლის ომის დაწყებიდან დღემდე) და აქტივობით კონკრეტულ სივრცეში (ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში). შემთხვევათა ანალიზი ეფექტური საშუალებაა იმისთვის, რომ დეტალურად იქნეს აღწერილი ის ცვლილებები, რაც განხორციელდა რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ ჩინეთ-ყირგიზეთის და რუსეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობებში. შემთხვევის შესწავლის ფარგლებში გამოყენებული იქნება პროცესის მიდევნების (Process tracing) მეთოდი, რომელიც მიმართულია შესასწავლ ქეისში მიმდინარე მოვლენების დეტალური ანალიზისკენ. აღნიშნული მეთოდი მიზნად ისახავს გამოიკვლიოს ის ფაქტორები, რომლის საშუალებითაც დამოუკიდებელი და დამოკიდებული ცვლადი ერთმანეთს უკავშირდება (Beach & Pedersen, 2013). პროცესის მიდევნების მეთოდი განსაკუთრებით გამოსადეგია კვლევისთვის, რადგან ჩინეთის გავლენის ზრდა არ არის ერთმნიშვნელოვანი პროცესი, არამედ იგი რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული მოვლენის შედეგად დგება, აღნიშნული მეთოდი კი სწორედ ამ პროცესების თანმიმდევრული შესწავლისა და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენისკენაა მიმართული.

დამატებით, გამოყენებული იქნება თვისებრივი კონტენტანალიზი, რომელიც მიმართულია ტექსტური მასალის დეტალური ანალიზისა და ინტერპრეტაციისკენ, რათა გამოვლინდეს კონკრეტული ტენდენციები, შინაარსი თუ დასკვნები და პასუხი გაეცეს საკვლევ შეკითხვას. საკვლევი მასალა შესაძლოა იყოს როგორც პირადი, ასევე მედიის (ონლაინ თუ ტრადიციული) და სამთავრობო ან არასამთავრობო ორგანიზაციების დოკუმენტები და ა.შ (წულაძე, 2020). საკვლევი საკითხიდან გამომდინარე კი, შესწავლილი იქნება ჩინეთისა და ყირგიზეთის სამთავრობო დოკუმენტები (პირველადი წყაროები), როგორიცაა შესაბამისი სამინისტროების მიერ გამოქვეყნებული ვაჭრობის მონაცემები თუ ოფიციალური სტატისტიკები; ასევე, გაანალიზებული იქნება მეორეული წყაროები: დარგის სპეციალისტთა კვლევები,

სახელმძღვანელოები, სტატიები, ინტერნეტ წყაროები და ზოგადად ნაშრომები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ კვლევის მიზნის შესრულებას და საკითხის არსის სიღრმისეულად გაგებას. მოცემულ კვლევაში, ჩინეთის გავლენის გასაზომად გაანალიზდება სტატისტიკური მონაცემები, როგორიცაა: სავაჭრო ბრუნვისა და ინვესტიციების მოცულობა ორ სახელმწიფოს შორის სხვადასხვა დროით მონაკვეთში, ამიტომ ნაშრომში გამოყენებული იქნება რაოდენობრივი მონაცემების თვისებრივი ანალიზი. საბოლოო ჯამში კი, ეს ყველაფერი კვლევის შედეგებს მეტ სანდოობას ანიჭებს (წულაძე, 2023).

ლიტერატურის მიმოხილვა

შუა აზიის რეგიონი, მათ შორის, ყირგიზეთი, ყოველთვის მნიშვნელოვან ტერიტორიას წარმოადგენდა დიდი სახელმწიფოებისთვის გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური მნიშვნელობიდან გამომდინარე. თუმცა, რუსეთ-უკრაინის ომმა არსებითად შეცვალა აქ არსებული სიტუაცია. აღნიშნულმა დაპირისპირებამ, ყირგიზეთისთვის ბევრ პრობლემასთან ერთად ახალი შესაძლებლობებიც მოიტანა. გაიზარდა ქვეყნის სატრანზიტო როლი რუსეთის დასაწყვირებასა და ეკონომიკური პრობლემების ფონზე, რადგან ჩინეთს, რომელიც საკუთარი საქონლის ექსპორტს ძირითადად სწორედ რუსეთის ფედერაციის გავლით ახორციელებდა, ახალი მარშრუტების მოძიება მოუწია. ამან, ერთი მხრივ, რუსეთის გავლენის შემცირებას შეუწყო ხელი და ძალაუფლების "ვაკუუმის" პირობებში გზა გაუხსნა ჩინეთს, რომელიც ახალ დომინანტ აქტორად ყალიბდება როგორც ყირგიზეთში, ისე მთლიანად შუა აზიის რეგიონში.

ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობების კვლევისას, აუცილებლად უნდა გამახვილდეს ყურადღება მათ ურთიერთობებზე 2022 წლამდე. სწორედ ისტორიულ რაკურსზე აკეთებს აქცენტს ალექსანდრ კული (Alexander Cooley) (2012) საკუთარ ნაშრომში "დიდი თამაშები, ადგილობრივი წესები: ახალი დიდი ძალების შეჯიბრი ცენტრალურ აზიაში" (Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia). ავტორის აზრით, შუა აზიაში დიდი სახელმწიფოები ყოველთვის ცდილობდნენ გავლენების მოპოვებას და ამის მაგალითია ტერმინი "დიდი თამაში" (Great Game), რომელსაც მე-19 საუკუნეში ბრიტანეთისა და რუსეთის დაპირისპირების აღსანიშნად იყენებდნენ შუა აზიაში. ავტორის ხედვით, მეოცე საუკუნიდან მოყოლებული, სახეზეა "ახალი დიდი თამაში" (New Great Game), სადაც მთავარი მოთამაშეები: ჩინეთი, რუსეთი და აშშ (ამერიკის შეერთებული შტატები) არიან და ისინი ცდილობენ საკუთარი გავლენის გავრცელებას შუა აზიის ხუთ სახელმწიფოზე, ესენია: ყირგიზეთი, ყაზახეთი, ტაჯიკეთი, თურქმენეთი და უზბეკეთი. ავტორის აზრით, ტრადიციული "დიდი

თამაშისგან" განსხვავებით, ახალი აღარ ისახავს მიზნად სახელმწიფოების დაპყრობას ომითა და ტრადიციული მეთოდებით და ძალაუფლების ძალადობრივად ხელში ჩაგდებას, არამედ მთავარი "მოთამაშეები" ცდილობენ საკუთარი ინტერესების გატარებას ისე, რომ სხვა აქტორების ინტერესები შეზღუდონ. ამის გამოსახატავად, ქული ყურადღებას ამახვილებს რუსეთის - "ნატო"-ს (ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია) და ევროპის კავშირის ანალოგ ორგანიზაციებზე, ესენია "კუხო" და ევრაზიის ეკონომიკური კავშირი - და ჩინეთის - "შთო", როგორც "ეუთო"-ს (ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია) ანალოგია - ინიციატივებზე. ავტორი ხაზს უსვამს, რომ რუსეთმა, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, საკუთარი ინიციატივებით გარკვეულწილად აღადგინა გავლენები, რაც გამოიხატა ყირგიზეთში სამხედრო ბაზის გახსნაში, ინიციატივების, ინვესტიციების, ენერგოდამოკიდებულების მნიშვნელოვნად ზრდაში. ასევე, 2008 წლის მონაცემებით, რუსეთში მყოფი ყირგიზი მიგრანტების გზავნილები ყირგიზეთის მთლიანი მშპ-ს (მთლიანი შიდა პროდუქტი) 27%-ს შეადგენდა. ავტორის აზრით, აღნიშნული ფაქტორები რუსეთის მხარეს მნიშვნელოვან პოლიტიკურ ბერკეტს წარმოადგენდა, თუმცა ეს ყველაფერი მაინც არ არის საკმარისი ჩინეთის გავლენის დასაბალანსებლად. ქული თვლის, რომ ჩინეთი, მიუხედავად რუსეთთან სტრატეგიული პარტნიორობისა ეწინააღმდეგება ამ უკანასკნელის ინტერესებს და ცდილობს, საკუთარი გავლენების გაფართოებას ყველა მიმართულებით, რაც სამომავლოდ რუსეთის პოზიციებს მნიშვნელოვნად დააზიანებს. ჩინეთი საჯარო ასპარეზზე ცდილობს არ გააღიზიანოს რუსეთი და აცხადებს, რომ შუა აზია რუსეთის "პრივილეგირებული გავლენის ზონაა", თუმცა, პრაქტიკაში საპირისპიროდ იქცევა.

საინტერესოა ჯორჯ ვაშინგტონის უნივერსიტეტის ფრანგი მკვლევრის მარლენ ლარუელის (Marlène Laruelle) (2008) ნაშრომი - "რუსეთის შუა აზიური პოლიტიკა და რუსული ნაციონალიზმის როლი" (Russia's Central Asia Policy and the Role of Russian Nationalism) - რომლის მიხედვითაც, "შთო" არა რუსეთის გავლენის შეზღუდვის მექანიზმს, არამედ თანამშრომლობის საშუალებას წარმოადგენს ოფიციალურ მოსკოვსა და პეკინს შორის, რომლის მეშვეობითაც ისინი უკეთ ახდენენ საერთო მიზნების წინააღმდეგ - რელიგიური ექსტრემიზმი, ტერორიზმი, სეპარატიზმი და აშშ-ის გავლენების გავრცელება - ბრძოლას. ლარუელის მიხედვით, რუსეთმა ჩინეთი სტრატეგიულ პარტნიორად აირჩია დასავლეთის წინააღმდეგ, რადგან მიხვდა, რომ დამოუკიდებლად ვერ გაუწევდა წინააღმდეგობას აშშ-სა და მისი მოკავშირეების გავლენებს.

ჩინეთ-ყირგიზეთ-რუსეთის ურთიერთობებზე წერდა საგარეო პოლიტიკის ექსპერტი, საერთაშორისო ურთიერთობების ფრანგული ინსტიტუტის (French Institute of International

Relations) ყოფილი მკვლევარი ბობო ლო (Bobo Lo) (2008) საკუთარ წიგნში "მოხერხებულობის კავშირი: მოსკოვი, პეკინი და ახალი გეოპოლიტიკა" (Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics), სადაც იგი, ფაქტობრივად ავითარებს ქულის ნააზრევს. ავტორი ხაზს უსვამდა იმ ფაქტსაც, რომ შუა აზიის სახელმწიფოებში მთავარი მოთამაშე პოლიტიკური და უსაფრთხოების მიმართულებებით მუდმივად რუსეთი იყო და ამაზე ჩინეთიც თანხმდებოდა. ავტორის მიხედვით, ოფიციალურ პეკინს სამი მთავარი ინტერესი გააჩნდა შუა აზიის ქვეყნებში: ენერგეტიკული, უსაფრთხოების და გეოპოლიტიკური. საინტერესოა, რომ ლოს აზრით, ჩინეთი, ჯერჯერობით, მიზნად არ ისახავს ჰეგემონობას აღნიშნულ რეგიონში და ცდილობს ძალთა ბალანსის შენარჩუნებას, სადაც აქტორები გაინაწილებენ გავლენის სფეროებს და საკუთარ ინტერესებს გაატარებენ. ასევე, ჩინეთი ბევრ საკითხში ცდილობს, არ გააღიზიანოს რუსეთი და არ გადადგას ნაბიჯი, რომელიც მისი სტრატეგიული პარტნიორის მხრიდან ერთგვარი "წითელი ხაზის" გადაკვეთად იქნება აღქმული. თუმცა, ავტორი იყენებს ტერმინ "სტრატეგიულ მოთმინებას" (Strategic Patience) ჩინეთის სტრატეგიის დასახასიათებლად და აღნიშნულ ნაშრომშიც ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ ჩინეთის მზარდი ეკონომიკისა და განვითარების ფონზე იზრდება მისი ამბიციები, მაშინ, როცა რუსეთი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული გაზისა და ნავთობის საერთაშორისო ფასებზე, რაც, საბოლოო ჯამში, ხელს შეუწყობს ჩინეთის გავლენების ზრდას რუსეთის ინტერესების საწინააღმდეგოდ შუა აზიაში. ლოს მსგავსად, ჩინეთის სამ მთავარ ინტერესს ახსენებენ ავტორები რაფაელო პანტუჩი და ალექსანდროს პეტერსენი (Raffaello Pantucci & Alexandros Petersen) (2022) საკუთარ წიგნში "სინოსტანი: ჩინეთის შემთხვევითი იმპერია" (Sinostan: China's Inadvertent Empire), თუმცა ავტორები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ უსაფრთხოების საკითხს. მათი აზრით, ჩინეთს ყოველთვის განსხვავებული ინტერესები გააჩნდა ყირგიზეთში სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებთან შედარებით, რაც გამომდინარეობდა უსაფრთხოების სფეროში არსებული გამოწვევებით. კერძოდ, ჩინელი ოფიციალური პირები მიიჩნევდნენ, რომ სინძიანში მყოფი უიღურული ეთნიკური უმცირესობა საფრთხეს უქმნიდა ქვეყნის სტაბილურობას (ტერორისტული აქტების თუ ეთნიკური დაპირისპირებების გამო ადგილობრივ ჰანებსა და უიღურებს შორის), ამიტომ ოფიციალური პეკინის თვალთახედვით, პირველ რიგში აუცილებელი იყო ეკონომიკური ზრდისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა როგორც სინძიანში, ისე მის მეზობელ სახელმწიფოებში, განსაკუთრებით ყირგიზეთში, სადაც არაერთი თავდასხმა მომხდარა უიღურული დაჯგუფებების მიერ ჩინელ ოფიციალურ პირებზე. სწორედ ეს გახდა ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი პეკინისა და ბიშკეკის ინტენსიური ურთიერთობის საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ. ავტორები ეხებიან ჩინეთისა და რუსეთის გავლენის

საკითხებს. მათი აზრით, ოფიციალური პეკინი დიდი ხანია მიმართულია პოზიციების გაძლიერებისკენ, რასაც რუსეთი ცდილობს, რომ წინ აღუდგეს, ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის, თუ სხვა ორმხრივი და მრავალმხრივი ფორუმებითა და ინიციატივებით, თუმცა უშედეგოდ. ოფიციალური მოსკოვის მიერ რესურსების დახარჯვის კვალდაკვალ, პეკინი კიდევ უფრო მეტს ხარჯავს, რადგან ეკონომიკური თვალსაზრისით ეს უკანასკნელი ბევრად უფრო წინაა. ასევე, რუსეთის ფედერაცია ცდილობს, თავადაც მიიღოს სარგებელი ჩინეთთან თანამშრომლობით, მიიზიდოს ინვესტიციები, ფინანსები და მოიპოვოს პეკინის მხარდაჭერა საერთაშორისო ასპარეზზე, ხოლო გავლენების ზრდაში დაპირისპირება კრემლს ამ შესაძლებლობას დააკარგვინებს, რაც მის შემგუებლობას იწვევს შუა აზიაში ჩინეთის გაძლიერებისადმი.

ჩინეთ-ყირგიზეთის საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი ურთიერთობების განხილვისთვის მნიშვნელოვან მასალას წარმოადგენს ჯიმ ნიკოლის (Jim Nichol) (2010) ნაშრომი “შუა აზია“ (Central Asia), სადაც განხილულია ჩინეთის მთავარი მამოძრავებელი ფაქტორები ყირგიზეთსა და სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობებში. ავტორის თვალთახედვით, ჩინეთისთვის უმთავრესი ეკონომიკური ("აბრეშუმის გზის" აღდგენა) და უსაფრთხოების (ყირგიზეთიდან, ტაჯიკეთიდან და ყაზახეთიდან მომდინარე ექსტრემიზმის საფრთხეების განეიტრალება და არასტაბილურობის თავიდან აცილება) ფაქტორებია. ჩინეთი ორმხრივ და მრავალმხრივ ფორმატებს იყენებს ექსპანსიისთვის. მაგალითად, ყირგიზეთში აქტიურად ახორციელებს ინვესტიციებს, მხარს უჭერს ინფრასტრუქტურულ პროექტებს და უსაფრთხოების სექტორშიც იკიდებს ფეხს, მაგალითად, 2002 წლის ჩინეთ-ყირგიზეთის საერთო სამხედრო წვრთნები, ყირგიზეთში ძალოვანი სტრუქტურების დაფინანსება, საჩუქრებისა და გრანტების გადაცემა და სხვა.

მე-20 საუკუნიდან 21-ე საუკუნის პირველ ნახევრამდე ყირგიზეთისა და ჩინეთის ურთიერთობების და მისი განმსაზღვრელი ფაქტორების შესწავლაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ინდოელი ჟურნალისტისა და პოლიტოლოგის დილიპ ჰიროს (Dilip Hiro) (2009) ნაშრომს "შუა აზიის შიგნით" (Inside Central Asia), სადაც მოცემულია თითოეული შუა აზიური სახელმწიფოს პოლიტიკური და კულტურული განვითარების ისტორია და რეგიონული მოვლენები საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან. ჰირო ცდილობს ერთმანეთს დაუკავშიროს ისტორიული მოვლენები, გეოპოლიტიკა, გეოეკონომიკა და კულტურა, რომელთა საშუალებითაც ხსნის საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ განვითარებულ მოვლენებს ყირგიზეთის საგარეო პოლიტიკაში.

აღნიშნულ საკითხებზე უფრო სიღრმისეულად და დაწვრილებით საუბრობს “ეუთოს” ქსელის

ასოცირებული მკვლევარი ჰამბურგის მშვიდობის კვლევისა და უსაფრთხოების პოლიტიკის ინსტიტუტში (Institute for Peace Research and Security Policy), ანასტასია ბაიოკი (Anastasiya Bayok) (2019), საკუთარ სტატიაში "რას ნიშნავს შუა აზია ჩინეთისთვის? ჩინური ხედვა" ("What Is Central Asia for China? A Chinese Perspective"), სადაც აღწერს ჩინეთის ურთიერთობას შუა აზიურ სახელმწიფოებთან და სამ ეტაპს გამოყოფს: 1) პირველი ეტაპი (1991-2000 წლები) - ამ ეტაპისთვის დამახასიათებელი იყო საბჭოთა ეპოქიდან არსებული პრობლემების მოგვარება, როგორცაა საზღვრების დელიმიტაცია, დემარკაცია და ა.შ. ასევე ჩინეთის პირველი ინიციატივების წამოწყება ("შანხაის ხუთეული" და ა.შ.). 2) მეორე ეტაპი (2001-2010 წლები) - ამ პერიოდს ავტორი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა და თვლიდა, რომ სწორედ ამ დროს გაღრმავდა ურთიერთობები ჩინეთსა და ყირგიზეთს შორის. 3) მესამე ეტაპი (2011 წლიდან ნაშრომის გამოქვეყნების პერიოდამდე) - ავტორი ამ ეტაპს ცალკე გამოყოფს და თვისებრივად ახალ ნახტომად თვლის შუა აზიურ ქვეყნებსა და ჩინეთის ურთიერთობაში, რადგან სწორედ ამ პერიოდში წარადგინა სი ძინპინმა მსოფლიო მასშტაბის პროექტი "ერთი სარტყელი, ერთი გზა" რომლითაც თანამშრომლობა ახალ ეტაპზე გადავიდა, გაფართოვდა სხვადასხვა ინიციატივის მასშტაბები, ინფრასტრუქტურული პროექტები და ზოგადად, ეკონომიკური თანამშრომლობა.

რუსეთ-უკრაინის ომის შემდგომ პერიოდში ჩინეთისა და რუსეთის ურთიერთობებზე და მათ გავლენებზე შუა აზიაში წერს საგარეო პოლიტიკის კვლევის ინსტიტუტის (Foreign Policy Research Institute), ევრაზიის პროგრამის ხელმძღვანელი, რობერტ ჰემილტონი (Robert E. Hamilton) (2024) საკუთარ სტატიაში, სახელწოდებით - "ჩინეთი, რუსეთი და ძალაუფლების ტრანზიციის შუა აზიაში" (China, Russia, and Power Transition in Central Asia). ავტორი ხაზს უსვამს, რომ რუსეთ-უკრაინის ომმა პირდაპირი გავლენა იქონია ჩინეთისა და რუსეთის ქმედებებზე რეგიონში. ომმა ოფიციალური მოსკოვისთვის მოიტანა რეპუტაციული ზიანი შუა აზიურ ქვეყნებში და ისინი ნაკლებად აღიქვამენ მას, როგორც უსაფრთხოების მთავარ გარანტორს (ეს აღქმა ყველაზე უკეთ ყირგიზეთსა და იმ სახელმწიფოებში ჩანს, სადაც რუსეთს საკუთარი სამხედრო ბაზები გააჩნია). ყველაზე დიდი ზიანი რუსეთმა მაინც პოლიტიკური ელიტების თვალში მიიღო, რაც შუა აზიურ ქვეყნებთან ურთიერთობების განმსაზღვრელია კიდევ. ასევე, წინსვლის ნაკლებობამ უკრაინაში, რუსეთის სამხედრო შესაძლებლობების მიმართ სკეპტიციზმი გაზარდა. რეპუტაციული ზიანის გარდა, ავტორი ხაზს უსვამს ეკონომიკურ სხვაობასაც. მართალია, ჩინეთს ომამდეც უფრო მეტი ეკონომიკური რესურსი გააჩნდა, რათა დაეფინანსებინა სხვადასხვა ინფრასტრუქტურული პროექტი, განეხორციელებინა ინვესტიცია და ა.შ. თუმცა, ომმა მოსკოვსა და პეკინს შორის სხვაობა კიდევ უფრო მეტად გააღრმავა, განსაკუთრებით დიდი გავლენა კი დასავლურმა სანქციებმა მოახდინა რუსეთის

შესაძლებლობებზე რეგიონში. ასევე, ომმა რომ ჩინეთის გავლენის ზრდა დააჩქარა ამას სტატისტიკური მონაცემებიც მოწმობს, კერძოდ, ჩინეთის პრეზიდენტმა 2022 წლის დასაწყისში განაცხადა, რომ 2030 წლისთვის შუა აზიურ სახელმწიფოებთან სავაჭრო ბრუნვა \$70 მილიარდამდე გაიზრდებოდა, თუმცა, აღნიშნულ მაჩვენებელს ქვეყნებმა 2022 წლის დასასრულსავე გადააჭარბეს, რაც კოლოსალური რიცხვია და ამ მაჩვენებლის ზრდა, ძირითადად, რუსეთის ჩანაცვლების ხარჯზე მოხდა. ავტორი ხაზს უსვამს იმას, რომ ომის შედეგად რუსეთის დასუსტების გამო, ჩინეთს მიეცა საშუალება, რომ შეექმნა ისეთი ინიციატივები, (როგორიცაა, მაგალითად, ჩინეთი-შუა აზიის მექანიზმი, რომლის პირველი სამიტიც სიანში ჩატარდა 2023 წელს) რომლებიც ქვეყანას ხუთივე შუა აზიურ სახელმწიფოსთან პირისპირ დატოვებდა რუსეთის თუ სხვა დიდი სახელმწიფოების ჩართულობის გარეშე. აღნიშნულ ანალიზში, ავტორი ნათლად გამოყოფს ჩინეთისა და რუსეთის ინტერესებს ერთმანეთისგან და თვლის, რომ ზედაპირზე არსებული პარტნიორობის მიუხედავად, ორი ქვეყანა გავლენების მოსაპოვებლად იბრძვის.

ყირგიზეთში ორი სახელმწიფოს გავლენის ცვლილებაზე და ზოგადად ჩინეთ-რუსეთის ურთიერთობაზე რობერტ ჰემილტონი (2024) უფრო ფართოდ წერს საკუთარ წიგნში "ჩინეთისა და რუსეთის ურთიერთობები: დრაკონისა და დათვის ცეკვა" (The China-Russia Relationship: The Dance of the Dragon and the Bear). ავტორი ავითარებს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ შუა აზიაში ძალაუფლების ტრანზიციის მნიშვნელოვნად დაჩქარდა ოფიციალური მოსკოვიდან პეკინისადმი, რაც გამოიხატება ამ უკანასკნელის გავლენის მექანიზმების გაძლიერებაში, როგორიცაა ახალი სატრანსპორტო დერეფნების, რკინიგზების, გზების გაყვანა რუსეთის გვერდის ავლით, მაგალითად, ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზა. ნაშრომი საინტერესოა ჩინეთ-რუსეთის ურთიერთობების განსაზღვრის თვალსაზრისითაც. ორი სახელმწიფოს კავშირზე დასაკვირვებლად ავტორი ოთხ სხვადასხვა რეგიონს აანალიზებს, ესენია: შუა აზია, აფრიკა, აღმოსავლეთ ევროპა და აღმოსავლეთ აზია. ჰემილტონი თვლის, რომ რუსეთისა და ჩინეთის ურთიერთობა მხოლოდ "სტრატეგიული პარტნიორობის" პრიზმით ვერ შეფასდება და ეს ბევრად უფრო რთული და ცვალებადი თანამშრომლობაა ორ სახელმწიფოს შორის, რომელიც განსხვავდება რეგიონებისა და ინტერესების მიხედვით. ავტორის აზრით, მიუხედავად ორი ქვეყნის ურთიერთკავშირისა მსოფლიო მასშტაბით, ზოგ რეგიონში იკვეთება კონკურენციის თუ ფარული დაპირისპირების მონახაზები.

ზემოთ განხილული ლიტერატურის მიმოხილვიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ რუსეთ-უკრაინის 2022 წლის ომის დაწყების შემდგომ ჩინეთში ყირგიზეთის გავლენის ზრდის შეფასება

და განხილვა ფართო საკითხია, რაც გულისხმობს ისტორიული რაკურსის, აღნიშნული სახელმწიფოების რუსეთთან ურთიერთქმედების - ამ უკანასკნელსა და ჩინეთს შორის არსებული პარტნიორობისა და ყირგიზეთში მისი როლიდან გამომდინარე - განხილვას და სიღრმისეულად შესწავლას. ნაშრომების უმეტესობაში გაანალიზებულია მთლიანად ჩინეთ-შუა აზიის და არა კონკრეტულად ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობები, სწორედ ამიტომ, წინამდებარე ნაშრომში ყურადღება იქნება გამახვილებული ისეთ საკითხებზე, სადაც უშუალოდ წარმოჩენილი იქნება ის მიზეზები და ფაქტორები, რომლებმაც გამოიწვიეს ჩინეთის მიერ გავლენის ზრდის დაჩქარება ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდგომ, აგრეთვე, განხილული იქნება თუ რა მექანიზმების საშუალებით ცდილობს ოფიციალური პეკინი აღნიშნული მიზნის მიღწევას.

თეორიული ჩარჩო

კვლევაში თეორიულ ჩარჩოდ გამოყენებულია კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულება. აღნიშნული თეორიის ფუძემდებლებად ჯოზეფ ნაი და რობერტ კიოჰენი (Joseph S. Nye & Robert O. Keohane) არიან მიჩნეული. ამ კონცეფციის “მანიფესტად” ითვლება მათი ნაშრომი - "ძალაუფლება და ურთიერთდამოკიდებულება" (Power and Interdependence) (რონდელი, 2006, p. 74). ნაიმ და კიოჰენმა ტერმინი “კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულება” პირველად სწორედ 1977 წელს გამოიყენეს აღნიშნულ წიგნში (Evaghorou & Mertzianidis, 2012). ავტორების მიხედვით, კომპლექსურ ურთიერთდამოკიდებულებას გააჩნია სამი ძირითადი მახასიათებელი: 1) მრავალი არხის არსებობა, რომლებიც საზოგადოებებს აკავშირებენ - აქ მოიაზრება ფორმალური და არაფორმალური ურთიერთკავშირი სამთავრობო ელიტებს შორის; არაფორმალური კავშირები არასამთავრობო ელიტებს შორის; სახელმწიფოსმილმიერ (ტრანსნაციონალურ) ორგანიზაციებს შორის კავშირი, მაგალითად, ბანკებისა და კორპორაციების მეშვეობით კავშირების დამყარება; 2) საკითხებს შორის იერარქიის არარსებობა - მაგალითად, თუ რეალისტური სკოლის მიმდევრების მიხედვით სამხედრო უსაფრთხოება სახელმწიფო ინტერესების იერარქიაში პირველ ადგილს იკავებს, ნაისა და კიოჰენის თეორიის მიხედვით, აღნიშნული ხედვა მცდარია, რადგან სხვა, თუნდაც ეკონომიკური, ენერგეტიკული თუ ეკოლოგიური საკითხი, ხშირ შემთხვევაში, არანაკლებ მნიშვნელოვანია; 3) სამხედრო ძალის შემცირებული როლი - ხშირად ძალის გამოყენება, როგორც პოლიტიკური ინსტრუმენტისა მიუღებელი ხდება, ეს დამოკიდებულია სახელმწიფოთა კავშირზე, მაგალითად, ქვეყნებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების ზრდის პირობებში თავდასხმის

შიში შემცირებულია (Keohane & Nye, 2012, pp. 20-21). თუმცა, ავტორები იმასაც უსვამენ ხაზს, რომ სამხედრო ძალა მაინც სახელმწიფოს ძლიერების მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია. ისინი იმასაც აღნიშნავენ, რომ ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში, ხშირად, სამხედრო ძალის გამოყენება ზედმეტად ძვირი ჯდება, რის გამოც ქვეყნები საკუთარი მიზნების მისაღწევად ეკონომიკურ ინსტრუმენტებს იყენებენ (Keohane & Nye, 2012).

კვლევაში აქცენტი გაკეთდება თეორიის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილზე - "ასიმეტრიულ ურთიერთდამოკიდებულებაზე" (Asymmetrical Interdependence). ავტორები აღნიშნულ ტერმინს იყენებენ იმის დასახასიათებლად, რომ სახელმწიფოთა შორის ურთიერთდამოკიდებულება ხშირად არათანაბარი, ანუ ასიმეტრიულია, რაც ერთ მხარეს გავლენის ბერკეტებს ანიჭებს მეორის მიმართ. ნაკლებად დამოკიდებულ აქტორს გააჩნია მეტი ლავირების საშუალება, ასევე მისთვის უფრო ნაკლებ დანახარჯებთანაა დაკავშირებული ურთიერთობაში განხორციელებული ცვლილებები, ვიდრე მეორე მხარისთვის, შესაბამისად ერთ სახელმწიფოს შეუძლია უფრო მარტივად აიძულოს მეორე, რომ მისთვის სასარგებლო ნაბიჯები გადადგას. აგრეთვე, ურთიერთობებში ძალაუფლების უკეთ გასაზომად ავტორები ურთიერთდამოკიდებულების ორ განზომილებაზე საუბრობენ, რომლის აღსაწერადაც შემოაქვთ ტერმინები: მოწყვლადობა (Vulnerability) და მგრძნობიარობა (Sensitivity) (Keohane & Nye, 2012).

მგრძნობიარობა გულისხმობს იმას, თუ რამდენად სწრაფად და რამხელა მნიშვნელობის ხარჯს იწვევს ერთი სახელმწიფოს შიდა თუ საგარეო ასპარეზზე მიმდინარე ცვლილებები მეორეში და რამდენად ძვირადღირებულია ეს ცვლილებები მისთვის. მოწყვლადობის განზომილება კი ასახავს, თუ რამდენად შეუძლია ქვეყანას გაუძლოს ზიანს ცვლილების შემდეგაც კი. თუ სახელმწიფოს ძალუძს, რომ შეცვალოს შიდა პოლიტიკა, აღარ დაემორჩილოს არსებულ წესებს, მოიძიოს ალტერნატივები მცირე დანახარჯებით გრძელვადიან პერიოდში, მაშინ მისი მოწყვლადობა დაბალია (Keohane & Nye, 2012). მაგალითად, ჩინეთზე მოდის ყირგიზეთის ვაჭრობის და საგარეო ვალის უმეტესი ნაწილი (დაახლოებით, 41,1% 2025 წლის პირველი კვარტლის მონაცემებით) (National Bank of the Kyrgyz Republic, 2025). აღნიშნული ხაზს უსვამს იმას, რომ ქვეყანა მნიშვნელოვანწილად ოფიციალურ პეკინზეა დამოკიდებული, რაც ოფიციალურ ბიშკეკს მოწყვლადს ხდის ამ სახელმწიფოსადმი გრძელვადიან პერიოდში, მაშინ როცა ყირგიზეთთან ვაჭრობას ჩინეთის ეკონომიკაში მცირე ადგილი უჭირავს. ამას დამატებული, ყირგიზეთს არ შეუძლია გაუძლოს გრძელვადიან პერიოდში იმ ზიანს, რომელიც, პირობითად, ჩინეთის მიერ პოლიტიკის ცვლილების შედეგად შეიძლება მიადგეს, რადგან რეალური ალტერნატივის მოძიების სირთულე გააჩნია, განსაკუთრებით იმის ფონზე, როცა

რუსეთი უკრაინასთან ომში არის ჩართული და რესურსების დიდი ნაწილი სწორედ საზღვრის დასავლეთ ნაწილისკენ აქვს მიმართული. ერთი მხრივ, ომის დაწყების შემდგომ, ამ ფაქტორის გამო (რუსეთის მიერ რესურსების გადასროლა უკრაინაში) მოუწია ყირგიზეთს რუსეთის ეკონომიკური ალტერნატივა მოეძებნა და ეს როლი ჩინეთმა შეითავსა. სწორედ აღნიშნულ მიმართულებებზე გამახვილდება ყურადღება ნაშრომში, რადგან აშკარად იკვეთება ასიმეტრიული ურთიერთდამოკიდებულების კონტურები ოფიციალურ პეკინსა და ბიშკეკს შორის, რისი თქმის საფუძველსაც იძლევა ყირგიზეთის დამოკიდებულება ჩინურ ბაზარზე, კაპიტალსა და ინვესტიციებზე, მაშინ, როცა პეკინის დამოკიდებულება ამ უკანასკნელზე ბევრად უფრო მცირეა და, საჭიროების შემთხვევაში, შეუძლია, უფრო მარტივად მოძებნოს ყირგიზეთის ალტერნატივა. საინტერესოა ისიც, რომ მგრძნობიარობის თვალსაზრისით ავტორები მხოლოდ ეკონომიკურ განზომილებაზე არ საუბრობენ, არამედ, მათი აზრით, მგრძნობიარობა შეიძლება პოლიტიკურ და სოციალურ სფეროებშიც არსებობდეს. კერძოდ, არსებობს "გადამდები ეფექტები", რაც კონკრეტული ტენდენციის გავრცელებას უწყობს ხელს სხვადასხვა სახელმწიფოებში. ამ მხრივ, ავტორებს მაგალითად მოჰყავთ 1960-იან წლებში რადიკალური სტუდენტური მოძრაობების გავრცელება (Keohane & Nye, 2012, p. 13). საინტერესოა, რომ ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში აღნიშნული მიმართულებითაც შეიძლება აიხსნეს, რადგან ეს უკანასკნელი ჩინეთის მოსაზღვრე სახელმწიფოა და აქ არსებული არასტაბილურობა (ეკონომიკური პრობლემები, პოლარიზაცია და პოლიტიკური დაძაბულობა, ტერორიზმი), მნიშვნელოვან უარყოფით გავლენას მოახდენს ჩინეთზე, განსაკუთრებით სინძიანის ავტონომიურ რეგიონზე, სადაც მოსახლეობის უმეტესობას უიღურთა ეთნიკური ჯგუფი წარმოადგენს (State Council Information Office of the People's Republic of China, 2021).

თავი I. რუსეთისა და ჩინეთის გავლენები ყირგიზეთში 2022 წლის რუსეთ-უკრაინის ომამდე

1.1 რუსეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობები 2022 წლამდე

შუა აზიასა და ყირგიზეთში რუსეთის დომინანცია ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან, ცარიტული რუსეთის პერიოდში დაიწყო და საბჭოთა მმართველობით გაგრძელდა (Campbell, 2022). ქვეყანამ დამოუკიდებლობა 1991 წლის 31 აგვისტოს გამოაცხადა, 8 დეკემბერს კი საბჭოთა კავშირის დამაარსებელი ოთხი სახელმწიფოდან (რუსეთი, უკრაინა,

ბელარუსი, ამიერკავკასიის სოციალისტური ფედერაციული საბჭოთა რესპუბლიკა), სამი ქვეყნის (ამიერკავკასიის რესპუბლიკა 1936 წელს დაიშალა და შესაბამისად, დაასრულა არსებობა) პრეზიდენტი შეიკრიბა ბელარუსში, პოლონეთის საზღვართან, ბელოვეჟის ტევრში და ხელი მოაწერეს ბელოვეჟის შეთანხმებას, რომლის თანახმადაც, საბჭოთა კავშირის დაშლა და “დსთ”-ს (დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა ორგანიზაცია) შექმნა ცხადდებოდა. 21 დეკემბერს მოლაპარაკებების შემდეგი რაუნდი გაიმართა ყაზახეთის ქალაქ ალმა-ატაში, 11 პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკის წარმომადგენელთან, რომლებიც დაეთანხმნენ ბელოვეჟის შეთანხმებას და “დსთ”-ში გაერთიანდნენ (Khalid, 2021, p. 415). 1991 წლის 25 დეკემბერს კი, მიხაილ გორბაჩოვმა ოფიციალურად დატოვა “სსრკ”-ს პრეზიდენტის თანამდებობა. საბჭოთა კავშირის დაშლა შუა აზიასა და რუსეთს შორის წარმოადგენდა ერთგვარ "ცივილიზებულ განქორწინებას" (Civilized divorce), რაც გულისხმობდა რუსეთისა და აწ უკვე პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოების იდეოლოგიური, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური თვალსაზრისით არსებულ განსხვავებას. სწორედ "განშორების" შედეგად გამოწვეული რისკების შესამცირებლად და გავლენის შესაზომად, რუსეთმა შექმნა დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა ორგანიზაცია, რომელიც ურთიერთობის ახალ ჩარჩოს წარმოადგენდა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებთან (Pritchins, 2025). შუა აზიურ სახელმწიფოებს - მათ შორის, ყირგიზეთს - დამოუკიდებლობის მიღების შემდეგ, რა თქმა უნდა, სურდათ სტაბილურობის შენარჩუნება, რის მისაღწევადაც აუცილებლად მიაჩნდათ რუსეთის მიერ შექმნილ “დსთ”-ში გაერთიანება (Alaolmolki, 2001). პოლიტიკური თვალსაზრისით, შუა აზიური სახელმწიფოების ნაწილმა (უზბეკეთი, თურქმენეთი და ყაზახეთი) საბჭოთა ავტორიტარული მმართველობის მოდელი არ შეცვალა და უწინდებურად მიჰყვა ქვეყნის მართვას დამოუკიდებლობის მიღების შემდეგაც. ტაჯიკეთი სამოქალაქო ომში ჩაება, ყირგიზეთში კი ამ სახელმწიფოებისგან განსხვავებით, შედარებით პლურალისტური სისტემა ვითარდებოდა (Keller, 2020, p. 247). ამას მოწმობს ისიც, რომ დღესდღეობითაც კი, როცა ყირგიზეთში დემოკრატიული მდგომარეობა გაუარესებულია, მედიაზე, სამოქალაქო საზოგადოებაზე ძალადობის და გამოხატვის უფლების ჩახშობის ფაქტები ფიქსირდება, იგი კვლავ პირველ ადგილს იკავებს დემოკრატიულობის ინდექსის მიხედვით შუა აზიის რეგიონში (Economist Intelligence Unit, 2026). სწორედ აღნიშნული ფაქტორის გამო (დემოკრატიის, სეკულარიზმის და ღიაობის განვითარება სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებთან შედარებით), ყირგიზეთი ყოველთვის უფრო მოწყვლადი იყო შიდა რყევებისადმი (ფუნდამენტალისტური ჯგუფების ტერორისტული აქტები, არასახელმწიფო სამხედრო დაჯგუფებების ქმედებები, რევოლუციის მცდელობები და სხვა) ვიდრე სხვა შუა აზიის ქვეყნები, განსაკუთრებით საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, რადგან ქვეყანას არც

შესაბამისი სამხედრო და არც ეკონომიკური შესაძლებლობები გააჩნდა იმისთვის, რომ სრულყოფილი წინააღმდეგობა გაეწია მსგავსი მოვლენებისთვის. ამ შიდა პრობლემების ზრდას ხელი შეუწყო იმ ფაქტმა, რომ ეკონომიკური თვალსაზრისით საბჭოთა კავშირის დაშლამ ქვეყანას დიდი დაღი დაასვა, ოფიციალურმა ბიშკეკმა დაკარგა მოსკოვიდან მიღებული სუბსიდიები, რაც ეკონომიკური შემოსავლის უდიდეს წყაროს წარმოადგენდა. დაახლოებით 1995 წლამდე ქვეყანაში ინფლაციის მაღალი მაჩვენებელი ნარჩუნდებოდა. ეს ნაწილობრივ გამოწვეული იყო იმით, რომ რუსეთს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ თვითონაც უამრავი შიდა პრობლემა გააჩნდა და შუა აზიური ქვეყნებისთვის, მათ შორის, ყირგიზეთისთვის “სათანადოდ” ვერ იცლიდა. მიუხედავად ამისა, იგი რამდენიმე მიმართულებით მაინც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ყირგიზეთსა და სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებთან: ვაჭრობა - შუა აზიის ქვეყნებში წარმოებული საქონელი კვლავ საბჭოთა სტანდარტის მიხედვით იწარმოებოდა და პოსტსაბჭოთა ბაზრისთვის იყო განკუთვნილი; ტრანსპორტირება - ლიანდაგის სიგანის საბჭოთა (რუსული) სტანდარტი განსხვავდებოდა ტრადიციული, ევროპული სტანდარტისგან, შესაბამისად შუა აზიაში არსებული ლიანდაგების ზომა თანხვედრაში იყო რუსულ სტანდარტთან; განათლება; სალაპარაკო ენა - მოსახლეობის უმეტესობამ საერთაშორისო ენებიდან მხოლოდ რუსული იცოდა (Khalid, 2021). ქვეყნის მეორე ოფიციალური ენა რუსული იყო (Alaolmolki, 2001), ამასთან ერთად, შუა აზიური სახელმწიფოების ინტელიგენციისთვის რუსული ერთგვარ *lingua franca*-დ რჩებოდა (Keller, 2020, p. 222). უსაფრთხოების თვალსაზრისით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ ყირგიზეთი არც კი ცდილობდა ეროვნული სამხედრო ძალების შექმნას და ეყრდნობოდა მხოლოდ ტაშკენტის, იგივე კოლექტიური უსაფრთხოების შეთანხმებას. მხარდაჭერას უცხადებდა “დსთ”-ს გაერთიანებულ სარდლობას და რუსეთის მე-40 არმია უზრუნველყოფდა ყოფილი საბჭოთა სამხედროების დაფინანსებას ყირგიზეთში. ოფიციალურმა ბიშკეკმა სამხედრო ძალების შექმნის გადაწყვეტილება მხოლოდ მას შემდეგ მიიღო, რაც “დსთ”-ს თავდაცვის მინისტრმა, ევგენი შაპოშნიკოვმა ყირგიზეთის იმდროინდელ პრეზიდენტს განუცხადა, რომ რუსეთი აღარ დააფინანსებდა იქ მყოფ სამხედრო შენაერთებს. მიუხედავად ამისა, ყირგიზეთის საზღვრის დაცვაც რუსეთის ხელში იყო. ძირითადად, ჯარების უმეტესობა კი კონცენტრირებული იყო ყირგიზეთ-ჩინეთის საზღვართან. ოფიციალურად, ეს ჯარები ყირგიზეთს ემსახურებოდნენ, თუმცა, რეალურად, რუსეთის საზღვრების დაცვის სააგენტოს დაქვემდებარების ქვეშ იყვნენ (Smith, 1998). რუსი სამხედრო მოსამსახურეების მიერ ყირგიზეთის საზღვრების დაცვა 1999 წლამდე გაგრძელდა, სანამ, საბოლოოდ, არ დაიდო შეთანხმება მათი გაყვანის თაობაზე (Horák, 2007). ეკონომიკური

თვალსაზრისითაც, ქვეყანა მნიშვნელოვნად იყო გადაჯაჭვული რუსეთზე. ყირგიზი ოფიციალური პირები თვლიდნენ, რომ აუცილებელი იყო რუსეთის ბაზარზე წვდომის მოპოვება, რადგან ქვეყანას არ გააჩნდა ზღვაზე გასასვლელი, მოწყვეტილი იყო მთავარი სავაჭრო გზებიდან, შესაბამისად, ერთადერთ რეალურად ვარიანტად, ოფიციალურ მოსკოვთან მჭიდრო ეკონომიკური კავშირების დამყარება იყო ჩათვლილი. სწორედ ამის გამო, ყირგიზეთი შეუერთდა საბაჟო კავშირს (სადაც გაერთიანებულნი იყვნენ რუსეთი, ყაზახეთი და ბელარუსი), რომელიც გულისხმობდა საბაჟო გადასახადების შემცირებასა და რუსულ ბაზარზე წვდომას (Smith, 1998). უნდა აღინიშნოს, რომ, თავდაპირველად, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, რუსეთს ერთიანი გეგმა არ ჰქონდა იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორი ტიპის ურთიერთობა უნდა წარემართა შუა აზიურ ქვეყნებთან (Peyrouse, 2011), ამის ნათელი გამოხატულებაა ის ფაქტიც რომ 1994 წელს, ყაზახეთის იმდროინდელმა პრეზიდენტმა, ნურსულთან ნაზარბაევმა რუსეთს ევრაზიული კავშირის შექმნა შესთავაზა, სადაც ყაზახეთთან ერთად, ყირგიზეთი და უზბეკეთი იქნებოდა გაერთიანებული. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი იქნებოდა გავლენის გასაზრდელად, რუსეთმა ნაზარბაევის შემოთავაზებაზე უარი განაცხადა. მხოლოდ და მხოლოდ 1990-იანი წლების მეორე ნახევრიდან, როცა ევგენი პრიმაკოვი რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი გახდა, მოსკოვმა ერთგვარი ხედვა ჩამოაყალიბა შუა აზიურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობების თვალსაზრისით, რომელიც მთლიანად რეგიონს და აქ არსებულ თითოეულ სახელმწიფოს დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა (Laruelle & Peyrouse, 2009). რუსეთი უსაფრთხოების სფეროში როგორც ორმხრივ, ისე მრავალმხრივ მექანიზმებს იყენებდა ურთიერთობის გასაღრმავებლად. მრავალმხრივი თანამშრომლობის მიმართულებით კი მთავარი ორგანიზაციები “კუხო” და “დსთ” იყო (Peyrouse, 2011). ორმხრივი თანამშრომლობის თვალსაზრისით, რამდენიმე სფერო არსებობდა, რომელზეც რუსეთი დიდ ყურადღებას ამახვილებდა უსაფრთხოების სფეროში პირველობის შესანარჩუნებლად: 1) სამხედრო ტექნიკის გადაცემა - 1990-იან წლებში სამხედრო-ტექნოლოგიური თვალსაზრისით თანამშრომლობა ფართო არ იყო ყირგიზეთსა და რუსეთს შორის, იმ ეკონომიკური პრობლემების გამო, რომელიც ამ უკანასკნელში არსებობდა, თუმცა 2000-იანი წლებიდან ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობა აღნიშნული მიმართულებით კვლავ გაღრმავდა; 2) პერსონალის გაწვრთნა - ყირგიზი სამხედროები თუ ახალწვეულები წვრთნებსა და სწავლებებს გადიოდნენ როგორც რუსეთში, აგრეთვე ყირგიზეთში არსებულ რუსულ ბაზებსა და სამხედრო ობიექტებზე. ამ მხრივ, აღსანიშნავია ყირგიზეთის თავდაცვის მინისტრის მიერ გაკეთებული განცხადება 2008 წელს, რომლის მიხედვითაც, რუსეთის წილი უცხოეთში გაწვრთნილ ჯარისკაცთა საერთო რაოდენობაში, დაახლოებით 90%-ს შეადგენდა; 3)

სამხედრო ბაზები - მაგალითად, კანტის საჰაერო ძალების ბაზა, რომელიც ბიშკეკიდან 20 კილომეტრში, 2003 წელს გაიხსნა (Peyrouse, 2011). აღნიშნულის გარდა, რუსეთი სხვადასხვა სადგურებს თუ ბაზებს ფლობს ყირგიზეთში, რომელიც მნიშვნელოვნადაა დაკავშირებული საჰაერო, ბირთვული თუ სხვა სახის საფრთხეების გამკლავებასთან (იხ. დანართი 1). მაგალითად, ტიან-შანის მთათა სისტემაზე არსებული სეისმური კონტროლის სადგური, რომელიც ბირთვულ აქტივობებს აკვირდება ჩინეთსა და სამხრეთ აზიაში (Peyrouse, 2011).

2000 წელს, ვლადიმერ პუტინის გაპრეზიდენტებასთან ერთად, რუსეთისთვის შუა აზია კიდევ უფრო პრიორიტეტული გახდა, რასაც მოწმობს ოფიციალური მოსკოვის მიერ ამავე წლის ივლისში მიღებული საგარეო პოლიტიკური კონცეფცია, სადაც “დსთ”-ს წევრ სახელმწიფოებთან ინტეგრაციისა და თანამშრომლობის გაღრმავება უმთავრეს პრიორიტეტად იყო ჩათვლილი. ამას მოჰყვა ევრაზიის ეკონომიკური თანამეგობრობის შექმნა 2000 წელს, სადაც ყირგიზეთიც გაერთიანდა და ეკონომიკური ინტეგრაციისა და კავშირების გაღრმავებას ისახავდა მიზნად წევრ სახელმწიფოებთან. 2014 წელს კი შეიქმნა ევრაზიის ეკონომიკური კავშირი, რომელშიც ყირგიზეთი 2015 წელს გაერთიანდა (Pritchins, 2025), ამბიციური მიზნების მიუხედავად, ორგანიზაციას მნიშვნელოვანი ცვლილებები არ გამოუწვევია რუსეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობებში (Christian, 2018, p. 544). ზოგადად, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ რუსეთის საგარეო პოლიტიკურ მიდგომებს ყირგიზეთის და შუა აზიური სახელმწიფოების მიმართ, სამ ნაწილად ყოფენ: 1) 1992-1995 წლები - ამ პერიოდში, რუსეთი, ბორის ელცინის მეთაურობით, ძირითადად მიმართული იყო დასავლურ სტრუქტურებში ინტეგრაციისა და აშშ-სთან და სხვა დასავლურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობების გამოსწორებისკენ. ამავდროულად, ამ პერიოდში, ფაქტობრივად, სრულად განადგურდა ერთიანი სავაჭრო და სავალუტო სისტემა, რომელიც შუა აზიურ ქვეყნებთან არსებობდა, რამაც მჭიდრო ეკონომიკური კავშირები ქვეყნებს შორის მნიშვნელოვნად დააზარალა, მაგალითად, 1991 წელთან შედარებით, 1992-93 წლებში რუსეთსა და ყირგიზეთს შორის ვაჭრობის მოცულობა დაახლოებით 26-ჯერ შემცირდა (Paramonov et al., 2008).

2) მეორე ეტაპად 1996-1999 წლებია მიჩნეული. ეს დაკავშირებულია პრიმაკოვის საგარეო საქმეთა მინისტრად დანიშვნასთან და ე.წ. "პრიმაკოვის დოქტრინის" ჩამოყალიბებასთან, რომელიც მრავალპოლუსიანი პოლიტიკური სისტემის ხელშეწყობას გულისხმობდა და მიზნად ისახავდა რუსეთის გავლენის ზრდას შუა აზიასა და მთლიანად პოსტსაბჭოთა სივრცეში. მიუხედავად რუსეთის მიზნებისა, თანამშრომლობის მასშტაბები და რუსეთის გავლენა სხვადასხვა მიმართულებით, პირიქით, შემცირდა. მაგალითად, ეკონომიკური მაჩვენებლების

თვალსაზრისითაც, ვაჭრობა ყირგიზეთსა და რუსეთს შორის ყოველწლიურად მცირდებოდა (Paramonov et al., 2008).

3) მესამე ეტაპი 2000-იანი წლებიდან დაიწყო. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული პერიოდი რუსეთ-უკრაინის 2022 წლის ომის დაწყებამდე გაგრძელდა. 2000 წელს ვლადიმერ პუტინის გაპრეზიდენტება მნიშვნელოვანი მომენტი იყო ყირგიზეთ-რუსეთის ურთიერთობებში. პუტინის საგარეო პოლიტიკა უმეტესწილად ეყრდნობოდა პრიმაკოვის "მრავალპოლუსიანი სამყაროს" კონცეფციას. რუსეთი ინტეგრაციის გაღრმავებას რამდენიმე ორგანიზაციის მეშვეობით ცდილობდა: ევრაზიის ეკონომიკური თანამეგობრობა, შუა აზიის თანამშრომლობის ორგანიზაცია, რომლის ფუნქციებიც, მოგვიანებით, ევრაზიის ეკონომიკურ თანამეგობრობაში გაერთიანდა და "კუხო", რომელიც 2002 წელს დაარსდა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მთავარი გარანტორია ყირგიზეთისთვის. პირველი პრაქტიკული გამოხატულება თანამშრომლობის გაღრმავებისა 2001 წლის აგვისტოში "დსთ"-ს ანტიტერორისტული ცენტრის გახსნა იყო ბიშკეკში. სწორედ ამ პერიოდში გახსნა რუსეთმა კანტის ბაზა ყირგიზეთში, გააძლიერა სამხედროების გადამზადებისა და გაწვრთნის პროგრამები, დაიწყო ყოველწლიური სამხედრო წვრთნები, რომელიც კუხო-ს ქვეყნების საზღვრების დაცვისკენ იყო მიმართული. 1990-იან წლებთან შედარებით მნიშვნელოვნად გაიზარდა ეკონომიკური თანამშრომლობაც, რომელიც, ძირითადად, ნავთობისა და გაზის სექტორებში ხორციელდებოდა. რუსეთი ცდილობდა ნავთობპროდუქტების ბაზრის განვითარებას ყირგიზეთში. აღსანიშნავია, რომ 2008 წლის მონაცემებით, რუსეთი იყო მთავარი სავაჭრო პარტნიორი ყირგიზეთისთვის, ოფიციალური მოსკოვისთვის კი ბიშკეკის წილი მთლიანად ვაჭრობაში მიზერული იყო (დაახლოებით, 4-6%-ის შუალედში). აღსანიშნავია, რომ ყირგიზეთის მიერ რუსეთში ექსპორტირებული საქონლის დაახლოებით 88% ნედლეული იყო (მვირფასი, შავი და ფერადი ლითონები, მინერალები და სხვა) მაშინ, როცა რუსეთი ძირითადად დასრულებული პროდუქციის (მანქანა-დანადგარები, ქიმიური პროდუქტები და სხვა) ექსპორტს ახორციელებდა (Paramonov et al., 2008). ყირგიზეთის დამოკიდებულება ოფიციალურ მოსკოვზე მომდევნო ათწლეულშიც გაგრძელდა. სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ინვესტიციების თვალსაზრისით, რუსეთი ერთ-ერთი წამყვანი მოთამაშე იყო. მაგალითად, რუსულმა "გაზპრომმა" შეიძინა ყირგიზეთული "ყირგიზგაზპრომი", რის შედეგადაც, რუსული კომპანია გახდა ბუნებრივი აირის მთავარი მიმწოდებელი, ამავდროულად, ტრანსპორტირებისა და განაწილების სისტემების მფლობელი ყირგიზეთში (Lewis, 2015). დიდი როლი ჰქონდა რუსეთში მყოფი ყირგიზი მიგრანტების მიერ განხორციელებულ ტრანზაქციებს ამ უკანასკნელის ეკონომიკისთვის. 2020 წლის მონაცემებით, რუსეთში 600,000-დან 800,000-მდე

ყირგიზი მიგრანტი ცხოვრობდა, რომელთა გადარიცხვებმა მთლიანი შიდა პროდუქტის 31% შეადგინა, რაც კოლოსალური რიცხვია და რუსეთის ხელში მნიშვნელოვან ბერკეტს წარმოადგენდა ყირგიზეთთან მოლაპარაკებებში, რადგან აღნიშნული მიგრანტების ქვეყნიდან გაძევებას სერიოზული დესტაბილიზაციის გამოწვევა შეეძლო ოფიციალური ბიშკეკის შიდა პოლიტიკურ ასპარეზზე (Engvall, 2023). რუსეთის ხელისუფლება იმასაც აცნობიერებდა, რომ ორმხრივი ვაჭრობისა და ინვესტიციების თვალსაზრისით ჩინეთის სამომავლო დომინაციას ხელს ვერ შეუშლიდა, მათ ეკონომიკურ შესაძლებლობებში არსებული დიდი განსხვავების გამო, ამიტომ ყურადღება გაამახვილა მრავალმხრივი თანამშრომლობის გაღრმავებაზე, რისთვისაც სხვადასხვა ინსტიტუტებს იყენებდა, როგორიცაა ევრაზიის ეკონომიკური კავშირი (Laruelle, 2022). აღნიშნულ ორგანიზაციაში თანამშრომლობის ფარგლებში, ჩამოყალიბდა თავისუფალი სავაჭრო ზონა ორ სახელმწიფოს შორის. კავშირში შესვლამ მნიშვნელოვნად შეამცირა ტარიფები წევრ ქვეყნებთან მიმართებით, თუმცა გამოიწვია ბარიერების ზრდა მესამე ქვეყნებთან, რამაც დააზარალა ჩინეთ-ყირგიზეთის ვაჭრობა, განსაკუთრებით იმის ფონზე, რომ ყირგიზეთი ჩინური საქონლის რეექსპორტისთვის გამოიყენებოდა სხვა სახელმწიფოებში. ტარიფების ზრდამ რეექსპორტიდან მიღებული შემოსავალი მნიშვნელოვნად შეამცირა, თუმცა ამ დანაკარგის კომპენსაციისთვის, მოსკოვმა რუსულ-ყირგიზული განვითარების ფონდის დაარსების ინიციატივა წამოაყენა, რაც გულისხმობდა \$1-მილიარდიანი საინვესტიციო ფონდის შექმნას, რომლის მიზანიც მიღებული დანაკარგის შემსუბუქება იყო ყირგიზული ბიზნეს-სექტორისთვის (Mogilevskii et al., 2018). ეს მოვლენები ცხადყოფს რუსეთის მცდელობას, რომ ეკონომიკური მიმართულებით შეამციროს ჩინეთის გავლენები და ჩაანაცვლოს იგი საკუთარი ინიციატივებით, რომელიც მიმართულია გახადოს ყირგიზეთი უფრო მოწყვლადი რუსეთის მიმართ.

სამხედრო და უსაფრთხოების სფეროში რუსეთი მთავარ მოთამაშედ რჩება. რუსეთი ინარჩუნებს კანტის თუ სხვა მნიშვნელოვან ბაზებს ყირგიზეთში (Lewis, 2015). არსებული კონტრაქტი კანტის ბაზის საქმიანობასთან დაკავშირებით ქმედითუნარიანია 2032 წლამდე (Engvall, 2023). ასევე, რუსეთი რჩება იარაღის მთავარ მიმწოდებლად შუა აზიური სახელმწიფოებისთვის. “კუხო” კი, სადაც რუსეთი მთავარი მოთამაშეა, რჩება უსაფრთხოების მთავარ გარანტორად რეგიონის სახელმწიფოებს შორის (Marat, 2022).

1.2 ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობები 2022 წლამდე

პირველი წერილობითი ინფორმაცია ყირგიზი ხალხის შესახებ ჯერ კიდევ ჩინურ ისტორიულ ქრონიკებში მოიძიება (Tchoroev, 2002). ყირგიზ და ჩინელ ხალხს შორის ურთიერთობა კი ათას

წელზე მეტს ითვლის (Ide, 2011). აღნიშნული ფაქტები ნათლად მიაჩნებოდა ორი სახელმწიფოს მჭიდრო ისტორიულ კავშირზე, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ აქტიურად გაგრძელდა. დიპლომატიური ურთიერთობების ჩამოყალიბების შესახებ საერთო კომუნიკე ჩინეთსა და ყირგიზეთს შორის 1992 წელს გაფორმდა. ქვეყნები შეთანხმდნენ თანამშრომლობაზე ტერიტორიული მთლიანობის ურთიერთპატივისცემის, თავდაუსხმელობის, შიდა საქმეებში ჩაურევლობის, მშვიდობიანი თანაარსებობის, თანასწორობისა და ურთიერთსარგებლოების პრინციპებზე დაყრდნობით. აღნიშნული ჩინურ საგარეო პოლიტიკაში ცნობილია როგორც "მშვიდობიანი თანაარსებობის ხუთი პრინციპი". თავის მხრივ, ყირგიზეთმა "ერთი ჩინეთის" პოლიტიკის ერთგულება დაადასტურა, თაივანი ჩინეთის განუყოფელ ნაწილად და კომუნისტური პარტია ერთადერთ ლეგიტიმურ მმართველად აღიარა. 1996 წელს კი მხარეებმა აიღეს ვალდებულება, რომ არ დაუშვებდნენ საკუთარი ტერიტორიის გამოყენებას ისეთი ქმედებებისთვის, რომელიც მეორე სახელმწიფოს სუვერენიტეტს, წესრიგსა და უსაფრთხოებას შეზღუდავდა. ექსპერტების თვალსაზრისით, აღნიშნული შეთანხმების დადებას ჩინეთისთვის ერთი მიზანი გააჩნდა - უიღურული აქტივიზმის შეზღუდვა. ამ ყველაფრის სანაცვლოდ, ჩინეთი ყირგიზეთს თანამშრომლობის გაღრმავებას სთავაზობდა ეკონომიკის, განათლების თუ სხვა სფეროებში. მიუხედავად ამისა, 1990-იან წლებში ჩინეთის დახმარება ყირგიზეთისადმი მიზერული იყო (Kassenova, 2022). ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობის პირველ ეტაპს დიდწილად უიღურების საკითხი განსაზღვრავდა, რომელიც ჩინეთისთვის მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ეროვნულ უსაფრთხოებასთან. შუა აზიური სახელმწიფოების მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადებასთან ერთად, ოფიციალური პეკინისთვის ახალი შესაძლებლობებიც და გამოწვევებიც გამოჩნდა. სინძიანის და იქ მცხოვრები უიღურების საკითხი კი სწორედ გამოწვევად იყო მიჩნეული. ჩინეთი შიშობდა, რომ მეზობელი ქვეყნების მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადება ამ რეგიონის მოსახლეობაში თვითგამორკვევის სურვილის გამოღვიძებას გამოიწვევდა იმის ფონზე, რომ მაცხოვრებლების უმრავლესობა ნათესაურ კავშირშია შუა აზიურ - განსაკუთრებით ყირგიზ და ყაზახ ხალხებთან. ჩინეთის კომუნისტური პარტიის წარმომადგენლები შიშობდნენ, რომ უიღურული სეპარატიზმი მხარდაჭერას ჰპოვებდა აღნიშნულ, "მომძე, მუსლიმურ" სახელმწიფოებში. სწორედ ამიტომ, ოფიციალური პეკინი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ურთიერთობების გამოსწორებას ყირგიზეთთან და სხვა მოსაზღვრე ქვეყნებთან (Kassenova, 2022). უიღურების საკითხთან ერთად უმნიშვნელოვანესი იყო საზღვრების დემარკაცია-დელიმიტაციის პროცესი. ჩინეთი და ყირგიზეთი ერთმანეთთან 858-კილომეტრიან საზღვარს იყოფენ, ოფიციალურ ბიშკეკს

პეკინთან ორი სასაზღვრო გამშვები პუნქტი აქვს: თორუგარტი და ირკემტამი (Mili & Townsend, 2006). თავდაპირველად, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ყირგიზეთისთვის მთავარ საფრთხედ ჩინეთი იყო აღქმული, ამ ორ სახელმწიფოს შორის არსებული სასაზღვრო დავების გამო, რომელიც საუკუნეების მანძილზე გრძელდებოდა, სწორედ ამიტომ, ჩინეთი მიზნად ისახავდა პოზიტიური პოლიტიკა გაეტარებინა ყირგიზეთთან თუ სხვა ქვეყნებთან და ამით ნდობა მოეპოვებინა შუა აზიის რეგიონში. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ყირგიზ მოსახლეობაში ჩინეთისადმი უარყოფითი იმიჯის ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო "მანასის ეპოსმა". აღნიშნული საუკუნეების განმავლობაში ზეპირსიტყვიერად გადაიცემოდა ყირგიზეთის მოსახლეობაში (Ide, 2011). მანასი და მისი ორმოცი მეზრდოლი ყირგიზულ ისტორიაში მიჩნეულია ლიდერად, რომელმაც ადგილობრივი ტომები გააერთიანა (Hiro, 2009). ხოლო მის ერთ-ერთ მთავარ მტრად ეპოსში სწორედ ჩინელები არიან მოხსენიებული. ამ პერიოდში, ჩინეთი აქტიურად ფართოვდებოდა დასავლეთის მიმართულებით და იმორჩილებდა შუა აზიურ ტერიტორიებს, ხოლო ყირგიზებს სხვა თიურქულ ტომებთან ერთად უწევდათ ბრძოლა ჩინელების წინააღმდეგ. აღნიშნულმა ისტორიულმა ფაქტმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ჩინელებისადმი უნდობლობის ჩამოყალიბებას საუკუნეების განმავლობაში (Ide, 2011). ტეროტირიული პრობლემები კი ორ სახელმწიფოს შორის 1997 წლის აპრილში, სასაზღვრო შეთანხმებების დადებით მოგვარდა, რომელიც მოიცავდა ორ ქვეყანას შორის ნდობის განმტკიცების აქტებსაც, როგორც იყო, მაგალითად, სამხედროების რაოდენობის შემცირება საზღვრებთან და მათი გადასროლა 100 კილომეტრის მოშორებით (Smith, 1998). უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სასაზღვრო შეთანხმებების რატიფიცირება ყირგიზეთის პარლამენტში პრობლემურად წარიმართა, რადგან შეთანხმების თანახმად, ჩინეთს, დაახლოებით 125,000 ჰექტარი მიწა უნდა გადასცემოდა, რომელიც სინძიანის სამხრეთ რეგიონს ესაზღვრებოდა. ეს ტერიტორია მნიშვნელოვანი იყო მტკნარი წყლის რესურსითაც, რომელიც შუა აზიაში და კონკრეტულად სინძიანის რეგიონში სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს. საბოლოოდ, რატიფიცირება 2002 წელს მაინც განხორციელდა და აღნიშნულმა ყირგიზი მოსახლეობის უმრავლესობაში ჩინეთის იმიჯი კიდევ უფრო მეტად შელახა. კორუფციულ ბრალდებებსა და სხვა პრობლემებთან ერთად, შეთანხმება ერთ-ერთი გამომწვევი იყო ყირგიზეთის 2005 წლის ე.წ. "ტიტების რევოლუციისა" (Mackerras & Clarke, 2009).

სწორედ 1997 წლის სასაზღვრო შეთანხმებების დადების შედეგად ჩაეყარა საფუძველი ე.წ. "მანხაის ხუთეულის" მექანიზმის ამოქმედებას, რომელშიც ჩინეთი, რუსეთი, ყირგიზეთი, ყაზახეთი და ტაჯიკეთი ერთიანდებოდნენ. აღნიშნული მექანიზმი მიმართული იყო ქვეყნებს შორის ნდობისა და თანამშრომლობის გაღრმავებისკენ. "მანხაის ხუთეულს" უზბეკეთიც

შეუერთდა და 2001 წლის 15 ივნისს შანხაიში ექვსმა ქვეყანამ ხელი მოაწერა შეთანხმებას შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციის დაარსების შესახებ, ეს ორგანიზაცია მიზნად ისახავდა ე.წ. "სამი ბოროტების" - ტერორიზმი, სეპარატიზმი, ექსტრემიზმი - წინააღმდეგ გაერთიანებას (Van der Putten, 2007). ზოგადად, ჩინეთს საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ გაეხსნა გზა იმისთვის, რომ საკუთარი გავლენა გაეგრძელებინა შუა აზიაში, რადგან ჩინეთის დასავლეთ საზღვარზე, ნაცვლად ზესახელმწიფოსა (საბჭოთა კავშირი), ახლა განლაგებულნი იყვნენ პატარა შუა აზიური სახელმწიფოები, მათ შორის, ყირგიზეთი. მალევე, ჩინეთმა უამრავი ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულება გააფორმა ამ ქვეყნებთან, რათა საკუთარი გავლენა გაეგრძელებინა. სწორედ მათ შორის იყო "შანხაის ხუთეული" (Khalid, 2021). აღნიშნული ჩინეთის მხარდ გავლენაზე მიუთითებდა, რადგან თუკი რეგიონში ტრადიციულად საბჭოთა კავშირი და რუსეთი იყო ინიციატივების წარმდგენი, ახლა სურათი მნიშვნელოვნად იცვლებოდა და შემოვიდა ახალი მოთამაშე ოფიციალური პეკინის სახით, რომელსაც ინტერესიც და შესაძლებლობაც გააჩნდა რეგიონში დომინანტური პოზიციის მისაღწევად. ჩინეთისთვის შუა აზიაში მთავარ ინტერესს უსაფრთხოების პრობლემების მოგვარება და ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავება წარმოადგენდა და დღემდე წარმოადგენს, "შთო" კი ამ თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანესი ორგანიზაციაა. 2002 წელს, "შთო"-ს ფარგლებში დაარსდა რეგიონული ანტიტერორისტული სტრუქტურა - უსაფრთხოების თანამშრომლობაზე პასუხისმგებელი ორგანო - რომლის შტაბ-ბინაც, თავდაპირველად, ბიშკეკში იყო განთავსებული. აღნიშნული სტრუქტურა მნიშვნელოვანია იმ მიმართულებით, რომ მიზნად ისახავს სახელმწიფოებს შორის არსებული პრაქტიკების გაზიარებასა და კანონმდებლობის ჰარმონიზაციას ტერორიზმთან, სეპარატიზმთან და ექსტრემიზმთან ბრძოლაში (კაციტაძე, 2019). მიუხედავად იმისა, რომ ორგანიზაციის ფარგლებში საერთო სამხედრო ძალები არ შექმნილა, ტარდება საერთო წვრთნები, რაც ასევე მნიშვნელოვანია ჩინეთისთვის, განსაკუთრებით იმ პირობებში, როცა ოფიციალური პეკინი წვრთნების ყველაზე აქტიური წევრი და კონტრიბუტორია. ამასთან ერთად, "შთო"-ში ყველაზე მნიშვნელოვან აქტორად ჩინეთი ითვლება, როგორც პოლიტიკური, ასევე ეკონომიკური თვალსაზრისით (Huasheng, 2013). "შთო" ჩინეთისთვის პირველი რეგიონული უსაფრთხოების ინსტიტუტი იყო გაეროს (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია) სტრუქტურების გარდა, რომელშიც გაწევრიანდა. თავდაპირველად ოფიციალური პეკინი აღნიშნულ ორგანიზაციას განიხილავდა ერთგვარ "ქოლგა ორგანიზაციად", რომელიც ჩინეთის ეკონომიკურ ინტერესებს დაიცავდა, თუმცა დროთა განმავლობაში მან უფრო კომპლექსური ფუნქცია შეიძინა - ჩინეთი "შთო"-ს მეშვეობით ცდიდა თუ როგორ უნდა შეექმნა და ემართა საგარეო პოლიტიკური

ინსტრუმენტები ისე, რომ ისეთი სახელმწიფოსთვის, როგორც ყირგიზეთია (პატარა სახელმწიფო) თანასწორი პარტნიორობის განცდა ჩამოეყალიბებინა. მიუხედავად იმისა, რომ უსაფრთხოების თვალსაზრისით "შთო" არ არის წამყვანი ორგანიზაცია ყირგიზეთსა თუ სხვა წევრებში, ჩინეთი მას მაინც აქტიურად იყენებდა და იყენებს პოლიტიკური, უსაფრთხოების თუ ეკონომიკური გავლენის გასავრცელებლად (Pantucci, 2019). უსაფრთხოების მიმართულებით ჩართულობის გარდა, ჩინეთის კომუნისტურმა პარტიამ შუა აზიურ ქვეყნებთან ეკონომიკური ურთიერთქმედების გაძლიერებას დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა. ოფიციალური პეკინის მოსაზრებით, გაზრდილი ვაჭრობა ხელს შეუწყობდა არამარტო ჩინეთსა და სინძიანის რეგიონში სტაბილურობის ზრდას და სეპარატიზმისა თუ ტერორისტული საფრთხეების შემცირებას, არამედ მთელს შუა აზიის რეგიონში, რადგან ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების ზრდის შედეგად, რეგიონის ქვეყნები მიმართული იქნებოდნენ ერთმანეთის განვითარებისა და ხელშეწყობისკენ. 1994 წელს, ლი პენგმა - ჩინეთის იმდროინდელმა პრემიერმა - შუა აზიურ ქვეყნებში ვიზიტისას საკუთარ გამოსვლებში არაერთხელ დაადასტურა, რომ ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავება ჩინეთისთვის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა (Burles, 1999). ეკონომიკური თვალსაზრისით ყირგიზეთსა და ჩინეთს შორის ურთიერთობის გაღრმავებას ხელი შეუწყო იმან, რომ ყირგიზეთი 1998 წელს გაერთიანდა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში და გახდა პირველი სახელმწიფო შუა აზიური ქვეყნებიდან, რომელიც ამ ორგანიზაციას შეუერთდა. 2001 წელს კი ჩინეთიც ორგანიზაციის წევრი გახდა. აღნიშნულმა ხელი შეუწყო ვაჭრობის მაჩვენებლების მნიშვნელოვან ზრდას ყირგიზეთსა და ჩინეთს შორის და ოფიციალური ბიშპეკი გახდა ჩინური პროდუქციის რექსპორტის წყარო სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებში. ეს გამოწვეული იყო იმით, რომ მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაწევრიანების შედეგად ორ ქვეყანას შორის ტარიფები მნიშვნელოვნად შემცირდა, შესაბამისად ყირგიზეთს შეეძლო ჩინური საქონლის იაფად შეტანა საზღვარს შიგნით და უფრო ძვირად გაყიდვა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის არაწევრ სახელმწიფოებზე. აღნიშნული, ერთი მხრივ მნიშვნელოვნად ზრდიდა ყირგიზეთის დამოკიდებულებას ჩინეთზე და აღრმავებდა ასიმეტრიულ ურთიერთობას, მეორე მხრივ კი, სარგებლის მომტანი იყო ჩინეთისთვის როგორც ეკონომიკური ისე პოლიტიკური და ეროვნული უსაფრთხოების თვალსაზრისით, რადგან ყირგიზეთთან ვაჭრობა ხელს უწყობდა სინძიანის რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებას (Ide, 2011). ექსპერტების შეფასებით, ამ საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლები ყირგიზეთის მშპ-ს მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენდა და აჭარბებდა კიდევ "კუმტორის" ოქროს მაღაროდან მიღებულ შემოსავლებს, რომელიც ბიუჯეტის მთავარ შემავსებლად მიიჩნეოდა (Alff, 2016). 2015 წელს ევრაზიის ეკონომიკურ

კავშირში გაწევრიანებით რეექსპორტის შედეგად მიღებული შემოსავლები და ზოგადად ჩინეთიდან იმპორტი შემცირდა, აღნიშნული გამოწვეული იყო იმით, რომ ყირგიზეთს არსებითად მოუწია სატარიფო ბარიერების ზრდა, ასევე შეიცვალა განბაჟების წესი - თუ მანამდე მცირე მოვაჭრეებს შესაძლებლობა ჰქონდათ რომ საქონელი წონის მიხედვით განებაჟებინათ, რაც მცირე ხარჯებთან იყო დაკავშირებული - ამიერიდან ისინი ვალდებული იყვნენ ფასზე დაყრდნობით განეხორციელებიათ ეს პროცესი, რამაც მათ უზარმაზური ფინანსური ტვირთი დააკისრა (Национальный статистический комитет Кыргызской Республики, 2020). მიუხედავად აღნიშნულისა, მალევე, ჩინეთ-ყირგიზეთის ვაჭრობამ მაინც განაგრძო ზრდის ტენდენცია. ორი ქვეყნის ურთიერთობაში ძირეული გადატრიალება მოახდინა ჩინეთის მიერ დაანონსებულმა "სარტყელისა და გზის" ინიციატივამ. 2013 წლის სექტემბერში, ყაზახეთში, ნაზარბაევის სახელობის უნივერსიტეტში გამოსვლისას, ჩინეთის პრეზიდენტმა სი ძინპინმა აბრეშუმის გზის სახმელეთო ნაწილი - "აბრეშუმის გზის ეკონომიკური სარტყელი" წარადგინა, ერთი თვის შემდეგ კი ინდონეზიაში მისი საზღვაო კომპონენტი - "საზღვაო აბრეშუმის გზა". ახალი აბრეშუმის გზა სატრანსპორტო და ლოგისტიკური ქსელის (რკინიგზები, მილსადენები, პორტები, გზები) მშენებლობას გულისხმობდა, რომელიც ჩინეთს უფრო მარტივად დააკავშირებდა შუა აზიასთან, ევროპასთან, ახლო აღმოსავლეთთან, აფრიკასთან თუ სხვა რეგიონებთან (Pantucci & Petersen, 2022). ოფიციალურ პეკინს აღნიშნული პროექტის წამოწყებით გააჩნდა რამდენიმე მიზანი: 1) უთანასწორობის აღმოფხვრა ქვეყნის შიგნით დასავლეთ და აღმოსავლეთ რეგიონებს შორის და შედარებით ჩამორჩენილი, ჩაკეტილი სინძიანის რეგიონის დაკავშირება მეზობელ სახელმწიფოებთან: ვაჭრობით, ინფრასტრუქტურული პროექტებით, სატრანზიტო დერეფნების შექმნით და ა.შ. რაც მნიშვნელოვნად შეუწყობდა ხელს რეგიონის განვითარებას; 2) ჭარბწარმოების აღმოფხვრა ექსპორტის ზრდითა და წარმოების გადატანით მეზობელ სახელმწიფოებში. ჭარბწარმოებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი 2008 წლის ფინანსური კრიზისის შემდეგ განხორციელებულმა სტიმულირების პოლიტიკამ. 3) ჩინეთის პოლიტიკური და ეკონომიკური გავლენის ზრდა როგორც შუა აზიის რეგიონში, ისე მთლიანად მსოფლიოს მასშტაბით (Cai, 2017). ამ მიზნების შესრულებაში კი ყირგიზეთს უდიდესი ადგილი უკავია. პირველ რიგში, ჩინეთის და სინძიანის რეგიონის დამაკავშირებელი ხიდი ევროპასთან სახმელეთო მარშრუტების კუთხის სწორედ ყირგიზეთსა და სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებზე გადის. ასევე სინძიანსა და შუა აზიურ სახელმწიფოებს შორის უკეთესი კავშირი ჩინეთს როგორც ეკონომიკურ, ისე უსაფრთხოების სარგებელს მოუტანს.

"სარტყელისა და გზის" ინიციატივის გავლენა ყირგიზეთზე თვალსაჩინოა. პირველ რიგში, მნიშვნელოვნად გაიზარდა ჩინეთის მიერ ყირგიზეთში განხორციელებული ინვესტიციების ოდენობა. თუ 2012 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი დაახლოებით \$141 მილიონი დოლარი იყო, 2013 წლისთვის დაახლოებით 3,5-ჯერ, \$468 მილიონამდე გაიზარდა (National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic, n.d.). ყურადსაღებია ის ფაქტი, რომ "სარტყელისა და გზის ინიციატივის" წამოწყების შემდეგ ჩინური პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ოდენობა ყოველწლიურად საშუალოდ \$300 მილიონს შეადგენდა, გარდა 2020 წლისა (\$136,1 მილიონი), როცა მნიშვნელოვანი კლება დაფიქსირდა, რაც დიდწილად კოვიდ-19-ის პანდემიის შედეგად იყო განპირობებული (იხ. დანართი 2). 2021 წლის მონაცემებით, ჩინეთმა ყირგიზეთში "სარტყელისა და გზის" ინიციატივის ფარგლებში \$5,4 მილიარდის ოდენობის 46 პროექტი განახორციელა. აქედან 17 პროექტი - ვაჭრობისა და ინდუსტრიის განვითარების სფეროში, 13 - ხალხთაშორის კავშირების გაძლიერების სფეროში (სკოლებისა და ინსტიტუტების მშენებლობა და ა.შ.), 11 - სარკინიგზო და საგზაო კავშირების სფეროში, 5 - ენერგეტიკის სფეროში (Schroeder, 2023). აღსანიშნავია, რომ განხორციელებული პროექტების ოდენობით, ყირგიზეთი მეორე ადგილს იკავებს შუა აზიის რეგიონში ყაზახეთის შემდეგ (აღნიშნულ სახელმწიფოში 102 პროექტი განხორციელდა) (Nucharapova, 2026), რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს ყირგიზეთის მნიშვნელობას ოფიციალური პეკინისთვის. ჩინეთმა უმნიშვნელოვანესი ინფრასტრუქტურული პროექტები დააფინანსა ყირგიზეთში, როგორცაა: 1) ბიშკეკ-ნარინი-თორუგართის და 2) ოში-სარიტაში-ირკეშტამის მაგისტრალები, რომლებიც ჩინეთისა და ყირგიზეთის დამაკავშირებელი მთავარი სამანქანო გზებია; 3) ოში-ბატკენ-ისფანას დამაკავშირებელი გზების რეაბალიტაცია - გვერდს უვლის უზბეკურ და ტაჯიკურ ანკლავებს და უზრუნველყოფს უწყვეტ კავშირს ყირგიზეთის ბატკენის ოლქსა და სხვა პროვინციებს შორის; 4) ჩრდილოეთ-სამხრეთის დამაკავშირებელი ალტერნატიული გზის მშენებლობა - აღნიშნული მაგისტრალი ერთმანეთთან დააკავშირებს ყირგიზეთის ჩრდილოეთ და სამხრეთ ნაწილებს, რომელიც უზარმაზარი ტიან-შანის მთის ქედებითაა გაყოფილი. პროექტები მიმართულია ყირგიზეთის სატრანსპორტო როლის გაძლიერებისკენ და ხელს უწყობს ქვეყნის უფრო მჭიდროდ დაკავშირებას ჩინეთთან, ევროპასთან, შუა, სამხრეთ და აღმოსავლეთ აზიის სახელმწიფოებთან (Mogilevskii, 2019). მაშინ, როცა 2000-იან წლებში ჩინეთის მიერ განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ოდენობა მიზერული იყო, 2021 წლისთვის პეკინი ყველაზე დიდ ინვესტორს წარმოადგენდა ყირგიზეთის ეკონომიკაში, რუსეთი კი მეორე ადგილს იკავებდა (Borodyna et al., 2022).

ვაჭრობის თვალსაზრისით ყირგიზეთის მოწყვლადობა ჩინეთის მიმართ მნიშვნელოვნად იზრდება. ორი სახელმწიფოს ექსპორტ-იმპორტში არსებული ასიმეტრია მზარდია წლების განმავლობაში (იხ. დანართი 3), რაც ხაზს უსვამს ყირგიზეთის დამოკიდებულებას ჩინეთისადმი და ვაჭრობის უარყოფით ბალანსს. მაგალითად, თუ 2021 წელს ჩინეთიდან იმპორტი \$7 მილიარდს შეადგენდა, ყირგიზეთის ექსპორტმა მხოლოდ \$79,7 მილიონს მიაღწია (United Nations Statistics Division, n.d.). აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მნიშვნელოვანი განსხვავება არსებობს ყირგიზულ და ჩინურ, ასევე სხვა უცხოურ სტატისტიკებს შორის ვაჭრობასთან დაკავშირებით. მაგალითად, თუ 2021 წელს ჩინური მონაცემებით ვაჭრობამ, დაახლოებით, \$7,4 მილიარდი შეადგინა, ყირგიზეთის სტატისტიკის სამსახურის მონაცემებით, ეს მაჩვენებელი \$1,5 მილიარდი იყო. ყირგიზული მხარე განსხვავებას მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით ხსნის და ასახელებს, რომ ჩინეთი ყირგიზეთისკენ გაგზავნილ ყველა საქონელს ექსპორტად აღნიშნავს, ოფიციალური ბიშკეკი კი მხოლოდ შიდა მოხმარებისთვის განკუთვნილ საქონელს, თუმცა, ექსპერტების თვალსაზრისით, აღნიშნული სხვაობა გამოწვეულია კორუფციული სქემებით, იმპორტირებული საქონლის ფასის არასწორი დეკლარირებითა და საბაჟო თაღლითობებით (Aibashov & Sharipzhan, 2026).

ბუნებრივი რესურსების მოპოვების სფეროში ჩინეთი წამყვან მოთამაშედ ყალიბდება. მიუხედავად იმისა, რომ ყირგიზეთი არ არის მდიდარი ნავთობითა თუ გაზით და აღნიშნული რესურსების დაახლოებით 90%-ის იმპორტს ახორციელებს (International Energy Agency, 2020), სახელმწიფო მდიდარია ისეთი რესურსით როგორცაა ოქრო. აღნიშნული ფერადი ლითონი მთავარი საექსპორტო პროდუქტია ყირგიზეთის ეკონომიკისთვის, 2021 წლის მონაცემების მიხედვით, ქვეყანამ \$1-მილიარდამდე ოქროს ექსპორტი განახორციელა. ოქროს საბადოების სიუხვით ჯალალ-აბადის რეგიონი გამოირჩევა და აღსანიშნავია, რომ ამ რეგიონში არსებული 28 ოქროს საბადოდან 18 ჩინური კომპანიების საკუთრებაშია (Syrgak Kyzy & Lee, 2025).

ენერგეტიკულ სექტორშიც ჩინეთმა მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურული პროექტები განახორციელა. მაგალითად, ჩინური "Exim Bank"-ის დაფინანსებითა და კომპანია "TBEA"-ს მიერ აშენდა დათკა-კემინის (Datka-Kemin Line) 400-კილომეტრიანი ელექტროგადამცემი ხაზი და დათკას ქვესადგური. აღნიშნული დიდი მნიშვნელობის პროექტი იყო, რადგან მანამდე, თოქთოგულის (Toktogul Reservoir) წყალსაცავიდან გამომუშავებული ელექტროენერგია ჯერ უზბეკეთსა და ყაზახეთს გაივლიდა და მხოლოდ შემდეგ აღწევდა ბიშკეკში, ახალი ელექტროგადამცემი ხაზი კი გვერდს უვლიდა ორ მეზობელ სახელმწიფოს და პირდაპირ დაუკავშირდა ბიშკეკს, რის შედეგადაც, ყირგიზეთის დამოკიდებულება მეზობელ სახელმწიფოებზე მნიშვნელოვნად შემცირდა. ამას გარდა, ჩინეთმა ტაჯიკეთში სამხრეთ-

ჩრდილოეთის ელექტროგადამცემი ხაზების მშენებლობა დააფინანსა, რომელიც ერთიან სისტემას ქმნის დათკა-კემინის ხაზებთან. ოფიციალური პეკინი მსგავსი პროექტებით ცდილობს საკუთარი ინტერესების გატარებასა და ენერგოქსელის ახალი სქემის შექმნას შუა აზიაში, რომელიც მიმართული იქნება იმისკენ, რომ მომავალში ამ ქვეყნებმა ელექტროენერგიის ექსპორტი ჩინეთში შეძლონ (Krasnopolosky, 2022). ოფიციალურმა პეკინმა არაერთი მსგავსი პროექტი განახორციელა 2022 წლამდე, რომელიც ახალი ქვესადგურების, ელექტროგადამცემი ხაზების მშენებლობასა თუ რენოვაციას გულისხმობდა. აღნიშნული პროექტები ძირითადად სამომავლო განვითარებაზეა ორიენტირებული, გულისხმობს ენერგომომარაგების სისტემების უსაფრთხოების გაუმჯობესებასა და რუსეთზე დამოკიდებულების შემცირებას, რაც ოფიციალური მოსკოვის გავლენის შემცირებას უწყობს ხელს (Strat, 2026).

ჩინეთის მიერ დაფინანსებული ენერგეტიკული და სატრანსპორტო პროექტები, ბუნებრივი რესურსების მოპოვებაში ჩართულობა, ინვესტიციები და ვაჭრობის მაჩვენებლები ხაზს უსვამს ყირგიზეთის მზარდ დამოკიდებულებას ჩინეთზე ჯერ კიდევ 2022 წლის რუსეთ-უკრაინის ომამდე.

თავი II. რუსეთ-ჩინეთის ურთიერთობები და გავლენისთვის დაპირისპირება ყირგიზეთში

რუსეთი და ჩინეთი მეზობელი სახელმწიფოები არიან, რომლებიც ერთმანეთთან დაახლოებით 4,200 კილომეტრის სიგრძის საზღვარს იყოფენ (Sakwa, 2024). მე-20 საუკუნეში, ორივე სახელმწიფოში კომუნისტური მმართველობა იყო დამყარებული და ქვეყნებს შორის "ურღვევი მეგობრობა" არსებობდა, მიუხედავად ამისა, 1960-იან წლებში მათი ურთიერთობა გაუარესდა (Lo, 2025), რაც, ძირითადად, სასაზღვრო პრობლემებით გამოიხატებოდა. ჯერ კიდევ 1950-იანი წლების ბოლოდან მოყოლებული მესაზღვრეებს შორის დაპირისპირებები გახშირდა, ორივე მხარე კი ერთმანეთს ადანაშაულებდა პროვოკაციულ ქმედებებში (Robinson, 1972). საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, ორ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის გაგრძელების პოზიტიური დინამიკა ჩამოყალიბდა, სასაზღვრო პრობლემები კი საბოლოოდ 2000-იანი წლების დასაწყისში მოგვარდა (Fong & Maizland, 2025). 1991 წელსვე, პეკინმა ახლად დამოუკიდებელ რუსეთთან ოფიციალურად დაამყარა დიპლომატიური ურთიერთობები (Li & Poh, 2019, p. 27). 1997 წლის აპრილში სახელმწიფოს პირველმა პირებმა ხელი მოაწერეს შეთანხმებას "მრავალპოლარული სამყაროსა და ახალი საერთაშორისო წესრიგის ფორმირების შესახებ", 2001 წელს კი "კეთილმეზობლობის, მეგობრობისა და თანამშრომლობის" ხელშეკრულებას, რომელიც ორი ქვეყნის სტრატეგიული პარტნიორობის სამართლებრივი

საფუძველი გახდა. ქვეყნებს შორის დამოკიდებულება წლების განმავლობაში ღრმავდებოდა. 2019 წელს, სი ძინპინმა ვლადიმერ პუტინი თავის "საუკეთესო მეგობრად" მოიხსენია. 2022 წლის თებერვალში კი, ქვეყნებმა ხელი მოაწერეს ე.წ. "უსაზღვრო" პარტნიორობის ("No limits" partnership) ხელშეკრულებას (Hamilton, 2024). აღნიშნული შეთანხმება რუსეთის უკრაინაში შეჭრამდე დაიდო, რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს ორი ქვეყნის ახლო ურთიერთობას.

რაც შეეხება მათ ინტერესებს ყირგიზეთში - ორ სახელმწიფოს გააჩნია როგორც მსგავსი ისე განსხვავებული მიზნები.

მათი საერთო მიზნებიდან შეიძლება რამდენიმე გამოიყოს: 1) "ფერადი რევოლუციების" წინააღმდეგობა და ლოიალური რეჟიმის არსებობა - ორივე სახელმწიფო უარყოფითად შეხვდა ე.წ. "ტიტების რევოლუციას" ყირგიზეთში 2005 წელს და ზოგადად, ოფიციალური მოსკოვი და პეკინი უარყოფითად აფასებენ ისეთი სახის მოვლენებს, რომელიც შეიძლება ხელს უწყობდეს დასავლური - განსაკუთრებით აშშ-ის - გავლენების ზრდას. ჩინეთისთვის კი, ყირგიზეთის 2005 წლის "ფერადი" რევოლუცია ორმაგად საშიში იყო იმ თვალსაზრისით, რომ აღნიშნული ქვეყანა მისი მეზობელია, თანაც სინძიანის რეგიონს ესაზღვრება, სადაც არაერთი დაპირისპირება მომხდარა ადგილობრივ უიღურებსა და ჰანებს შორის და სეპარატისტული მოძრაობაც ძლიერი იყო (Koesel & Bunce, 2013).

2) ეკონომიკური სტაბილურობის და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა - ჩინეთისა და რუსეთისთვის ეკონომიკური სტაბილურობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანია. ასევე, ორივე სახელმწიფო ეწინააღმდეგება ტერორიზმის, სეპარატიზმისა და რელიგიური ექსტრემიზმის გავრცელებას. თუმცა ორივე მათგანს განსხვავებული ხედვა გააჩნია აღნიშნული მიზნების მიღწევასთან დაკავშირებით. კერძოდ, ჩინეთი უფრო მეტად შუა აზიური სახელმწიფოების ეკონომიკური განვითარებით და ურთიერთდამოკიდებულების ზრდით ცდილობს უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის მიღწევას, რუსეთი კი სამხედრო სფეროში დომინაციით (Hamilton, 2024). მაგალითად, დღემდე, ოფიციალური მოსკოვის განკარგულების ქვეშაა ყირგიზეთში კანტის სამხედრო ბაზა თუ სხვა მნიშვნელოვანი დაწესებულებები, ასევე რუსეთი არის მთავარი უსაფრთხოების გარანტორი ყირგიზეთისთვის, როგორც "კუხო"-ს წევრი ქვეყნისთვის. მიუხედავად საერთო მიზნებისა, ოფიციალური პეკინისა და მოსკოვის მისწრაფებებს შორის მაინც დიდი განსხვავებები არსებობს ყირგიზეთთან დაკავშირებით და ამის ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია რუსეთის რეაქცია ჩინეთის მიერ შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციის განვითარების ბანკის (SCO Development Bank) ჩამოყალიბებაზე. ჩინეთმა "შთო"-ს განვითარების ბანკის ჩამოყალიბების იდეა პირველად 2010 წელს წამოაყენა, რაზეც ყველა წევრი სახელმწიფო თანახმა იყო (მათ შორის, ყირგიზეთი).

აღნიშნული მიზნად ისახავდა შეექმნა საერთო ფინანსური ინსტიტუტი "შთო"-ს წევრი სახელმწიფოებისთვის, რომლითაც სხვადასხვა პროექტი დაფინანსდებოდა. საერთო ფინანსურ ინსტიტუტში ყველა წევრ სახელმწიფოს ექნებოდა საკუთარი შენატანი, რომელიც მათი მშპ-ის ზომის პროპორციული იქნებოდა. ამ დროისთვის, ჩინეთის ეკონომიკა უკვე ბევრად დიდი იყო რუსეთისაზე, ამიტომ ბანკში ხმების დაახლოებით 80% ჩინეთის საკუთრებაში იქნებოდა, რაც, რა თქმა უნდა, ოფიციალურ მოსკოვს არ აწყობდა და აღნიშნულ შეთავაზებაზე უარი განაცხადა. სანაცვლოდ, რუსეთმა ჩინეთს ევრაზიის განვითარების ბანკში (სადაც რუსეთი იყო მთავარი მოთამაშე და აქციების თითქმის 66%-ს ფლობდა) წილის შეძენა და მისი გარდაქმნა "შთო"-ს განვითარების ბანკის ანალოგად შესთავაზა, თუმცა, ამჯერად, პეკინმა თქვა შემოთავაზებაზე უარი (Krasnopol'sky, 2022). ჩინეთი, რა თქმა უნდა, აცნობიერებდა რუსული ესკაპადის არსს, რომლის მიზანიც მისი კონტროლქვეშ მოქცევა იყო. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ჩინეთმა "შთო"-ს წევრ სახელმწიფოებს შორის თავისუფალი სავაჭრო ზონის ჩამოყალიბების წინადადება წამოაყენა, რაზეც რუსეთისგან კვლავ უარი მიიღო (Hamilton, 2024, p. 89). აღნიშნული მონაკვეთიდანაც ნათლად ჩანს, ჩინეთ-რუსეთის უნდობლობა ერთმანეთის მიმართ შუა აზიასა და ყირგიზეთში. სახელმწიფოები ეწინააღმდეგებიან ისეთი ინიციატივების წამოწყებას, რომელიც ერთ-ერთი აქტორის გავლენის ზრდას მაინც შეუწყობს ხელს.

ამ მხრივ საინტერესოა "სარტყელისა და გზის" და ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის კოორდინაციის ინიციატივა, რომელიც რუსეთის პრეზიდენტმა, ვლადიმერ პუტინმა 2015 წელს წარმოადგინა. ოფიციალურად, აღნიშნული ინიციატივის მიზანი იყო ორ ინიციატივას შორის თანამშრომლობის გაღრმავება, საერთო პროექტების განხორციელება, საინვესტიციო დავების გადაწყვეტის საერთო მექანიზმის ჩამოყალიბება და სხვა (Indeo, 2020). მიუხედავად აღნიშნულისა, შეიძლება ითქვას, რომ რუსეთის ამ ინიციატივის მიზანი არა ორი პროექტის (ევრაზიის ეკონომიკური კავშირი და "სარტყელისა და გზის ინიციატივის") გაერთიანება, არამედ ჩინეთის შეკავება და საკუთარი გავლენების შენარჩუნება იყო. ამის თქმის საფუძველს კი იძლევა ის, რომ ჩინეთის მიერ დაანონსებული პროექტების, განხორციელებული დახმარების და შუა აზიურ ქვეყნებთან კავშირების გაძლიერების ფონზე, რუსეთი მნიშვნელოვან ალტერნატივებს ამ ქვეყნებს ვერ სთავაზობდა და პირიქით, 2014 წელს, ყირიმში შეჭრის შემდეგ, იმ პროექტების დასრულებაც ვერ მოახერხა ყირგიზეთში (ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობა და სამხედრო შესაძლებლობების გაძლიერება), რომელიც დაანონსებული ჰქონდა (Indeo, 2020). ასევე, რუსეთი მოუწოდებდა ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის წევრ სახელმწიფოებს, რომ მათთვის უმჯობესი იქნებოდა, თუ ისინი ჩინეთთან მოლაპარაკებებს არა ორმხრივად, არამედ ორგანიზაციის ფარგლებში გამართავდნენ, თუმცა, ამ რჩევებს რეალური

შედეგი არ გამოუღია (Kassenova, 2018). აღნიშნულის გამოხატულებაა მომავალ წლებში ყირგიზეთის თუ სხვა ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის წევრი შუა აზიური ქვეყნების თანამშრომლობის გაღრმავება ჩინეთთან ეკონომიკურ თუ სხვა სფეროებში. მსგავსი მაგალითები კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმას, რომ ორ სახელმწიფოს შორის თანამშრომლობა "სტაბილური, თუმცა შეზღუდულია" (Lo et al., 2026). ქვეყნებს შორის განსხვავებული ინტერესები და "ნულოვანჯამოვანი" თამაში ყირგიზეთის და სხვა შუა აზიური ქვეყნების მიმართ კარგად ჩანს ენერგეტიკული და სატრანზიტო ინფრასტრუქტურის სფეროებში. მაგალითად, მილსადენები რომელიც შუა აზიაზე გადის ან მხოლოდ რუსეთში მიდის ან ჩინეთში და არა ორივეში ერთად. ასევე მაგისტრალები და რკინიგზები, რომლებიც ჩინეთს შუა აზიის გავლით აკავშირებს ევროპასთან, ან გვერდს უვლის რუსეთს ან მისი გავლით მიდის. ასევე, რუსეთის მთავარი მიზანი იყო იმ სატრანზიტო სისტემის შენარჩუნება და განახლება, რომელიც საბჭოთა დროიდან შემორჩა და შუა აზიის ქვეყნებს მასთან აკავშირებდა, რადგან აღნიშნული ხელს უწყობდა ხსენებული სახელმწიფოების დამოკიდებულების ზრდას რუსეთზე. ამ სისტემების სხვა რეგიონებთან დაკავშირება კი კრემლის ინტერესში არ შედიოდა (განსხვავებით ჩინეთისგან, რომელიც ცდილობს განავითაროს ყირგიზეთის და მისი მეზობელი სახელმწიფოების სატრანზიტო როლი, რათა უფრო მარტივად შეძლოს საკუთარი საქონლის ექსპორტი დასავლეთით) რადგან, ნებისმიერი პროცესი, რომელიც ჩინეთის ეკონომიკურ წვდომას ზრდის რეგიონზე მისთვის მიუღებელია (Hamilton, 2024, pp. 88-90).

რაც შეეხება ჩინეთ-რუსეთის ურთიერთობების ბუნებას, აღნიშნული 2022 წელს უკრაინაში შეჭრის შემდგომ საგრძნობლად ასიმეტრიული გახდა. ვაჭრობის მაჩვენებლები 2022 წლის შემდეგ გაიზარდა, 2024 წლისთვის დაახლოებით \$245 მილიარდი შეადგინა, თუმცა რუსეთის დამოკიდებულება აქაც ნათელია - ჩინეთთან ვაჭრობა რუსეთის მთლიანი ვაჭრობის 34%-ს შეადგენდა, ჩინეთისთვის კი აღნიშნული მაჩვენებელი 4% იყო. ვაჭრობის გარდა, რუსეთის დამოკიდებულება ჩინური კომპანიებისა და ბანკების მიერ განხორციელებულ ინვესტიციებზე გაღრმავდა, განსაკუთრებით ენერგეტიკულ სფეროში. რუსეთისთვის ჩინეთი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნავთობის ექსპორტის თვალსაზრისით, რადგან 2022 წელს რუსეთის წინააღმდეგ სანქციების ამოქმედების შემდგომ, ჩინეთი რუსული ნავთობის უმთავრეს შემსყიდველად რჩება (Fong & Maizland, 2025). 2025 წელს, საერთო ვაჭრობამ დაახლოებით \$227 მილიარდი შეადგინა, რუსეთის ექსპორტი ჩინეთში კი \$124 მილიარდს უტოლდებოდა, ექსპორტის ნახევარი კი ნავთობზე მოდიოდა (Moscow Times Reporter, 2026). ვაჭრობის სტრუქტურაც მნიშვნელოვნად ასახავს ასიმეტრიას ორი სახელმწიფოს ურთიერთობებში. თუკი რუსეთი ნავთობისა და სხვა ნედლეულის ექსპორტს ახორციელებს ჩინეთში, ოფიციალური

პეკინი მოსკოვს აწვდის ომის გაგრძელებისთვის საციცოცხლოდ მნიშვნელოვან პროდუქციას, როგორიცაა: ნახევარგამტარები, მიკროჩიპები, დრონების ძრავები. ასევე, სანქციების დაწესების შემდგომ ჩინეთი მთავარი მოთამაშე გახდა იმ სექტორებში, რომლიდანაც ევროპული კომპანიები გავიდნენ, მაგალითად, ავტომობილებისა და ტელეკომუნიკაციების სფეროები (Lo et al., 2026).

ორ ქვეყანას შორის ასიმეტრიული თანამშრომლობა ნათლად ჩანს ყირგიზეთის მაგალითზე. რუსეთს ჩინეთზე დამოკიდებულების ზრდასთან ერთად, უფრო მეტად უწევს შეეგუოს "უფროსი პარტნიორის" დომინაციას და ინიციატივებს, რადგან მნიშვნელოვნად აქვს შეზღუდული მოქმედების არეალი. ასევე, ევროპული სანქციებისა და დასავლურ სამყაროსთან დაპირისპირების ფონზე, ყირგიზეთი უფრო მეტ უპირატესობას ჩინეთთან ვაჭრობას და ურთიერთქმედებას ანიჭებს, ვიდრე რუსეთთან. ოფიციალური მოსკოვის გავლენის შემცირება მომდევნო თავებში უფრო სიღრმისეულად იქნება განხილული. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზის პროექტის დაწყება, რომელიც ნათელი გამოხატულებაა რუსეთის პოზიციების დასუსტებისა. წლების განმავლობაში, რუსეთი აღნიშნული პროექტის განხორციელებას ეწინააღმდეგებოდა და მას საკუთარი ინტერესების უგულებელყოფად თვლიდა. თუკი მანამდე ოფიციალური მოსკოვის ინტერესები გათვალისწინებული იყო და რკინიგზის წამოწყება ჭიანჭურდებოდა, ომის შემდგომ ყველაფერი შეიცვალა და პროექტზე მუშაობა აქტიურ ფაზაში გადავიდა.

აღნიშნული სატრანსპორტო დერეფნის მნიშვნელობა განსაკუთრებით იზრდება იმის ფონზე, როცა რუსეთი აშშ-ის და ევროკავშირის მიერ სანქცირებულია და აუცილებელი ხდება ევროპასთან დამაკავშირებელი ალტერნატიული გზების გაძლიერება (მამუკაშვილი, 2022).

თავი III. ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში 2022 წლის რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდეგ

3.1 რუსეთის ურთიერთობა ყირგიზეთთან 2022 წლის შემდგომ

ყირგიზეთი, მსგავსად სხვა შუა აზიური სახელმწიფოებისა, ყოველთვის მიისწრაფოდა მრავალპოლუსიანი საგარეო პოლიტიკის გატარებისკენ. აღნიშნული დასტურდება ქვეყნის მიერ მიღებული 2019 წლის საგარეო პოლიტიკური კონცეფციითაც (მას შემდეგ აღნიშნული არ განახლებულა), რომლის თანახმად, ყირგიზეთის რესპუბლიკის მიზანია "პრაგმატული,

დაბალანსებული, ღია, მრავალვექტორული და თანმიმდევრული" საგარეო პოლიტიკის გატარება (Министерство юстиции Кыргызской Республики, 2019). ამ მიზნით, ოფიციალური ბიშკეკი რეგიონში მოქმედ მნიშვნელოვან აქტორებთან (რუსეთი, ჩინეთი და ა.შ.) ყოველთვის დაბალანსებულ და მეგობრულ პოლიტიკას ატარებდა და ცდილობდა არ ყოფილიყო მნიშვნელოვნად დამოკიდებული ერთ სახელმწიფოზე, რაც გამოიხატებოდა სხვადასხვა აქტორების მიერ განხორციელებულ ინიციატივებში მონაწილეობით და დაბალანსების მცდელობებით (მაგ. რუსეთის - ევრაზიის ეკონომიკური კავშირი, "კუხო", "დსთ", ან ჩინეთის - "სარტყელისა და გზის ინიციატივა", "შთო" და ა.შ.). მიუხედავად ამისა, 2022 წლამდე, ყირგიზეთის პოლიტიკა შუა აზიის რეგიონში, ხშირად, ყველაზე პრორუსულად მიიჩნეოდა (Dzhuraev, 2019), ასევე ყირგიზეთი სხვა მეზობელ სახელმწიფოებთან შედარებით, უფრო ძლიერად იყო დამოკიდებული რუსეთის ფედერაციაზე. თუმცა, 2022 წლის თებერვალში რუსეთის მიერ განხორციელებულმა ქმედებებმა ყირგიზეთში არსებული მოსაზრება კრემლის სანდოობის და შესაძლებლობების შესახებ ექვეშ დააყენა, ამიტომ ბიშკეკმა კიდევ უფრო მეტად დააჩქარა რუსეთზე დამოკიდებულების შემცირების პროცესი და ალტერნატივების ძიება დაიწყო, სადაც, რა თქმა უნდა, ჩინეთი პირველ ადგილს იკავებს (Robert Lansing Institute, 2026). აღნიშნულის ერთ-ერთი პირველი გამომხატველი იყო ყირგიზეთის ნეიტრალური პოზიცია რუსეთის შეჭრისადმი უკრაინაში. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ნებისმიერ რეზოლუციაზე, რომელიც რუსეთ-უკრაინის საკითხს ეხება, ოფიციალური ბიშკეკი თავს იკავებს ხმის მიცემისგან. ამასთან ერთად, ყირგიზეთის მთავრობამ აკრძალა რუსული სამხედრო - "Z" - სიმბოლოს გამოყენება ქვეყნის შიგნით. რუსეთის დასაწყვირებასთან ერთად შუა აზიურ სახელმწიფოებს მიეცათ შესაძლებლობა ჩაანაცვლონ რუსეთი დასავლური და ჩინური ბაზრებით და შეამცირონ ოფიციალურ მოსკოვზე დამოკიდებულება (Dzandzava & Khachidze, 2023), შესაბამისად ისეთი ქმედებების განხორციელება (რუსეთის მხარდაჭერა გაეროს რეზოლუციებზე და ა.შ.), რომელიც მათ მიერ რუსეთის მხარდაჭერას გაუსვამს ხაზს, მიზანშეწონილი არ არის. ყირგიზეთში იმასაც აცნობიერებენ, რომ ხმის მიცემისგან თავის შეკავება რუსეთისთვის წინააღმდეგობას ნიშნავს, თუმცა ოფიციალური მოსკოვის წნეხის მიუხედავად საკუთარ სტრატეგიას არ ცვლიან (Kassenova, 2023).

უსაფრთხოების სფეროში რუსეთი კვლავ მნიშვნელოვან მოთამაშედ რჩება: ყირგიზეთი კვლავ "კუხო"-ს რიგებშია, რომელიც რუსეთის მიერაა მართული. ამას დამატებული, ყირგიზეთი არმიის უმეტესი ნაწილი რუსულ სამხედრო ტექნიკას იყენებს. რუსული ბაზები ყირგიზეთში გადასახადებს ან იჯარას არ იხდიან, სანაცვლოდ კი ბიშკეკს სამხედრო ტექნიკა და შეიარაღება უფასოდ მიეწოდება, ასევე კვლავ მიმდინარეობს ყირგიზი სამხედროების გაწვრთნა რუსი

ჯარისკაცების მიერ (Petraszczuk, 2025). მიუხედავად ამისა, 2022 წლის შემდგომ უსაფრთხოების თვალსაზრისითაც შეინიშნება რუსული გავლენების კლება და აღნიშნულის ერთ-ერთ ნათელ გამოხატულებად ყირგიზეთის უარი უნდა ჩაითვალოს "კუხო"-ს სწავლებაში ჩართვაზე. ვლადიმერ პუტინი არ დათანხმდა ჩარეულიყო ყირგიზეთსა და ტაჯიკეთს შორის 2021-2022 წლების სასაზღვრო დაპირისპირებების მოგვარებაში, რის საპასუხოდაც ყირგიზეთმა უარი განაცხადა ემასპინძლა "კუხო"-ს ყოველწლიური სამხედრო სწავლებისთვის (Lynch & Pierce, 2026). რუსეთის უმოქმედობამ სამხედრო დაპირისპირებაში აჩვენა "კუხო"-ს სისუსტე. აღნიშნული ორგანიზაციის უმოქმედობა პირდაპირპროპორციულია რუსეთის დასუსტებისა და აჩენს კითხვებს წევრ სახელმწიფოებში იმის შესახებ, კვლავ შეუძლია თუ არა კრემლს საკუთარი ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება (Castillo, 2023). ისეთი პატარა და მოწყვლადი სახელმწიფოსგან, როგორიც ყირგიზეთია, რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყებამდე შეუძლებელი იყო ისეთი აქტის წარმოდგენა, რომელიც კრემლის წინააღმდეგ იქნებოდა მიმართული. მხედველობაში მისაღებია ისიც, რომ 2010 წელს, როდესაც სამხრეთ ყირგიზეთში ეთნიკური დაპირისპირებები დაიწყო, რუსეთმა ყირგიზეთის თხოვნის მიუხედავად მაშინაც უარი განაცხადა ჩარევაზე, მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულებები კრემლს ამის ვალდებულებას აძლევდა (Lynch & Pierce, 2026). თუმცა, მთავარ განსხვავებას ამ ორ მოვლენას შორის წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ 2010 წელს ყირგიზეთის პოლიტიკურ წარმომადგენლობას უკმაყოფილება საჯაროდ არ გამოუხატავს და არ გადაუდგამს ისეთი ნაბიჯი, რომელიც რუსეთის რეპუტაციას დააზიანებდა, განსხვავებით 2022 წლისგან. აღნიშნული ქმედება ოფიციალური პეკინის რუსეთისგან დისტანცირების სურვილით უნდა აიხსნას, ამ უკანასკნელის მიერ წამოწყებული ომის შემდეგ უკრაინაში, რასაც სანქციები და საერთაშორისო საზოგადოების უარყოფითი რეაქცია მოჰყვა. აგრეთვე იმიტომ, რომ ყირგიზეთის მოწყვლადობა რუსეთის მიმართ საგრძნობლად შემცირდა, რაც გამოწვეულია ჩინეთის გავლენის ზრდითა და რუსეთის ჩანაცვლების შესაძლებლობით.

გავლენის შემცირება 2022 წლის შემდეგ სხვა მიმართულებებითაც გამოიხატება და პირველ რიგში, ყურადღება უნდა გამახვილდეს ყირგიზი მიგრანტების საკითხზე, რომელიც დაკავშირებულია რუსეთის გავლენის შემცირებასთან ეკონომიკურ და უსაფრთხოების სფეროებში. 2022 წელს რუსეთის მიერ უკრაინაში შეჭრის შემდგომ არაერთი ფაქტი დაფიქსირდა იმისა, რომ უცხოელი მიგრანტები ძალდატანებით იყვნენ გაყვანილი ბრძოლის ველზე უკრაინის წინააღმდეგ (Pannier, 2026). ამასთან ერთად, 2024 წელს, მოსკოვთან ახლოს მდებარე საკონცერტო დარბაზ "Crocus City Hall"-ში ოთხმა თავდამსხმელმა ტერორისტული აქტი განახორციელა, სადაც აღმოჩნდა, რომ ყველა მათგანი ტაჯიკეთის მოქალაქე იყო (Rawnsley,

2026), რის შემდეგაც შუა აზიელი მიგრანტების მიმართ მოპყრობა რუსი სამართალდამცავების მიერ გამკაცრდა, ასევე რიგ ქალაქებში შეზღუდვები დაწესდა მიგრანტების დასაქმებასთან დაკავშირებით. აღნიშნულმა ფაქტორებმა, განსაკუთრებით ომში წაყვანის შიშმა (Pannier, 2026), რუსეთში არსებულმა არასტაბილურობამ, ცხოვრების გაუარესებულმა პირობებმა და რუბლის გაუფასურებამ ხელი შეუწყო ყირგიზი მიგრანტების მიერ რუსეთის დატოვებას (Stawiński & Vasylyk, 2026). 2025 წლის მონაცემებით, რუსეთში დაახლოებით 377,000 ყირგიზი მიგრანტი იყო რეგისტრირებული (Osmonalieva, 2025), რაც 2020 წლის შემდგომ (ამ დროისთვის, როგორც წინა თავებშია ნახსენები, რუსეთში დაახლოებით 600,000-800,000 ყირგიზი მიგრანტი ცხოვრობდა) მკვეთრ ვარდნას უსვამს ხაზს. ამას დამატებული, მიგრანტების მიერ ყირგიზეთში თანხის გადარიცხვებმა დაახლოებით \$3,2 მილიარდი შეადგინა (National Bank of the Kyrgyz Republic, n.d.), რაც გამოხატავს რუსეთიდან გზავნილების წილის კლებას მთლიან მშპ-სთან მიმართებით. კერძოდ, 2021 წლის მონაცემებით, რუსეთში მცხოვრები ყირგიზი მიგრანტების გადარიცხვების წილმა მთლიან მშპ-სთან მიმართებით დაახლოებით 32% შეადგინა, 2024 წელს 17,7% (Putz, 2026) 2025 წელს კი - 15,4% (Sultanov, 2026). ამ მაჩვენებლების კლება დიდ მნიშვნელობას იძენს იმის ფონზე, როცა ახლო ისტორიაში არაერთი ფაქტი არსებობს იმისა, რომ კრემლი მიგრანტების საკითხით მანიპულირებას იყენებდა იმ პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოების წინააღმდეგ, რომლებიც მისი “ორბიტიდან გამოსვლას” ცდილობდნენ. ამის ნათელი მაგალითია 2006 წელს ქართველი მიგრანტების წინააღმდეგ გატარებული სადამსჯელო ოპერაციები მას შემდეგ, რაც თბილისში რუსი ჯაშუშები დააკავეს. აგრეთვე, მსგავსი შემთხვევა დაფიქსირდა ყირგიზეთის მეზობელ სახელმწიფო ტაჯიკეთში, 2011 წელს, როცა დუშანბეში რუსი მფრინავები კონტრაბანდის შეტანის ბრალდებით დააკავეს. აქ მნიშვნელოვანია ის, რომ ტაჯიკეთის ეკონომიკისთვის, მსგავსად ყირგიზეთისა მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა რუსეთში მყოფი მიგრანტების გადარიცხვები (Ibragimova, 2024). შესაბამისად, ყირგიზი მიგრანტების რაოდენობის კლება რუსეთში და მათი ფინანსური გზავნილების წილის შემცირება ყირგიზეთის მშპ-სთან მიმართებით, კრემლს კიდევ ერთ ეკონომიკურ ბერკეტს და გავლენის მექანიზმს აცლის ხელიდან, რომელიც მკაფიოდაა გადაჯაჭვული ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებთან.

რაც შეეხება კიდევ ერთ ეკონომიკურ ინდიკატორს - ვაჭრობის მაჩვენებელს, აქაც ფიქსირდება რუსეთის გავლენის შემცირება და ჩინეთის მნიშვნელობის ზრდა. უშუალოდ ორ სახელმწიფოს შორის (რუსეთი-ყირგიზეთი) ვაჭრობის მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად შემცირებული არ არის და, პირიქით, რიგ შემთხვევებში, ომის შემდგომ გაზრდილია, მაგ. 2021 წელთან შედარებით, 2022 წელს სავაჭრო ბრუნვა \$2,303-დან, დაახლოებით \$3,5 მილიარდამდე გაიზარდა, თუმცა

აღნიშნული მაჩვენებლების ზრდა მნიშვნელოვნადაა დაკავშირებული ყირგიზული ექსპორტის ზრდასთან, რომელიც, დაახლოებით სამჯერ, \$392 მილიონიდან, \$1,069 მილიარდამდე გაიზარდა (იხ. დანართი 4), უფრო ზუსტად, 250%-ით (Hedlund, 2026). რუსეთის დასაწყობებამ და ყირგიზეთის ჩინური საქონლის "სარეექსპორტო ჰაბად" ქცევამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი აღნიშნული მონაცემების ზრდას. 2022 წლის ომის დაწყების შემდგომ, ჩინეთიდან ყირგიზეთში განხორციელებულ ექსპორტში განსაკუთრებით არის გაზრდილი ისეთი საქონლის წილი, რომელიც რუსეთში სანქცირებულია. საქონლის აღწერისა და კოდირების ჰარმონიზებული სისტემის მიხედვით ("საქონლის აღწერისა და კოდირების ჰარმონიზებული სისტემა" მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაციის მიერ შექმნილი საქონლის კლასიფიკაციის საერთაშორისო სისტემა, რომელიც შეიცავს 5000 სასაქონლო ჯგუფს, "რომელთაგან თითოეული იდენტიფიცირებულია იურიდიულ და ლოგიკურ სტრუქტურას დაქვემდებარებული ექვსი ციფრით და ცალსახა კლასიფიკაციის მიზნით განისაზღვრება მკაცრი წესებით. ეს სისტემა პრაქტიკაში გამოიყენება 170 ქვეყნისა და ეკონომიკური ზონის მიერ და წარმოადგენს საბაჟო ტარიფებისა და საერთაშორისო სავაჭრო სტატისტიკის საფუძველს"; კვერნადე, 2001), განსაკუთრებული ზრდა ფიქსირდება საქონლის 84-ე (მანქანა-დანადგარები), 85-ე (ელექტრონული მოწყობილობები), 87-ე (ავტომობილები) და 90-ე (მხედველობისთვის საჭირო და სამედიცინო ინსტრუმენტები) კატეგორიებში. ამ კატეგორიებშია ძირითადად მოქცეული სწორედ ის საქონელი, რომელიც რუსეთში სანქცირებულია. მაგალითად, 2021 წლიდან 2022 წლამდე ელექტრონული მოწყობილობების ექსპორტი ჩინეთიდან ყირგიზეთში 400%-ით გაიზარდა, ავტომობილების 500%-ით, 2023 წელს კი 300%-ით. აღნიშნული საქონლის რეექსპორტი რომ რუსეთში ხდება, ამის თქმის საფუძველს იძლევა ის, რომ, თავის მხრივ, გაიზარდა ყირგიზეთიდან რუსეთში განხორციელებული ექსპორტი აღნიშნულ სფეროებში. რუსეთთან ვაჭრობას ყირგიზეთს უადვილებს ის ფაქტი, რომ ქვეყანა გაერთიანებულია ევრაზიის ეკონომიკური კავშირში, სადაც სავაჭრო ბარიერები მნიშვნელოვნადაა შემცირებული, ამიტომ ექსპორტ-იმპორტი უპრობლემოდ ხორციელდება (Hurskainen, 2024).

ფაქტობრივად, ზემოხსენებული მონაცემები, პირიქით, ამტკიცებს რომ 2022 წლის შემდგომ, არა ყირგიზეთის, არამედ რუსეთის მოწყვლადობა გაიზარდა ოფიციალური ბიშპეკისადმი, თავის მხრივ, ამ უკანასკნელის კი პეკინისადმი, რადგან რუსეთთან ვაჭრობის შემადგენელი ძირითადი პროდუქციის იმპორტი ყირგიზეთში სწორედ ჩინეთიდან ხორციელდება.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თვალსაზრისით დიდი კლება არ ფიქსირდება. 2021 წელს ინვესტიციების ოდენობა \$147 მილიონს აღწევდა, 2022-ში კი - \$145 მილიონამდე

შემცირდა. 2023-2024 წლებში პირიქით, ზრდა ფიქსირდება. 2023-ში - \$159 მილიონი, ხოლო 2024-ში - \$279 მილიონი შეადგინა, რაც მესამე ყველაზე მაღალი ინვესტიციაა, რომელიც რუსეთს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ განუხორციელებია ყირგიზეთში ერთი წლის განმავლობაში (2015 - \$515 მილიონი, 2016 - \$291 მილიონი) (იხ. დანართი 5). თუმცა, აქაც გასათვალისწინებელია ის ფაქტორი, რომ ინვესტიციების ზრდა არ არის დაკავშირებული მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ პროექტებთან, არამედ აღნიშნულიც გადაჯაჭვულია რუსეთ-უკრაინის ომთან და სანქციების თავიდან არიდებასთან. რუსეთის ინვესტიციების ძირითად ნაწილს ახორციელებს ისეთ სფეროებში, რომელიც სანქციებთანაა დაკავშირებული. მაგალითად 2024 წელს განხორციელებული \$279 მილიონიდან, ყველაზე მეტი - \$127,2 მილიონი რუსეთმა მანქანებისა და მოტოციკლების შეკეთებასა და საბითუმო და საცალო ვაჭრობაში ჩადო, დანარჩენი კი დაზღვევაში, ფინანსურ შუამავლობაში, წარმოებასა და სხვა სექტორებში (Kutueva, 2025). აღნიშნული სფეროების წილი იყო ყველაზე მაღალი სხვა წლებშიც ომის შემდგომ. ინვესტიციების სტრუქტურიდანაც ჩანს, რომ რუსეთი არ არის ფოკუსირებული ისეთ სექტორებზე რომელსაც სტრატეგიული მნიშვნელობა გააჩნია (ბუნებრივი წიაღისეულის მოპოვება, განახლებადი ენერგია და ა.შ. განსხვავებით ჩინეთისგან) და გრძელვადიან პერიოდში ყირგიზეთის დამოკიდებულებასა და მოწყვლადობას გამოიწვევს მოსკოვის მიმართ, არამედ კრემლი მოკლევადიანი მიზნების შესრულებას ცდილობს და ყურადღებას ამახვილებს სანქციებთან დაკავშირებულ სფეროებზე (ავტომობილებით და მოტოციკლებით ვაჭრობა, დაზღვევა და ა.შ.), რომელშიც ძირითადი ადგილი სწორედ ჩინეთიდან ექსპორტირებულ საქონელს უჭირავს.

ინფრასტრუქტურული პროექტების თვალსაზრისით რუსეთის კლებადი გავლენა ყველაზე თვალსაჩინოა. 2022 წლის იანვარში, რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყებამდე, ყირგიზეთმა რუსულ კომპანიასთან "როსატომი" (Rosatom) გააფორმა ურთიერთგაგების მემორანდუმი მცირე ბირთვული რეაქტორის მშენებლობასთან დაკავშირებით, რაც ქვეყნის განვითარებად ბირთვულ სექტორში "როსატომ"-ის დომინაციას შეუწყობდა ხელს. მიუხედავად ამისა, ომის დაწყებამ და სანქციების საფრთხემ აღნიშნული თანამშრომლობა დააზარალა. 2022 წლის შემდეგ რაიმე ხელშესახები ცვლილება არ განხორციელებულა, დღემდე, რეაქტორის მშენებლობის ადგილიც კი არ არის დაზუსტებული. სანქციების საფრთხესთან ერთად, ყირგიზეთმა ალტერნატიული პარტნიორების მოძიება დაიწყო რისი ნათელი მაგალითიცაა 2024 წელს ყირგიზეთის ენერგეტიკის მინისტრსა და ჩინეთის ეროვნული ბირთვული კორპორაციის პრეზიდენტს შორის შეხვედრა, სადაც მხარეებმა თანამშრომლობის სურვილი გამოთქვეს. ოფიციალური პეკინის ფინანსური შესაძლებლობები, პროექტების

განხორციელების სიიაფე და სისწრაფე მას უფრო სანდო პარტნიორად აქცევს (Cattin et al., 2025). კრემლი აღნიშნულ საფრთხეს აცნობიერებს და ამის ნათელი გამოხატულებაა 2025 წელს ვლადიმერ პუტინის განცხადება, რომ რუსული მხარე მზად იყო რეაქტორის ასაშენებლად. ბირთვული ენერგიის პროექტების მიმართ ყირგიზ ოფიციალურ პირებს მართლაც აქვთ ინტერესი (განსაკუთრებით ენერგოდეფიციტის ფონზე, მაგალითად, 2023 წელს მთავრობამ ენერგეტიკის სექტორში საგანგებო მდგომარეობა გამოაცხადა), რადგან რეაქტორს მართლაც შეუძლია ქვეყანას ენერგეტიკული უსაფრთხოება მოუპოვოს, თუმცა, თუ აღნიშნულ პროექტს რუსული მხარე განახორციელებს, ყირგიზეთის ხელისუფლებამ პოტენციურ სარგებელთან ერთად რისკებიც უნდა გაითვალისწინოს, რაც, ძირითადად, კრემლზე დამოკიდებულების ზრდას მოიცავს (Sukhankin, 2026). 2025 წელს, ყირგიზეთის მინისტრთა კაბინეტის თავმჯდომარის მოადგილემ განაცხადა, რომ რეაქტორის აგებასთან დაკავშირებით მოლაპარაკებები მიმდინარეობს, თუმცა პროექტი რეფერენდუმის გარეშე ვერ განხორციელდება (Aigyro, 2026), რაც ხაზს უსვამს, რომ ყირგიზეთის ხელისუფლება აცნობიერებს პოტენციურ პრობლემებს, რომელიც რეაქტორის აშენებას მოყვება, ხოლო ჩინურ მხარესთან განხორციელებული შეხვედრები ცხადყოფს ბიშკეკის სურვილს რუსეთის ალტერნატივის მოძიებისა.

ენერგეტიკულ სექტორში არსებულ ინფრასტრუქტურულ პროექტებში რუსეთი მნიშვნელოვნად არ არის ჩართული. მაგალითად, 2021-2025 წლებში ყირგიზეთში 27 ჰიდროელექტროსადგური აშენდა, 2026-2030 წლებში კი 48 მათგანის მშენებლობა იგეგმება (Министерство энергетики Кыргызской Республики, 2026), საიდანაც რუსეთის დაფინანსებით 16 სადგურის მშენებლობა დაიწყო (Kabar, 2025). მოსკოვის დაფინანსებით შენდება ერთი ქარის ელექტროსადგური ისიკ-ქოლის რეგიონში (Atom Media, 2025). თუმცა, რუსეთის გავლენა კვლავ დიდია გაზისა და ნავთობის მიწოდების სექტორში. აღნიშნულ სფეროებში რუსეთი მთავარ მიმწოდებლად რჩება. ყირგიზეთი ევრაზიის ეკონომიკურ კავშირში მონაწილეობით და სხვადასხვა ორმხრივი შეთანხმებებით აღნიშნულ რესურსებს შედარებით იაფად იღებს, რაც ეკონომიკური თვალსაზრისით მნიშვნელოვნად ეხმარება ყირგიზეთს, თუცა ამ ეკონომიკური მოგების უკან დგას დამოკიდებულება რუსეთზე, რომელიც ქვეყნის ეროვნულ უსაფრთხოებას მნიშვნელოვნად უკავშირებს ოფიციალური მოსკოვს (Strat, 2026). “გაზპრომს” გაჰყავს ახალი გაზსადენები და უზრუნველყოფს ქვეყნის გაზიფიკაციის პროცესს (Кабинет Министров Кыргызской Республики, 2024). აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კრემლისთვის, რათა გარკვეული გავლენის ბერკეტები შეინარჩუნოს ყირგიზეთის მთავრობის მიმართ.

ინფრასტრუქტურული პროექტების მიმართულებით ასევე უნდა აღინიშნოს რუსეთის ინიციატივა, რომლის მიხედვითაც ყირგიზეთის მასშტაბით ცხრა რუსულენოვანი სკოლა გაიხსნება (CSTO Parliamentary Assembly, 2023). შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება პირდაპირ კავშირშია ყირგიზეთის პრეზიდენტის მიერ 2023 წელს ხელმოწერილ კანონთან, რომელიც ასახავს ოფიციალური ბიშკეკის სურვილს, დისტანცირდეს რუსეთისგან. ივლისში, ყირგიზეთის პრეზიდენტმა სადირ ჯაფაროვმა ხელი მოაწერა კანონს, რომლის მიხედვითაც სხვადასხვა დაწესებულებებში (პარლამენტი, სასამართლოები, სახელმწიფო დაწესებულებები და ა.შ.) სამუშაოდ გამოყენებულ უნდა იქნეს ყირგიზული ენა, სახელმწიფო მოხელეები თავისუფლად უნდა ფლობდნენ ყირგიზულს. ასევე, ყველა არხმა მაუწყებლობის 60% მაინც ყირგიზულ ენაზე უნდა წარმართოს, ოფიციალური დოკუმენტები ყირგიზულ ენაზე უნდა იყოს შესრულებული. რუსეთში ამ კანონს აღელვება მოჰყვა და საგარეო საქმეთა მინისტრმა სერგეი ლავროვმა მას დისკრიმინაციულიც კი უწოდა (Najibullah, 2023). ამასთან ერთად, რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ მნიშვნელოვნად შეიცვალა განწყობა რუსული ენისა და კულტურისადმი. ახალგაზრდები მეტად ცდილობენ საბჭოთა და რუსული კულტურისგან დისტანცირებას და ყირგიზული წეს-ჩვეულებების წინ წამოწევენ (Zimmermann, 2024). მსგავსი ფაქტები რუსეთისთვის პირდაპირაა დაკავშირებული ეროვნულ უსაფრთხოებასა და პოლიტიკურ გავლენასთან, რადგან ხაზს უსვამს კონკრეტული ქვეყნის სურვილს რომ გათავისუფლდეს მოსკოვის გავლენებისგან (კომახია, 2021).

საბოლოო ჯამში, წინამდებარე ქვეთავი მიმოიხილავს იმ მოვლენებს, რაც ნათლად აჩვენებს რუსეთის გავლენის კლებას 2022 წლის თებერვლის შემდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ყირგიზეთი კვლავ რჩება რუსეთის მიერ მართულ სამხედრო ალიანსში და აგრძელებს ეკონომიკურ ურთიერთობას, უარყოფითი ფონი ორი სახელმწიფოს კავშირში შეუძლებელია რომ შეუმჩნეველი დარჩეს. ასევე, რუსეთის ჩართულობა არ იკვეთება მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ პროექტებში. მოსკოვის მიერ დაფინანსებული ჰიდროელექტროსადგურების უმეტესობა მცირე ზომისაა, ხოლო განახლებადი ენერგიის თვალსაზრისით, ერთადერთი პროექტი რომელსაც რუსეთი ახორციელებს ისიკ-ქოლის რეგიონში არსებული ქარის ელექტროსადგურია. აღნიშნულ პროექტებს არ გააჩნია დიდი მნიშვნელობა ეროვნული უსაფრთხოებისა და ყირგიზეთის ენერგეტიკის სექტორის თვითმყოფადობისთვის. სხვა მიმართულებებით, რუსეთს ინფრასტრუქტურული პროექტები ფაქტობრივად არ განუხორციელებია, რაც ოფიციალური ბიშკეკის სურვილით - შეამციროს მოსკოვზე დამოკიდებულება - არის გამოწვეული.

3.2 ჩინეთის ურთიერთობა ყირგიზეთთან 2022 წლის შემდგომ

როგორც წინა თავებში აღინიშნა, რუსეთის მიერ უკრაინაში სრულმასშტაბიანი ომის დაწყებასთან ერთად ყირგიზეთში ოფიციალური მოსკოვის იმიჯი, როგორც სანდო პარტნიორისა მნიშვნელოვნად შეირყა, აგრეთვე, ჩინეთის შესაძლებლობებმა და ინტერესმა რეგიონისა და ყირგიზეთისადმი ხელი შეუწყო პეკინის გავლენების ზრდას. ჩინეთის გააქტიურებას ხაზს უსვამს ისიც, რომ 2022 წლიდან 2025 წლამდე ყირგიზეთ-ჩინეთს შორის, რუსეთის (19), ვიეტნამის (16) და ყაზახეთის (14) შემდეგ, ყველაზე მეტი - 13 - დიპლომატიური შეხვედრა შედგა (Greitens et al., 2025). ამასთან ერთად, ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებისა და ჩინეთის ინტერესების ზრდის გამომხატველია 2023 წელს დოკუმენტის “ყოვლისმომცველი სტრატეგიული პარტნიორობა ახალ ერში” გაფორმება, რომელიც 2013 (სტრატეგიული პარტნიორობის ხელშეკრულება) და 2018 (ყოვლისმომცველი სტრატეგიული პარტნიორობის ხელშეკრულება) წლების შეთანხმებების შემდეგ დაიდო (Yamaguchi, 2026).

პირველ რიგში, ჩინეთის გავლენის ზრდაზე საუბრისას აუცილებლად უნდა იქნეს განხილული ორი ქვეყნის ვაჭრობის მაჩვენებლები. 2021 წელს სახელმწიფოებს შორის ვაჭრობამ დაახლოებით \$7,4 მილიარდი შეადგინა, სადაც ჩინეთის ექსპორტის წილი 98,92% (\$7,289 მილიარდი) იყო. 2022 წელს, რუსეთის მიერ უკრაინაში შეჭრისა და დასავლური სახელმწიფოების მიერ სანქციების დაწესების შემდეგ, ჩინეთ-ყირგიზეთის მთლიანმა ვაჭრობამ \$15,502 მილიარდი შეადგინა, სადაც ჩინეთის ექსპორტის წილი 99,47% (\$15,421 მილიარდი) იყო (United Nations Comtrade Database, n.d.). რაც არ უნდა პარადოქსულად ჩანდეს, ყირგიზეთი თითქმის იმდენივე საქონლის იმპორტს ახორციელებს ჩინეთიდან, რამდენსაც ყაზახეთი, იმ განსხვავებით, რომ ყაზახეთის ეკონომიკა 20-ჯერ უფრო დიდია (Webster, 2024). ერთი წლის მონაკვეთში ვაჭრობა დაახლოებით 2,1-ჯერ გაიზარდა, მზარდი ტენდენცია კი მომდევნო წლებშიც შენარჩუნდა. მაგალითად, 2023 წელს ვაჭრობა კიდევ 4 მილიარდით (\$19,803 მილიარდამდე) გაიზარდა, 2024 წელს კი \$19,251 მილიარდი შეადგინა (იხ. დანართი 6). 2024 წლის შემდგომ ვაჭრობის მონაცემები არ მოიპოვება, გარდა ყირგიზეთი წყაროსი, რომლის მონაცემებიც მნიშვნელოვნად განსხვავდება სხვა წყაროებისგან (რისი გამომწვევი მიზეზებიც წინა თავებშია განხილული). მაგალითად, ყირგიზეთის სტატისტიკის სამსახურის მიხედვით, 2022-2024 წლებში სავაჭრო ბრუნვა ჩინეთთან \$5 მილიარდის ფარგლებში მერყეობდა, 2025 წელს კი დაახლოებით \$4,9 მილიარდს შეადგენდა (United Nations Comtrade Database, n.d.). ვაჭრობის მაჩვენებლები ნათლად ასახავს ჩინური მხარის უპირატესობას და ყირგიზეთის ასიმეტრიულ დამოკიდებულებას. რა თქმა უნდა, ჩინეთი ყირგიზეთის მთავარი სავაჭრო

პარტნიორია, თუმცა მსგავსი მასშტაბის ეკონომიკური დამოკიდებულება თავის მხრივ, გავლენას ახდენს უსაფრთხოებასა და პოლიტიკურ სფეროზეც, რაც ჩინეთს დივიდენდების მოპოვებაში ეხმარება. სწორედ აღნიშნულით შეიძლება აიხსნას ის ფაქტი, რომ ყირგიზეთის მთავრობამ 2022 წლის ომის შემდგომ უფრო აქტიურად დაიწყო ისეთი პოლიტიკის გატარება, რომელიც სენსიტიურად ითვლებოდა კრემლისთვის ("კუხო"-ს წვრთნებში ჩართვაზე უარის თქმა, რუსული ენის საკითხი, ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზის პროექტის დაწყება და ა.შ.). მსოფლიო ბანკის მონაცემებით ყირგიზეთის რეალური მშპ 2024 წელს \$10 მილიარდი იყო (World Bank, n.d.), შესაბამისად, ჩინეთთან სავაჭრო ბრუნვა ყირგიზეთის რეალურ მშპ-ზე მაღალი იყო, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ ამ უკანასკნელის დამოკიდებულება და მოწყვლადობა ოფიციალური პეკინისადმი 2022 წლის შემდეგ მნიშვნელოვნად გაიზარდა.

ინფრასტრუქტურული პროექტების თვალსაზრისით, პირველ რიგში, ყურადღება უნდა გამახვილდეს ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზაზე (იხ. დანართი 7), რომელიც ჩინეთის "სარტყელისა და გზის ინიციატივის" ფარგლებში ხორციელდება და უდიდესი მნიშვნელობა გააჩნია. საინტერესოა, რომ ამ პროექტზე საუბარი ჯერ კიდევ 1996 წელს დაიწყო. ის გულისხმობდა ყირგიზეთის გავლით ჩინეთისა და უზბეკეთის დაკავშირებას. თუმცა ათწლეულების განმავლობაში აღნიშნული პროექტი თაროზე იყო შემოდებული. ამ ინიციატივის სრულყოფას რამდენიმე ფაქტორი უშლიდა ხელს, მათ შორის, უმთავრესი რუსეთის უარყოფითი რეაქცია იყო. კრემლი ყოველთვის ეწინააღმდეგებოდა რკინიგზის გაყვანას სამი მთავარი მიზეზით: 1) ამ ტერიტორიას რუსეთი საკუთარ გავლენის სფეროდ განიხილავდა და ნებისმიერი მესამე სახელმწიფოს ჩართულობასა თუ ინიციატივას უარყოფითად უყურებდა. 2) აღნიშნული რკინიგზის მარშრუტი გვერდს უვლის რუსეთს, რაც რუსეთზე გამავალი სატრანსპორტო გზების მნიშვნელობას ამცირებს. 3) რკინიგზა წარმოადგენს საფრთხეს რუსული ლიანდაგის სტანდარტისთვის - ზოგადად, რუსი ოფიციალური პირები რუსული სტანდარტიდან ევროპულ სტანდარტზე გადასვლას საფრთხედ აღიქვამენ "პოსტსაბჭოთა სატრანსპორტო სისტემის ერთიანობის" რღვევისთვის. ამ მიზეზების გამო, კრემლი ერთადერთი პირობით იყო თანახმა აღნიშნული რკინიგზის მშენებლობაზე - რომ თვითონაც იქნებოდა ერთ-ერთი ჩართული მხარე. მართლაც, 2019 წელს სახელმწიფოები 3+1 ფორმატში (ჩინეთი, ყირგიზეთი, უზბეკეთი + რუსეთი) შეხვდნენ რკინიგზაზე მოლაპარაკების საწარმოებლად. მიუხედავად ამისა, 2022 წელს უკრაინაში შეჭრის შემდგომ რუსეთის ჩართულობა სრულიად შეჩერდა. 2022 წლის შემდეგ გაზრდილმა ასიმეტრიამ ჩინეთსა და რუსეთს შორის, შეზღუდა ოფიციალური მოსკოვის შესაძლებლობა პეკინთან ვაჭრობის

თვალსაზრისით, რაც ხელს უშლის რუსეთს, რომ წინააღმდეგობა გაუწიოს ისეთ პროექტებს, როგორიც თუნდაც ჩინეთ-ყირგიზეთი-უზბეკეთის რკინიგზაა. მაგალითად, 2023 წელს, ჩინეთთან ვაჭრობა რუსეთის მთლიანი საგარეო ვაჭრობის 34%-ს შეადგენდა და ყოველწლიურად იზრდება. ჩინეთისთვის კი რუსეთის წილი საერთო ვაჭრობაში დაახლოებით 5%-ს შეადგენს. ასევე 2024 წლის მონაცემებით, ჩინეთის მთლიანი შიდა პროდუქტი რუსეთისას 9-ჯერ აღემატებოდა (Hanso, 2025).

პროექტის განხორციელება რომ აქტიურ ფაზაშია და რუსეთის გარეშე მიმდინარეობს, ეს ნათელი გამომხატველია იმისა, რომ ძალაუფლების ბალანსი ყირგიზეთში მნიშვნელოვნადაა გადახრილი ჩინეთისკენ, რადგან მანამდე, ოფიციალურ პეკინს უწევდა კრემლის ინტერესების გათვალისწინება, რაც ხელს უშლიდა პროექტის განხორციელებას. ამას დამატებული, ყირგიზეთი ყოველთვის ეწინააღმდეგებოდა ჩინეთის მოთხოვნას, რომ ლიანდაგების ზომა სტანდარტულად 1435 მილიმეტრი (შემოკლებით, მმ) ყოფილიყო, იმ მიზეზით, რომ აღნიშნული რუსეთის უარყოფით რეაქციას გამოიწვევდა. თუმცა, 2022 წლის შემდეგ ყირგიზეთს აღარ გამოუთქვამს მოთხოვნა სტანდარტის ცვლილებასთან დაკავშირებით. აგრეთვე, ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზა პირველი შემთხვევაა, როცა ოფიციალური პეკინი რუსეთის 1520-მილიმეტრიან სარკინიგზო სივრცეში "შეიჭრა" (Hanso, 2025).

ზოგადად, რუსული სტანდარტით ლიანდაგის სიგანე 1520მმ არის, ხოლო ევროპული კი - 1435 მმ. ჩინეთს, რომელსაც ევროპული სტანდარტის შესაბამისი სალიანდაგო სისტემა აქვს, საპირისპიროს ითხოვდა. ოფიციალური პეკინის პროექტის მიხედვით, ყირგიზეთის სამხრეთ ნაწილში, ლიანდაგი ევროპული სტანდარტით უნდა დაგებულიყო, ხოლო ყირგიზეთ-უზბეკეთის საზღვარზე კვლავ რუსულს დაბრუნებოდა. საბოლოოდ, ყირგიზულმა მხარემ, რუსეთის მხარდაჭერით, წამოაყენა ინიციატივა, რომ ლიანდაგის სიგანე უნდა შეცვლილიყო ჩინეთის საზღვარზე და ყირგიზეთის ტერიტორიაზე მთლიანად რუსული სტანდარტით დაგებულიყო (Krasnopol'sky, 2022, p. 147). აღნიშნული ფაქტი ხაზს უსვამს თუ რამხელა იყო რუსეთის გავლენები რეგიონში, რადგან ეკონომიკური თვალსაზრისით, ყირგიზული მხარისთვის აღნიშნული პროექტი მომგებიანი იყო, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ ქვეყანას ზღვაზე გასასვლელი არ გააჩნია. მიუხედავად ამისა, ბიშკეკი საფრთხის ქვეშ აყენებდა პროექტის მომავალს, იმის გამო, რომ რუსეთი არ თანხმდებოდა ლიანდაგის ევროპულ სტანდარტზე გაყვანას. ლიანდაგის სიგანის გარდა, ეკონომიკური თვალსაზრისით აღნიშნული პროექტი რუსეთისთვის ცალსახად წამგებიანია. პირველ რიგში იმიტომ, რომ ე.წ. "ჩრდილოეთის დერეფანი", რომელიც რუსეთსა და ბელარუსზე გადის, ჩინეთისთვის მთავარ სახმელეთო საშუალებას წარმოადგენდა ევროპასთან დასაკავშირებლად, მაგალითად, 2019-2021

წლებში ჩინეთ-ევროპის სახმელეთო გადაზიდვების 86% სწორედ აღნიშნულ დერეფანზე გადიოდა (World Bank, 2023). ეს რუსეთისთვის გარკვეულ ბერკეტს წარმოადგენდა ჩინეთთან ურთიერთობებში, თუმცა უკრაინაში შეჭრამ და სანქციებმა რუსეთის სატრანზიტო როლი ჩინეთისთვის კიდევ უფრო შეამცირა. ამის პარალელურად, იზრდება ყირგიზეთის და სხვა შუა აზიის ქვეყნების კავშირი ჩინეთთან რუსეთის ხარჯზე, მაგალითად, 2022 წელს, 2021 წელთან შედარებით ე.წ. “შუა დერეფანზე” გადაზიდვები 33%-ით გაიზარდა. აღნიშნული ჩინეთის ევროპასთან დამაკავშირებელი კიდევ ერთი დერეფანია, რომელიც ყაზახეთის, კასპიის ზღვის, აზერბაიჯანისა და საქართველოს ტერიტორიებს კვეთს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ “შუა დერეფანს” ევროპამდე მისაღწევად სამჯერ უფრო მეტი დრო სჭირდება ვიდრე “ჩრდილოეთის დერეფანს”, რაც სახელმწიფოებს ალტერნატივების მოძიებისკენ უბიძგებს (World Bank, 2023).

საბოლოოდ, 2022 წელს სამ სახელმწიფოს შორის (ჩინეთი-ყირგიზეთი-უზბეკეთი) ხელი მოეწერა ურთიერთგაგების მემორანდუმს სარკინიგზო პროექტის შესახებ (Brown, 2023), ხოლო 2024 წლის 6 ივნისს, სამხრეთ სამიტზე ქვეყნები პროექტის დაწყების შესახებ შეთანხმდნენ. პროექტის ღირებულება დაახლოებით \$4,7 მილიარდი იქნება, საიდანაც ჩინეთი \$2,3 მილიარდს სესხის სახით გასცემს ყირგიზეთსა და უზბეკეთზე, დარჩენილ ნაწილს კი სამივე სახელმწიფო საკუთარი წილის შესაბამისად დააფინანსებს (Quirke, 2025). სამ ქვეყანას შორის დადებული შეთანხმების მიხედვით, “ჩინეთის რკინიგზის” (Chinese Railways) წილი 51%-ით განისაზღვრა, უზბეკეთისა და ყირგიზეთის შემთხვევაში კი, თითოეულისთვის - 24,5% (Khitakhunov, 2024). შესაბამისად, ჩინეთს საკონტროლო წილი ექნება აღნიშნულ პროექტში, რაც კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გავლენის ინდიკატორია, რადგან რკინიგზასთან დაკავშირებულ საკითხებზე სწორედ ამ უკანასკნელს ექნება გადაწყვეტი სიტყვის თქმის უფლება. წინასწარი მონაცემებით, პროექტი, დაახლოებით 2028 წლისთვის დასრულდება. აღნიშნული გზით, ჩინეთი უფრო სწრაფად დაუკავშირდება ევროპას (ჩინეთიდან ევროპამდე სატრანზიტო მანძილი დაახლოებით ათასი კილომეტრით შემცირდება, დროის თვალსაზრისით კი 7-8 დღით). გარდა ევროპისა, რკინიგზა ახლო აღმოსავლეთის რეგიონსაც დაუკავშირდება (Vinokurov et al., 2025). წინასწარი გათვლებით, რკინიგზას ყოველწლიურად 15 მილიონი ტონის ოდენობის ტვირთის გადაზიდვა შეეძლება, სავარაუდო სიგრძე კი, 523 კილომეტრი იქნება (Guliyev, 2026). “ჩრდილოეთის” (სანქციებით გამოწვეული უუნარობა) და “შუა დერეფანზე” (გადაზიდვების დიდი დრო, შეფერხებები) არსებული პრობლემების ფონზე, ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზა უმნიშვნელოვანეს ალტერნატივას წარმოადგენს.

2023 წელს ყირგიზეთმა და ჩინეთმა 29 ინფრასტრუქტურული პროექტის წამოწყების შესახებ დადეს ხელშეკრულება, რომელთა ღირებულება დაახლოებით \$1 მილიარდს შეადგენს. 2023

წელსვე დაარსდა 700-მდე ჩინური კომპანია, რომლებიც ნავთობისა და გაზის გადამამუშავების, ენერგეტიკის, თუ სხვა სფეროებში მოღვაწეობენ (Hosaka & Hanso, 2025). მხოლოდ 2-წლიან მონაკვეთში (2024-2025) ჩინეთმა ყირგიზეთში \$3,37 მილიარდის ოდენობის 10 ინფრასტრუქტურული პროექტის განხორციელება დაიწყო, რომელთა უმრავლესობა ტრანსპორტირებისა და ენერგეტიკის სფეროში მიმდინარეობს (American Enterprise Institute, n.d.). აღნიშნული მაჩვენებელი კიდევ ერთხელ მიუთითებს ჩინეთის გავლენის ზრდაზე იმის ფონზე, როცა 2013-2021 წლებში (9-წლიან მონაკვეთში) ოფიციალურმა პეკინმა ყირგიზეთში \$5,4 მილიარდის ღირებულების პროექტები განახორციელა (Schroeder, 2023).

სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებისა და წარმოების სფეროში ჩინეთის გავლენები ომის შემდგომ კიდევ უფრო მეტად გაიზარდა. 2025 წელს სი ძინპინმა და სადირ ჯაფაროვმა ხელი მოაწერეს ურთიერთობების გაღრმავების მემორანდუმს სასარგებლო წიაღისეულის სფეროში. ყირგიზეთსა და ტაჯიკეთში ჩინეთი აკონტროლებს ოქროსა და სტიბიუმის წარმოებისა და ექსპორტის დაახლოებით 75%-ს. ჩინური კომპანიები ფლობენ ყველაზე მეტ ლიცენზიას სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების სფეროში ყირგიზეთში. 2024 წლიდან მოყოლებული ჩინური საწარმო მოიპოვებს ოქროს სოლტონ-სარის საბადოზე, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე მსხვილი საბადოა (Cattin et al., 2025). ოქრო ყირგიზეთის ეკონომიკაში უმნიშვნელოვანეს ადგილს იკავებს, რადგან ექსპორტის შემოსავლების 40%-ზე მეტი სწორედ აღნიშნული რესურსის გაყიდვაზე მოდის. რაც შეეხება სტიბიუმს, აღნიშნული წიაღისეული ბატარეებისა და ნახევარგამტარების დასამზადებლად გამოიყენება, ხოლო მსოფლიო მარაგის 13% ყირგიზეთზე მოდის (Lemon & Jardine, 2026).

ენერგოსექტორის მიმართულებითაც, ყირგიზეთის დამოკიდებულება ჩინეთზე მზარდია. ენერგომომარაგებაში ყირგიზეთისთვის მთავარი ადგილი ნავთობს, ქვანახშირსა და ჰიდროენერგეტიკას უჭირავს (Cattin et al., 2025), ჩინეთის მნიშვნელობა განსაკუთრებით დიდია ჰიდროენერგეტიკისა და ქვანახშირის სფეროებში. მაგალითად, 2026 წლის მაისში ჩინეთმა \$430 მილიონის ოდენობის ინვესტიცია განახორციელა ქვანახშირის გადამამუშავებელი ორი ქარხნის ასაშენებლად (Министерство энергетики Кыргызской Республики, 2026).

2024 წელს ჩინურმა კომპანიამ \$400 მილიონის თანხა გამოუყო ყირგიზეთს ისიკ-ქოლის ტბასთან მზის ელექტროსადგურის ასაგებად, რომელიც 400 მეგავატის ოდენობის ენერგიას გამოიმუშავებს. აღნიშნული პროექტები მიმართულია იმისკენ, რომ ყირგიზეთი კიდევ უფრო მეტად დააკავშიროს ჩინეთს (Lemon & Jardine, 2026). მიუხედავად აღნიშნული და სხვა უამრავი პროექტისა (თითქმის ყველა დიდი პროექტი ენერგეტიკის სექტორში ჩინეთის მონაწილეობით

სრულდება), ქვეყანას მაინც უწევს ელექტროენერგიის იმპორტი მეზობელი სახელმწიფოებისგან, რადგან ჩინეთის მონაწილეობით აგებული სადგურების უმეტესობა ელექტროენერგიას კვლავ ჩინეთს აწვდის (Ruslanova, 2023). ამის დამადასტურებელია ისიც, რომ ყირგიზეთს 2023 წელს საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება მოუწია. ასევე, 2023 წელს ყირგიზეთის მინისტრთა კაბინეტის ხელმძღვანელმა აკილბეკ ჟაფაროვმა და ჩინეთის კომუნისტური პარტიის კომიტეტის გენერალურმა მდივანმა მა სინჟუიმ ხელი მოაწერეს შეთანხმებას, რომელიც ითვალისწინებდა ყირგიზეთიდან ელექტროენერგიის ექსპორტს ჩინეთში, ასევე 500-კილოვატაიანი ელექტროგადამცემი ხაზისა და ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობას (Muratalieva, 2024). დღესდღეობით, ჩინეთი მთავარი საექსპორტო ადგილია შუა აზიური სახელმწიფოების რესურსებისა. ამასთან ერთად, ენერგეტიკული პროექტებით ჩინეთი ანაცვლებს რუსულ და საბჭოთა ინფრასტრუქტურას და აღრმავებს ყირგიზეთის როგორც ტექნოლოგიურ, ისე ეკონომიკურ დამოკიდებულებას საკუთარ ფირმებზე, რადგან სწორედ აღნიშნული კომპანიები აფინანსებენ პროექტებს და აწვდიან საჭირო აღჭურვილობას შუა აზიურ სახელმწიფოებს (Lemon & Jardine, 2026).

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თვალსაზრისით ჩინეთის პოზიციები ყირგიზეთში 2022 წლის შემდგომ კიდევ უფრო გამყარდა. პირველ რიგში, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ჩინური ინვესტიციები რიგ შემთხვევებში ხორციელდება ევროპულ ან სხვა სახელმწიფოებში რეგისტრირებული შვილობილი კომპანიების მიერ, რაც რეალობის აღქმას ართულებს და თავის მხრივ, ხელს უწყობს სხვა სახელმწიფოებიდან - განსაკუთრებით, ევროპული ქვეყნებიდან - ინვესტიციების სტატისტიკური მაჩვენებლების გადაჭარბებულად, ჩინეთიდან კი, შემცირებულად წარმოჩენას. (Cattin et al., 2025). მიუხედავად ამ ფაქტორისა, ჩინეთი მაინც ლიდერია. თუკი რუსეთის მიერ უკრაინაში სრულმასშტაბიანი ომის წამოწყებამდე რიგ წლებში მთავარი ინვესტორი რუსეთი იყო, ომის შემდეგ სურათი იცვლება. მაგალითად, 2022 წელს ჩინეთის ინვესტიციებმა \$326 მილიონი შეადგინა, 2023-ში - \$280 მილიონი, 2024-ში - \$286 მილიონი, 2025 წლის პირველ კვარტალში კი \$364,8 მილიონი (იხ. დანართი 8). ამასთან ერთად, პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში ჩინეთის წილმა 2025 წელს 38,4% შეადგინა (ყირგიზეთის სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურს 2025 წლის სრული რიცხვითი მონაცემები ჯერჯერობით საჯაროდ ხელმისაწვდომი არ გაუხდია, თუმცა სახელმწიფოთა წილი პროცენტულად მთლიან პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში გამოქვეყნებულია), რუსეთისამ კი 12,5% (National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic, 2026, p. 40). ასევე, 2025 წლის პირველი კვარტლისთვის ჩინეთიდან ყირგიზეთში დაგროვილმა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ოდენობამ \$2,1

მილიარდი შეადგინა, საიდანაც ყველაზე მეტი წარმოებასა (37%) და სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების (34%) სექტორებში განხორციელდა (Vinokurov et al., 2025).

მიუხედავად ზემოხსენებული ფაქტორისა (სტატისტიკური მონაცემების არაზუსტი მაჩვენებლები), ინვესტიციების მიმართულებითაც ჩინეთის დომინანტური პოზიცია ცალსახაა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ 2022 წლის შემდგომ ჩინეთმა არაერთი მასშტაბური ინფრასტრუქტურული პროექტის განხორციელება დაიწყო (განსაკუთრებით, ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზა), რომელთა შედეგად ინვესტიციების ოდენობა მომავალ წლებში კიდევ უფრო მეტად გაიზრდება (2025 წელს ინვესტიციების მნიშვნელოვანი ზრდა ამის ნათელი გამოხატულებაა), რაც რუსეთის პასიურობის და რესურსების სიმცირის ფონზე ოფიციალურ პეკინს გავლენების ზრდის დაჩქარების საშუალებას აძლევს.

რაც შეეხება უსაფრთხოების მიმართულებას, ჩინეთის როლი და ყირგიზეთის დამოკიდებულება ამ სფეროშიც იზრდება. მიუხედავად იმისა, რომ მძიმე სამხედრო შეიარაღების მიწოდების თვალსაზრისით ჩინეთი მნიშვნელოვანი აქტორი არ არის ოფიციალური ბიშპეკისთვის, იგი სხვა სფეროებში თანამშრომლობის გაღრმავებით ცდილობს გავლენების ზრდას. სამხედრო მიმართულების გარდა ქვეყნის ეროვნულ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულია ენერგეტიკის, ინფრასტრუქტურული, ინვესტიციების თუ ვაჭრობის საკითხები, შესაბამისად, აღნიშნულ სფეროებში ყირგიზეთის ჩინეთზე დამოკიდებულების ზრდა ავტომატურად კვალიფიცირდება უსაფრთხოების მიმართულებით გავლენის ზრდადაც.

მიუხედავად იმისა, რომ ყირგიზეთი მჭიდროდ ინტეგრირებული რჩება რუსულ ეკოსისტემაში: კვლავ "კუხო"-ს წევრი სახელმწიფოა, სამხედრო არსენალში ჭარბობს საბჭოთა და რუსული ტექნიკა და ა.შ. ჩინეთის მზარდი გავლენა უსაფრთხოების სფეროში მაინც ნათელია (Robert Lansing Institute, 2026).

2022 წლის აპრილში, ორ თვეში რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყებიდან, სი ძინპინმა ბოაოს ფორუმზე "მსოფლიო უსაფრთხოების ინიციატივა" (Global Security Initiative) წარადგინა, რომელიც ცდილობს გააძლიეროს ჩართული რეჟიმების უსაფრთხოება, საპოლიციო ძალებისა და სამართალდამცავი უწყებების კავშირი ჩინეთთან და ხელი შეუწყოს ქვეყნებს წინ აღუდგნენ ე.წ. "სამ ბოროტებას" და არატრადიციული უსაფრთხოების პრობლემებს (როგორცაა: კიბერ და ბიოშეტევები, "ფერადი რევოლუციების" მცდელობები და ა.შ.). ჩინეთისთვის ამ მიმართულებით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ყირგიზეთისა და სხვა მეზობელი შუა აზიური სახელმწიფოების ჩართულობა, რადგან ისინი, დაახლოებით, 3,300 კილომეტრის სიგრძის საზღვარს იყოფენ მასთან (Greitens et al., 2025). მნიშვნელოვანი ინიციატივა, რომელიც აგრეთვე უსაფრთხოების საკითხებთანაა დაკავშირებული არის "ჩინეთი-შუა აზიის სამიტი"

(China-Central Asia Summit, იგივე C+C5), რომელიც პირველად 2023 წელს სიანში ჩატარდა და რომლის წევრიც ყირგიზეთიცაა. განსხვავებით სხვა დიდი აქტორების მიერ განხორციელებული "5+1" ფორმატებისა (შუა აზიურ სახელმწიფოებთან მსგავს სამიტებს სხვა სახელმწიფოებიც აწყოვენ, მაგალითად: აშშ, რუსეთი, იაპონია), რომელიც კონსულტაციებისა და დიალოგისთვის გამოიყენება და არაფორმალური სახე გააჩნია, ჩინეთმა 2024 წელს აღნიშნული ფორმატის ფარგლებში მუდმივი სამდივნო ჩამოყალიბა. ამ ფაქტმა სამიტის ინსტიტუციონალიზებას შეუწყო ხელი, რამაც, თავის მხრივ, შუა აზიურ ქვეყნებს სტიმული მისცა კიდევ უფრო სერიოზულად მიდგომოდნენ ჩინეთთან ურთიერთობას. აღნიშნული სამიტი ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ ტარდება. პირველივე შეხვედრაზე მთავარი აქცენტი გაკეთდა ე.წ. "ფერადი რევოლუციების" წინააღმდეგ გაერთიანებასა და უსაფრთხოების საკითხებზე (Uyama, 2026). 2023 წლის სამიტს განსაკუთრებულ ინტერესს ანიჭებს ჩინური მხარის განცხადება, რომლის მიხედვითაც, პეკინი მზად იყო მხარი დაეჭირა შუა აზიის ქვეყნების უსაფრთხოებისა და თავდაცვისთვის, ასევე, სი ძინპინმა მოუწოდა მათ პრაქტიკაში განხორციელებიან მსოფლიო უსაფრთხოების ინიციატივის ძირითადი იდეები (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2023), რაზეც შუა აზიურმა სახელმწიფოებმა, მათ შორის, ყირგიზეთმა თანხმობა განაცხადეს, რაც სიანში მიღებული დეკლარაციითაც დასტურდება, რომლის თანახმადაც "შუა აზიური სახელმწიფოები მზად არიან აქტიურად განახორციელონ ჩინეთის მიერ შემოთავაზებული გლობალური განვითარების, უსაფრთხოებისა და ცივილიზაციის ინიციატივები" (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2023). ამ ხელშეკრულებაში ყირგიზეთის ჩართულობა კიდევ ერთხელ ცხადყოფს რუსეთის გავლენის კლებას მხოლოდ იმიტომ, რომ აღნიშნული პირველი შემთხვევა იყო ყირგიზეთის დამოუკიდებლობის ისტორიაში, როცა ოფიციალურმა ბიშკეკმა ხელი მოაწერა ჩინეთის მიერ წარდგენილ უსაფრთხოების ინიციატივას, რომელშიც რუსეთი წევრის სახით არ იყო მოვლენილი. ამასთან ერთად, სამიტზე სიმ განაცხადა, რომ ჩინეთ-შუა აზიის გაზსადენის "D" ხაზის მშენებლობა უნდა დაჩქარებულიყო (Hayley, 2023). აღნიშნული გაზსადენი სამ ხაზს (A, B, C) მოიცავს, რომლებიც თურქმენეთიდან უზბეკეთისა და ყაზახეთის გავლით ჩინეთს აწვდის გაზს (Donnellon-May, 2023). "D" ხაზი სხვებთან შედარებით უფრო მოკლე გზას დაფარავს უზბეკეთის, ტაჯიკეთისა და ყირგიზეთის გავლით, რაც ჩინეთ-შუა აზიის გაზსადენის გამტარუნარიანობას დაახლოებით 30 მილიარდი კუბური მეტრით გაზრდის (Liang, 2023). მოცემულ პროექტში ყირგიზეთის ჩართულობა და გაზსადენის მასშტაბების გაფართოება კიდევ უფრო მკაფიო ინდიკატორია ჩინეთის გავლენის ზრდისა,

რომელიც შუა აზიური სახელმწიფოს სატრანზიტო და ენერგეტიკულ როლს ოფიციალურ პეკინზე ორიენტირებულს ხდის.

მეორე სამიტი 2025 წელს ასტანაში გაიმართა, სადაც ექვსივე წევრმა სახელმწიფომ ხელი მოაწერა "შეთანხმებას მუდმივი კეთილმეზობლობის, მეგობრობისა და თანამშრომლობის შესახებ" (Uyama, 2026), რომელიც უსაფრთხოების, ვაჭრობის, ენერგეტიკის, განათლების და სხვა მნიშვნელოვან სფეროებში თანამშრომლობის გაღრმავებას ისახავდა მიზნად (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2025).

უსაფრთხოების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ჩინური კერძო სამხედრო კომპანიების ჩართულობაზე საუბარიც. იმისთვის, რომ ჩინეთმა საკუთარი ჩაურევლობის პოლიტიკა ფორმალურად დაიცვას, ერიდება სამხედრო ძალების განთავსებას ყირგიზეთსა და სხვა შუა აზიურ სახელმწიფოებში (განსაკუთრებით იმის ფონზე, რომ ყირგიზეთი კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულების ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოა), თუმცა ოფიციალური პეკინი მათ ნაცვლად კერძო სამხედრო და უსაფრთხოების კომპანიებს იყენებს. ყირგიზეთში ასობით ჩინური კომპანია ოპერირებს, რომელთა ნაწილს ადგილობრივი მოსახლეობის ანტიჩინური განწყობებისა და ტერორიზმის გამო საფრთხე შეექმნა, ამიტომ საკუთარი ეკონომიკური ინტერესების დასაცავად ბიზნესები სამხედრო კომპანიებთან აფორმებენ კონტრაქტებს (Hamilton, 2024, pp. 74-75). მათ საქმიანობას ისიც უადვილებს, რომ ყირგიზეთი კანონმდებლობით უცხოურ კერძო უსაფრთხოების კომპანიებს მუშაობის უფლება აკრძალული არ აქვთ, განსხვავებით რიგი შუა აზიური ქვეყნებისა (Gafarov, 2024). ისინი იცავენ ჩინურ პროექტებს (ქარხნებს, გზებს, რკინიგზებს და ა.შ.), გააჩნიათ იარაღის ტარების უფლება და სამხედრო აღჭურვილობა ჩინეთიდან შეაქვთ. მათი მნიშვნელობა კიდევ უფრო მეტად იზრდება იმის ფონზე, რომ ჩინური კანონმდებლობით სამხედრო და უსაფრთხოების კერძო კომპანიების 51% სახელმწიფოს მფლობელობაში უნდა იყოს (რაც, რეალურად, მათ არა კერძო, არამედ სახელმწიფოს დაქვემდებარებულ კომპანიებად აქცევს). მაგალითად, ერთ-ერთი ასეთი კომპანიის "Zhongjun Junhong"-ის მფლობელი ჩინეთის სახალხო განმათავისუფლებელი არმიის გადამდგარი პოლკოვნიკია. მსგავსი ფაქტები ართულებს გამყოფი ხაზის გავლენას კერძო და სახელმწიფო უსაფრთხოებას შორის (Hamilton, 2024, pp. 74-75).

აღსანიშნავია, რომ 2022 წლიდან ჩინეთმა კიდევ უფრო მეტად გააფართოვა თანამშრომლობა და საერთო წვრთნები საპოლიციო და სადაზვერვო მიმართულებებით, ამასთან ერთად, პეკინი, რუსეთის უკრაინაში შეჭრის შემდგომ ყირგიზეთს აქტიურად აწვდის ახალ ტექნოლოგიას, როგორიცაა: მსუბუქი ჯავშანტექნიკა, სახის ამომცნობი სისტემები, მონაცემთა დამუშავების პლატფორმები, სათვალთვალო ინფრასტრუქტურა და ა.შ. რაც მნიშვნელოვნად აღრმავებს

ტექნოლოგიურ დამოკიდებულებას ჩინეთზე (Sarybayev et al., 2026). 2026 წელს კი ჩინეთისა და ყირგიზეთის თავდაცვის მინისტრებმა ხელი მოაწერეს 22 დოკუმენტს, სამხედრო-ტექნიკურ სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავების შესახებ (Robert Lansing Institute, 2026).

ზემოხსენებული ქვეთავი კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ ყირგიზეთის დამოკიდებულება ჩინეთზე 2022 წლის რუსეთის მიერ უკრაინაში შეჭრის შემდგომ გაიზარდა, რამაც ჩინეთის გავლენები უფრო სწრაფად გააფართოვა. პეკინმა საკუთარი ეკონომიკური შესაძლებლობებით ბიშკეკის არამხოლოდ ეკონომიკური, არამედ უსაფრთხოების მიმართ მოწყვლადობაც გაზარდა.

თეორიული ანალიზი

აღნიშნულ კვლევაში ჩინეთის გავლენის ზრდა ყირგიზეთში 2022 წლის შემდგომ კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების თეორიის პერსპექტივიდანაა განხილული. ძირითადი ყურადღება კი ასიმეტრიულ ურთიერთდამოკიდებულებაზეა გამახვილებული. ავტორები თვლიან, რომ სრულყოფილად დაბალანსებული ურთიერთობა აქტორებს შორის არ არსებობს და გარკვეული ასიმეტრია ყოველთვის იჩენს თავს. ისინი იმასაც უსვამენ ხაზს, რომ ქვეყნებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში სამხედრო სფეროს მნიშვნელობა მცირდება, ამიტომ ძალაუფლების მოსაპოვებლად ქვეყნები ცდილობენ რომ ასიმეტრია გაზარდონ. ძალაუფლებაში ავტორები გულისხმობენ რესურსებზე კონტროლს ან სხვადასხვა საკითხზე სასურველი შედეგის მიღწევის უნარს (Keohane & Nye, 2012, pp. 9-10). წინამდებარე ნაშრომში დადასტურდა, რომ კიოჰენისა და ნაის აღნიშნული მსჯელობა ესადაგება რუსეთ-უკრაინის 2022 წლის ომის დაწყების შემდგომ განვითარებულ მოვლენებს ჩინეთ-ყირგიზეთის ურთიერთობაში.

ოფიციალურ პეკინსა და ბიშკეკს შორის 2022 წლამდეც არსებობდა უთანასწორობა, რომელიც ომის შემდგომ კიდევ უფრო სწრაფად განვითარდა, რისი გამომხატველიცაა ჩინეთის ძალაუფლების ზრდა ვაჭრობის, ინვესტიციების, ენერგეტიკის, ტექნოლოგიის, ინფრასტრუქტურის მიმართულებით და რაც ყველაზე მთავარია, იკვეთება კონტურები იმისა, რომ უსაფრთხოების მიმართულებითაც ჩინეთი მნიშვნელოვან აქტორად ყალიბდება. პირველ რიგში, ამის თქმის საფუძველს იძლევა ახალი ინიციატივები (მსოფლიო უსაფრთხოების ინიციატივა) და ხელშეკრულებები, რომელიც ჩინეთსა და ყირგიზეთს შორის დაიდო (22 დოკუმენტის გაფორმება სამხედრო-ტექნიკურ სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავების შესახებ); ტექნიკისა და აღჭურვილობის გადაცემა; ჩინური კერძო სამხედრო კომპანიების მოქმედება და ა.შ.); ასევე ის მოცემულობა, რომ ნაისა და კიოჰენის თეორიის მიხედვით,

ასიმეტრიული დამოკიდებულების ზრდა ერთ კონკრეტულ სფეროში სწრაფად ვრცელდება სხვა სფეროებზე (Keohane & Nye, 2012), შესაბამისად, ჩინეთის ეკონომიკური დომინაცია ყირგიზეთზე გავლენას ახდენს უსაფრთხოების თუ სხვა სექტორებზე.

კიოჰენი და ნაი ორ ინდიკატორს იყენებენ, რათა ურთიერთდამოკიდებულებაში ძალაუფლების როლი აღწერონ, ესენია: მგრძნობიარობა და მოწყვლადობა. მგრძნობიარობა აღნიშნავს იმას თუ რა მოცულობის ხარჯებს იწვევს და როგორ აისახება ერთ ქვეყანაში მიმდინარე ცვლილებები მეორეზე. მოწყვლადობა კი ალტერნატივების ხელმისაწვდომობის შედეგად იზომება (Keohane & Nye, 2012, pp. 10-13). წინამდებარე კვლევის შედეგად დგინდება, რომ ყირგიზეთის მგრძნობიარობა და მოწყვლადობა ჩინეთის მიმართ მნიშვნელოვნადაა გაზრდილი 2022 წლის შემდგომ. მაგალითად, რუსეთის ეკონომიკური აქტივობა დასაწყისებისა და შიდა პრობლემების გამო ყირგიზეთში შემცირდა, რისი დამადასტურებელიცაა ის, რომ რუსეთს მოუწია სხვადასხვა მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურული პროექტების შეჩერება, როგორიცაა მცირე ბირთვული რეაქტორების მშენებლობა, ასევე შემცირდა რუსეთში მყოფი მიგრანტების გადარიცხვების წილი ყირგიზეთის მთლიან მშპ-სთან მიმართებით, რაც მნიშვნელოვან ბერკეტს წარმოადგენდა კრემლის ხელში. ამის ფონზე, ოფიციალურ მოსკოვს ჩინეთი ანაცვლებს: სავაჭრო ბრუნვა უდიდეს მასშტაბებს აღწევს (2021 წლიდან 2022 წლამდე ჩინეთ-ყირგიზეთის სავაჭრო ბრუნვა გაორმაგდა და ყირგიზეთის რეალურ მშპ-ზე მაღალ მაჩვენებელსაც კი მიაღწია) და ხელს უწყობს ყირგიზეთის სარეექსპორტო როლის გაძლიერებას, რაც კიდევ დამატებით შემოსავალს უზრუნველყოფს ქვეყნისთვის; ყირგიზეთი სასარგებლო წიაღისეულის (ოქრო, სტიბიუმი, ქვანახშირი და ა.შ.) ექსპორტის უმეტესი წილი ჩინეთზე მოდის (მაშინ როცა 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული რუსეთი დომინირებდა); ოფიციალურ პეკინთან დაკავშირებული კომპანიები ფლობენ ყველაზე მეტ ლიცენზიებს ამ რესურსების მოპოვების მიმართულებით; ჩინეთი ავითარებს ყირგიზეთის ენერგეტიკულ სექტორს და აკავშირებს მას საკუთარ სინძიანის რეგიონთან; ახორციელებს უმნიშვნელოვანეს ინფრასტრუქტურულ პროექტებს რუსეთის გვერდის ავლით. აღნიშნული ფაქტები ცხადყოფს ყირგიზეთის მოწყვლადობის ზრდას ჩინეთისადმი, რადგან თუკი ოფიციალური პეკინი შეწყვეტს ყირგიზეთთან ვაჭრობას, აღარ გამოიყენებს მის სარეექსპორტო როლს ან უარს იტყვის ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებაზე ამას გრძელვადიან პერიოდში სავალალო შედეგები მოჰყვება ყირგიზეთის ეკონომიკისთვის, განსაკუთრებით კი იმის ფონზე, როცა ქვეყანას ალტერნატივების მოძიების შესაძლებლობა შეზღუდული აქვს რუსეთის ომიდან გამოწვეული პასიურობის გამო. თავის მხრივ, ჩინური მხარისთვის ყირგიზეთთან ვაჭრობა ეკონომიკური თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობის

მატარებელი არაა, რადგან 2024 წლის მონაცემებით ჩინეთის მთლიანმა ვაჭრობამ \$6,161 ტრილიონი შეადგინა (World Bank, n.d.), სადაც ყირგიზეთთან ვაჭრობა \$19,251 მილიარდი იყო (United Nations Comtrade Database, n.d.), რაც პროცენტულად მთლიანი ვაჭრობის, დაახლოებით, 0,31%-ს შეადგენს.

ნაისა და კიოჰეინის მიხედვით კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში არასახელმწიფო აქტორებს, როგორებიც არიან ბანკები თუ სახელმწიფოსმილმიერი ორგანიზაციები, დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ და ისინი დიდ როლს ასრულებენ როგორც დამოუკიდებელი აქტორების სახით, ასევე როგორც მთავრობის დაქვემდებარების ქვეშ მყოფი ბერკეტები (Nye & Keohane, 2012, p. 63). კვლევის შედეგად დასტურდება, რომ ჩინეთი არასახელმწიფო აქტორებსაც იყენებს ყირგიზეთის დამოკიდებულების გასაზრდელად. 2022 წლიდან მოყოლებული ასეულობით ახალი კომპანია დაარსდა ყირგიზეთში, ჩინურმა კომპანიებმა უამრავი ინფრასტრუქტურული პროექტი განახორციელეს, ასევე ის ინვესტიციები, რომელიც ჩინური გავლენის ზრდას უზრუნველყოფს, ძირითადად, სწორედ ტრანსნაციონალური კორპორაციების მეშვეობით ხორციელდება.

ძირითადი მიგნებები

წინამდებარე ნაშრომში გამოყენებული საკვლევი მეთოდების, გაანალიზებული წყაროებისა და ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა ძირითადი მიგნებები, რომელიც დაკავშირებულია საკვლევ კითხვასთან: "რატომ გაძლიერდა ჩინეთის გავლენა ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდეგ?", აგრეთვე დასტურდება კვლევის ჰიპოთეზაც.

ნაშრომის ძირითადი მიგნებაა, რომ რუსეთ-უკრაინის ომმა დააჩქარა ყირგიზეთის ასიმეტრიული დამოკიდებულების ზრდა ჩინეთზე, რაც გამოიწვია რუსეთის უკრაინაზე თავდასხმამ და ამის შედეგად, ოფიციალური მოსკოვის რეპუტაციის დაკნინებამ და "ძალაუფლების ვაკუუმის" გაჩენამ ყირგიზეთში. ჩინური გავლენების ზრდა ნათლად გამოიხატა ეკონომიკურ ასპარეზზე არსებული სტატისტიკური მონაცემებით (ვაჭრობის, ინვესტიციებისა და განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტების მიმართულებით), ყირგიზეთის უსაფრთხოებაში პეკინის გაზრდილი ჩართულობით და ყირგიზული მხარის ქცევით.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ დასავლური ქვეყნების სანქციებისა და იზოლაციის პირობებში რუსეთი მეტად დამოკიდებული გახდა ჩინურ რესურსებსა და მხარდაჭერაზე, რამაც გაზარდა მოსკოვის მოწყვლადობა და სენსიტიურობა ჩინეთისადმი. სწორედ

აღნიშნულმა ფაქტორმა შეუწყო ხელი ისეთი მასშტაბური პროექტის განხორციელებას როგორიცაა ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზა, ასევე მისცა ჩინეთს საშუალება თამამად ჩართულიყო ყირგიზეთის უსაფრთხოების სფეროში.

ასევე, კვლევამ გამოავლინა, რომ რუსეთის დასაწყევლებისა და "ჩრდილოეთის დერეფნის" უმოქმედლობის შედეგად ყირგიზეთის სატრანზიტო მნიშვნელობა გაიზარდა, რამაც ხელი შეუწყო ჩინეთის ინტერესისა და გავლენების ზრდას შუა აზიურ სახელმწიფოში, რაც გამოიხატა ახალი ინფრასტრუქტურული პროექტების წამოწყებაში, როგორიცაა ზემოხსენებული სარკინიგზო გზის მშენებლობა, ასევე ჩინეთი-შუა აზიის გაზსადენის "D" ხაზის მშენებლობა.

დამატებით, დგინდება, რომ ოფიციალური ბიშკეკის მიდგომა რუსეთისადმი შეიცვალა და შედარებით ხისტი გახდა, რაც ნათელია "კუხო"-ს წვრთნაში მონაწილეობაზე უარის თქმით; ენობრივ პოლიტიკაში განხორციელებული ცვლილებებით, რომელიც რუსეთისთვის მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს და სხვა. 2022 წლამდე, რუსეთი უფრო მეტ ბერკეტს ფლობდა ყირგიზეთის მიმართ და ასიმეტრიული დამოკიდებულებაც უფრო მაღალი იყო, რაც გამოიხატებოდა საგარეო ასპარეზზე ბიშკეკის ისეთი ქცევით, რომელიც რუსეთის ინტერესების გატარებას ემსახურებოდა საკუთარის ზიანის ხარჯზეც კი (ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზის პროექტის გაჭიანურება; რუსულ ინიციატივებში ჩართვა, როგორც იყო ევრაზიის ეკონომიკურ კავშირში გაერთიანება, რომელმაც ქვეყანას, პირიქით, ეკონომიკური ზიანი მიაყენა ეკონომიკური თვალსაზრისით და სხვა).

დასკვნა

დასკვნის სახით, ზემოხსენებული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ რუსეთის შეჭრამ უკრაინაში 2022 წლის 24 თებერვალს სრულიად შეცვალა პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ უსაფრთხოების კონიუნქტურა და ძალთა ბალანსი შუა აზიაში, კონკრეტულად, ყირგიზეთში. ის კონტურები, რომელიც ჯერ კიდევ 21-ე საუკუნის საწყისი წლებიდან ჩანდა და ჩინეთის სამომავლო ჰეგემონიაზე მიუთითებდა უფრო ნათელი გახდა მიმდინარე მოვლენების ფონზე. *Pax Sinica*, რომელიც უსაფრთხოების სფეროში "სამ ბოროტ ძალასთან" ბრძოლაში, ხოლო ეკონომიკური მიმართულებით ჭარბ ასიმეტრიაში გამოიხატება პრობლემებს უქმნის რუსეთს საკუთარი ინტერესების გატარებაში. რუსეთის როლი, როგორც აქტორისა, რომელიც ჩინეთის გავლენებს აბალანსებდა, მნიშვნელოვანი იყო იმისთვის, რომ ყირგიზეთის მოწყვლადობა და მგრძნობიარობა ჩინეთისადმი შემცირებულიყო, თუმცა ომის შედეგად რუსეთის საფუძველი და შესაძლებლობები ყირგიზეთში მნიშვნელოვნად შეირყა. უკრაინასთან არსებულმა

პრობლემებმა კრემლს აიძულა გადაელაგებინა პრიორიტეტები. ჩინეთი კი, რომელსაც გააჩნია მზარდი ეკონომიკური რესურსები და რუსეთთან ერთგვარი უფროსი პარტნიორის როლს ირგებს, აღნიშნული შესაძლებლობის ფანჯარა ოსტატურად გამოიყენა იმისთვის, რომ ოფიციალურ მოსკოვთან კონფრონტაციის გარეშე მოექცია ყირგიზეთი სხვა შუა აზიურ ქვეყნებთან ერთად საკუთარი გავლენის ორბიტაზე.

რუსეთის ომმა უკრაინაში ყირგიზეთს აქამდე არნახული სატრანზიტო ფუნქცია მიანიჭა. ქვეყანა მოწყვეტილია “შუა” და “ჩრდილოეთის” დერეფნებს, რადგან ორივე მარშრუტი გვერდს უვლის მას, თუმცა ჩინეთის ინტერესები - შეინარჩუნოს სტაბილურობა მეზობელ სახელმწიფოებში და მათი გავლით საკუთარი საქონელი დასავლეთს მიაწოდოს - ყირგიზეთს გეოეკონომიკურ და გეოპოლიტიკურ რუკაზე მნიშვნელოვან ადგილს ანიჭებს, რომელიც კიდევ უფრო მეტად ზრდის ქვეყნის მიჯაჭვულობას ოფიციალურ პეკინზე.

საბოლოო ჯამში, ნაშრომმა მკაფიო პასუხი გასცა საკვლევ შეკითხვას: “რატომ გაძლიერდა ჩინეთის გავლენა ყირგიზეთში რუსეთ-უკრაინის სრულმასშტაბიანი ომის დაწყების შემდეგ?” და დაადასტურა კვლევის ჰიპოთეზა: “რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყებამ ხელი შეუწყო რუსეთის გავლენების დასუსტებას ყირგიზეთში, რამაც გააჩინა ერთგვარი “ძალაუფლების ვაკუუმი” და დააჩქარა ჩინეთის გავლენების ზრდა, რაც გამოიხატა გაზრდილ ეკონომიკურ თუ უსაფრთხოების დამოკიდებულებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

წიგნები/მონოგრაფიები

1. რონდელი, ა. (2006). საერთაშორისო ურთიერთობები (მესამე გამოცემა). თბილისი: ნეკერი.
2. წულაძე, ლ. (2020). სოციოლოგიური კვლევის თვისებრივი მეთოდები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
3. Alaolmolki, N. (2001). Life after the Soviet Union: The newly independent republics of Transcaucasus and Central Asia. State University of New York Press.
4. Beach, D., & Pedersen, R. B. (2013). Process-Tracing methods: Foundations and Guidelines. University of Michigan Press.
5. Burles, M. (1999). Chinese policy toward Russia and the Central Asian republics. RAND.
6. Christian, D. (2018). A history of Russia, Central Asia and Mongolia: Vol. 2. Inner Eurasia from the Mongol Empire to today, 1260-2000. Wiley Blackwell.
7. Cooley, A. (2012). Great games, local rules: The new great power contest in Central Asia. Oxford University Press.
8. Creswell, J. W. (2009). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (3rd ed.). Sage Publications.
9. Hamilton, R. E. (2024). The China-Russia relationship: The dance of the dragon and the bear. Springer.
10. Hiro, D. (2009). Inside Central Asia: A political and cultural history of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan. Overlook Duckworth.
11. Keller, S. (2020). Russia and Central Asia: Coexistence, conquest, convergence. University of Toronto Press.
12. Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). Power and interdependence (4th ed.). Pearson.
13. Khalid, A. (2021). Central Asia: A new history from the imperial conquests to the present. Princeton University Press.
14. Krasnopolsky, P. (2022). China, Russia and Central Asian infrastructure: Fragmenting or reformatting the region? Palgrave Macmillan.
15. Laruelle, M., & Peyrouse, S. (2009). China as a neighbor: Central Asian perspectives and strategies. Institute for Security and Development Policy.
https://silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/2009_BOOK_Laruelle-Peyrouse_China-Central-Asia.pdf

16. Laruelle, M. (2008). Russia's Central Asia policy and the role of Russian nationalism (Silk Road Paper). Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.
<https://www.files.ethz.ch/isn/55286/ml08russiacentral.pdf>
17. Lo, B. (2008). Axis of convenience: Moscow, Beijing, and the new geopolitics. Brookings Institution Press.
18. Mackerras, C., & Clarke, M. (2009). China, Xinjiang and Central Asia: History, transition and crossborder interaction into the 21st century. Routledge.
19. Pantucci, R., & Petersen, A. (2022). Sinostan: China's inadvertent empire. Oxford University Press.
20. Paramonov, V., Stokov, A., & Stolpovski, O. (2008). Russia in Central Asia: Policy, security and economics. Nova Science Publishers.
21. Rich, R. C., Brians, C. L., Manheim, J. B., & Willnat, L. (2018). Empirical political analysis: Quantitative and qualitative research methods (9th ed.). Routledge.

სტატია

1. Alff, H. (2016). Flowing goods, hardening borders? China's commercial expansion into Kyrgyzstan re-examined. Eurasian Geography and Economics. <http://dx.doi.org/10.1080/15387216.2016.1200993>
2. Bayok, A. (2020). Challenges and threat perceptions regarding Central Asia in China and the EU. In IFSH (Ed.), OSCE Yearbook 2019 (pp. 273-286). Nomos.
https://ifsh.de/file/publication/OSCE_Yearbook_en/2019/Bayok.pdf
3. Campbell, I. W. (2022). Russian rule in Central Asia. In R. Isaacs & E. Marat (Eds.), Routledge handbook of contemporary Central Asia (pp. 26-41). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780429057977>
4. Dunay, P. (2020). China's influence in Central Asia: Implications for the Euro-Atlantic world. Journal of European Security and Defense Issues, 36-41.
https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-10/pC_V10N3_en-6_Dunay.pdf
5. Dzhuraev, E. (2019). 'Multi-vectoral' Central Asia: On the other side of major power agendas. In C. Frappi & F. Indeo (Eds.), Monitoring Central Asia and the Caspian Area: Development policies, regional trends, and Italian interests (pp. 15-34). Edizioni Ca' Foscari. <https://doi.org/10.30687/978-88-6969-376-2/002>
6. Evaghorou, E. L., & Mertzaniadis, N. G. (2012). Balance of power versus complex interdependence. Central European Journal of International and Security Studies, 6(3-4), 104-121.
https://cejiss.org/images/issue_articles/2012-volume-6-issue-3-4/article-06-2.pdf
7. Hamilton, R. E. (2024). China, Russia, and power transition in Central Asia. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2024/05/rsi-3-hamilton-.pdf>
8. Hanso, T. (2025). Central Asia's new railways: Russia's pain, China's gain. International Centre for Defence and Security (ICDS). <http://www.jstor.org/stable/resrep68777>

9. Horák, S. (2007). Dynamics of Russian-Kyrgyz relations: From the center-periphery to unilateral dependence? *Central Asia and the Caucasus*, 5(47), 75-84. <https://www.cac.org/index.php/cac/article/view/1120>
10. Hosaka, S., & Hanso, T. (2025). Trade and connectivity. In *Between giants: Central Asia balancing China, Russia, and the rest* (pp. 3-13). International Centre for Defence and Security (ICDS). <http://www.jstor.org/stable/resrep72255.8>
11. Huasheng, Z. (2013). China's view of and expectations from the Shanghai Cooperation Organization. *Asian Survey*, 53(3), 436-460. <https://doi.org/10.1525/as.2013.53.3.436>
12. Indeo, F. (2020). China and Russia: Cooperation or rivalry along the Belt and Road Initiative? In *China's Belt and Road Initiative in Central Asia: Ambitions, risks, and realities* (Special Issue 2, pp. 10-19). OSCE Academy in Bishkek. https://www.osce-academy.net/upload/file/BRI_08_07.pdf
13. Kassenova, N. (2022). A two-way street. In *How China's foreign aid fosters social bonds with Central Asian ruling elites* (pp. 14-25). Carnegie Endowment for International Peace. <http://www.jstor.org/stable/resrep45858.10>
14. Kassenova, N. (2022). China-Central Asia relations: Re-learning to live next to the giant. In R. Isaacs & E. Marat (Eds.), *Routledge handbook of contemporary Central Asia* (pp. 202-218). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429057977>
15. Kassenova, N. (2023). Central Asia's balancing act. *Asia Policy*, 18(2), 20-29. <https://doi.org/10.1353/asp.2023.0017>
16. Khitakhunov, A. (2024). The China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway: Causes and consequences. *Eurasian Research Journal*, 6(3), 41-54. <https://doi.org/10.53277/2519-2442-2024.3-03>
17. Koesel, K. J., & Bunce, V. J. (2013). Diffusion-proofing: Russian and Chinese responses to waves of popular mobilizations against authoritarian rulers. *Perspectives on Politics*, 11(3), 753-768. <http://www.jstor.org/stable/43279645>
18. Laruelle, M. (2022). Russia and Central Asia: Evolving mutual perceptions and the rise of postcolonial perspectives. In R. Isaacs & E. Marat (Eds.), *Routledge handbook of contemporary Central Asia* (pp. 193-202). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429057977>
19. Lemon, E., & Jardine, B. (2026, May 5). Reordering Central Asia: China's emerging economic hierarchy. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2026/05/reordering-central-asia-chinas-emerging-economic-hierarchy/>
20. Lewis, D. (2015). Reasserting hegemony in Central Asia: Russian policy in post-2010 Kyrgyzstan. *Comillas Journal of International Relations*, 3, 58-80. <https://doi.org/10.14422/cir.i03.y2015.005>
21. Li, M., & Poh, A. (2019). The indispensable partner: Russia in China's grand strategy. In J. I. Bekkevold & B. Lo (Eds.), *Sino-Russian relations in the 21st century* (pp. 21-39). Palgrave Macmillan.
22. Marat, E. (2022). Military power and capacity. In R. Isaacs & E. Marat (Eds.), *Routledge handbook of contemporary Central Asia* (pp. 248-263). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429057977>

23. Melniková, L. (2020). China's interests in Central Asian economies. *Human Affairs*, 30(2), 239-252.
<https://doi.org/10.1515/humaff-2020-0022>
24. Muratalieva, Z. (2024). Rethinking China-Kyrgyzstan relations: Addressing challenges and imbalances. In M. D. Sahakyan (Ed.), *Routledge handbook of Chinese and Eurasian international relations* (pp. 103-119). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003439110-9>
25. Nicharapova, J. (2026). The Belt and Road Initiative in Central Asia: Opportunities and challenges for Kyrgyzstan and Tajikistan. In M. D. Sahakyan & K. Lo (Eds.), *Routledge handbook of China's Belt and Road Initiative in Eurasia* (pp. 323-339). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003513872>
26. Nichol, J. (2010). Central Asia. In A. V. Monroe (Ed.), *China's foreign policy and soft power influence* (pp. 99-116). Nova Science Publishers. (Original work published 2008 by U.S. Senate, Committee on Foreign Relations).
27. Pantucci, R. (2019). The dragon's cuddle: China's security power projection into Central Asia and lessons for the Belt and Road Initiative. In N. Rolland (Ed.), *Securing the Belt and Road Initiative: China's evolving military engagement along the Silk Roads* (NBR Special Report No. 80, pp. 59-70). The National Bureau of Asian Research. https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/sr80_securing_the_belt_and_road_sep2019.pdf
28. Pannier, B. (2026, May 7). A growing rift: The decline of Russian-Central Asian ties. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2026/05/a-growing-rift-the-decline-of-russian-central-asian-ties/>
29. Petraszczyk, A. (2025). Russian Federation's military policy in Central Asia in the XXI century. *Journal of Eurasian Studies*. <https://doi.org/10.1177/18793665251401937>
30. Peyrouse, S. (2011). Russia-Central Asia: Advances and shortcomings of the military partnership. In S. J. Blank (Ed.), *Central Asian security trends: Views from Europe and Russia* (pp. 1-34). Strategic Studies Institute, US Army War College. <http://www.jstor.org/stable/resrep11956.5>
31. Pritchins, S. (2025). Central Asia and the South Caucasus in Russia's foreign policy: Before and after the Ukraine crisis. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, (29), 60-69. <https://www.jstor.org/stable/48829708>
32. Robinson, T. W. (1972). The Sino-Soviet border dispute: Background, development, and the March 1969 clashes. *The American Political Science Review*, 66(4), 1175-1202.
<https://doi.org/10.2307/1957173>
33. Sakwa, R. (2024). Russo-Chinese relations in a time of war. *Harvesting the Winds of Change: China and the Global Actors*, 21-41. https://doi.org/10.18485/iipe_dijalozi_kina.2024.4.1.ch1
34. Sarybayev, M. S., Zhekenov, D. Z., Rustem, K. R., Kurmanbek, A. K., & Kossalbayev, B. D. (2026). Regional security collaboration between Central Asia and China: Contemporary challenges and future prospects. *Frontiers in Political Science*, 8, Article 1670875.
<https://doi.org/10.3389/fpos.2026.1670875>
35. Smith, D. L. (1998). *Breaking away from the bear*. Strategic Studies Institute, US Army War College. <http://www.jstor.org/stable/resrep11241>

36. Strat, F. E. (2026). The strategic energy landscape of Central Asia: Russia's geopolitical opportunities and challenges. *National Security and the Future*, 27(1), 169-238.
<https://doi.org/10.37458/nstf.27.1.5>
37. Syrgak kyzy, N., & Lee, R. (2025). The impact of Chinese investments on the gold mining sector in Kyrgyzstan. In M. S. Erie (Ed.), *A casebook on Chinese outbound investment: Law, policy, and business* (pp. 212-232). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009457859.015>
38. Tchoroev, T. (2002). Historiography of post-Soviet Kyrgyzstan. *International Journal of Middle East Studies*, 34(2), 351-374. <http://www.jstor.org/stable/3879832>
39. Van der Putten, F.-P. (2007). Development of the SCO. In M. de Haas (Ed.), *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a full-grown security alliance?* (pp. 7-12). Clingendael Institute. <http://www.jstor.org/stable/resrep05540.6>
40. Yamaguchi, S. (2026). China's diplomacy in Central Asia: The logic of internal politics coupled with the logic of great power competition. *Journal of Contemporary East Asia Studies*.
<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/24761028.2026.2619803>

ინტერნეტ-წყაროები

1. კაციტაძე, ბ. (2019). შანჰაის თანამშრომლობის ორგანიზაცია: ორგანიზაციის ფორმირება და განვითარების ეტაპები. *Post-Soviet Watch*.
<https://postsovietwatch.com/2019/07/15/%e1%83%a8%e1%83%90%e1%83%9c%e1%83%b0%e1%83%90%e1%83%98%e1%83%a1-%e1%83%97%e1%83%90%e1%83%9c%e1%83%90%e1%83%9b%e1%83%a8%e1%83%a0%e1%83%9d%e1%83%9b%e1%83%9a%e1%83%9d%e1%83%91%e1%83%98%e1%83%a1-%e1%83%9d/>
2. კვერნაძე, ა. (2001, January 1). საქონლის აღწერისა და კოდირების ჰარმონიზებული სისტემა: საერთაშორისო ვაჭრობის ქმედითი მექანიზმი. საქართველოს ეკონომიკა.
<https://geoeconomics.ge/>
3. კომახია, მ. (2021). პოსტსაბჭოთა სივრცეში რუსეთის პოლიტიკის მიმოხილვა, გამოცემა 25. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი.
<https://gfsis.org/პოსტსაბჭოთა-სივრცეში-რუ-25/>
4. დამუკაშვილი, ს. (2022, 4 ივლისი). ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის კორიდორი და მისი უდიდესი მნიშვნელობა. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი. <https://gfsis.org.ge/ge/blog/view/1468>
5. Aibashov, K., & Sharipzhan, M. (2026). China-Kyrgyzstan trade gap widens as conflicting data raises transparency concerns. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Retrieved May 23, 2026, from
<https://www.rferl.org/a/china-kyrgyzstan-trade-export-statistics-transparency-corruption-central-asia/33716141.html>

6. Aigirov, T. (2026, April 3). Nuclear power plant construction in Kyrgyzstan to be put to referendum. 24.kg News Agency.
[https://24.kg/english/368910 Nuclear power plant construction in Kyrgyzstan to be put to referendum /](https://24.kg/english/368910_Nuclear_power_plant_construction_in_Kyrgyzstan_to_be_put_to_referendum/)
7. American Enterprise Institute. (n.d.). China Global Investment Tracker. Retrieved June 5, 2026, from <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>
8. Atom Media. (2025, August 14). First components for building Rosatom wind farm delivered to Kyrgyzstan. <https://atommedia.online/en/press-releases/pervye-komponenty-dlya-stroitelstva-vetroparka-rosatoma-dostavleny-v-kyrgyzstan/>
9. Borodyna, O., Calabrese, L., & Nadin, R. (2022). Risks along the Belt and Road: Chinese investment and infrastructure development in Kyrgyzstan. ODI.
[https://media.odi.org/documents/ODI Chinese investment and infrastructure development in Kyrgyzstan.pdf](https://media.odi.org/documents/ODI_Chinese_investment_and_infrastructure_development_in_Kyrgyzstan.pdf)
10. Brown, Z. (2023, December 4). The China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway: The troubling prospects and why renegotiations should be considered. Columbia Political Review.
<https://www.cpreview.org/articles/2023/12/the-china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-the-troubling-prospects-and-why-renegotiations-should-be-considered>
11. Cai, P. (2017, March 22). Understanding China's Belt and Road Initiative. Lowy Institute.
https://content.csbs.utah.edu/~mli/Economics%205420-6420/Understanding_Chinas_Belt_and_Road_Initiative_WEB_1.pdf
12. Castillo, N. (2023, September 27). Renewed Tajikistan-Kyrgyzstan tension pressures the CSTO. Caspian Policy Center. <https://www.caspianpolicy.org/research/security/renewed-tajikistan-kyrgyzstan-tension-pressure-the-csto>
13. Cattin, T., Jeannin, F., Ramdani, S., & Roussel, A. (2025, October). The Central Asian energy transition: A catalyst for great power competition. IRIS. https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2025/10/OSFME_2025_09_Central_Asia_Report_23_EN.pdf
14. CSTO Parliamentary Assembly. (2023, September 1). Putin and Zhaparov launch construction of Russian schools in Kyrgyzstan. <https://pacsto.org/events/putin-i-zhaparov-dali-start-stroitelstvu-russkih>
15. Donnellon-May, G. (2023, December 13). Beijing digs in for the Central Asia-China gas pipeline. Lowy Institute. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/beijing-digs-central-asia-china-gas-pipeline>
16. Dzandzava, N., & Khachidze, G. (2023, July). Central Asia regional positioning on the Russia-Ukraine War. Civic IDEA. <https://civicidea.ge/wp-content/uploads/2023/08/Central-Asia-Regional-Positioning-on-the-Russia-Ukraine-War.pdf>
17. Economist Intelligence Unit. (2026). Democracy Index 2025: Democracy stabilises after eight years of decline. Retrieved May 22, 2026, from

<https://image.b.economist.com/lib/fe8d13727c61047f7c/m/1/909ba67b-5fd4-43f3-a7ad-c53ea71c50eb.pdf>

18. Engvall, J. (2023, November 27). Russia's menu of manipulation in Kyrgyzstan. Central Asia-Caucasus Analyst. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.
https://www.cacianalyst.org/resources/231127_FT_Kyrgyzstan_Engvall.pdf
19. Fazl-e-Haider, S. (2025). China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway emerges as competitor to Kazakhstan's rail network. Jamestown Foundation. Retrieved May 22, 2026, from
<https://jamestown.org/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-emerges-as-competitor-to-kazakhstans-rail-network/>
20. Fong, C., & Maizland, L. (2025, September 18). China and Russia: Exploring ties between two authoritarian powers. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounders/china-russia-relationship-xi-putin-taiwan-ukraine>
21. Gafarov, O. (2024, August 1). Boots on the ground: What Chinese private security contractors do in Central Asia. Carnegie Endowment for International Peace.
<https://carnegieendowment.org/posts/2024/08/china-private-security-central-asia>
22. Greitens, S. C., Kardon, I., & Waltz, C. (2025, July). A new world cop on the beat? China's internal security outreach under the Global Security Initiative. Carnegie Endowment for International Peace. https://assets.carnegieendowment.org/static/files/Kardon%20et%20al._China%20Security-2025.pdf
23. Guliyev, V. (2026, March 17). Southern branch of Middle Corridor gains Eurasian connectivity momentum. The Jamestown Foundation. <https://jamestown.org/southern-branch-of-middle-corridor-gains-eurasian-connectivity-momentum/>
24. Hayley, A. (2023). China's Xi unveils grand development plan for Central Asia. Reuters.
<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinas-xi-calls-stable-secure-central-asia-2023-05-19/>
25. Hedlund, S. (2026, February 25). The path of sanctions evasion leads through Kyrgyzstan. GIS Reports. <https://www.gisreportsonline.com/r/sanctions-evasion-kyrgyzstan/>
26. Hurskainen, H. (2024). Chinese exports to Central Asia after Russia's invasion of Ukraine (BOFIT Policy Brief No. 7/2024). Bank of Finland Institute for Emerging Economies.
<https://hdl.handle.net/10419/303041>
27. Hyeyoung, W. (2026). Geopolitics and development in Central Asia: Exploring opportunities for middle powers. Leibniz Information Center for Economics.
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/337448/1/1951005589.pdf>
28. Ibragimova, G. (2024, August 1). Why are Central Asian migrant workers spurning Russia? Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/07/russia-central-asia-migrants>
29. Ide, S. C. (2011). Kyrgyzstan and China: Kyrgyz views on a giant neighbor. Northwestern University.
<https://www.files.ethz.ch/isn/146235/Kyrgyz-China%20Relations.pdf>

30. International Energy Agency. (2020). Kyrgyz Republic energy profile.
<https://iea.blob.core.windows.net/assets/c71e642f-e0fd-4c9c-b910-c7adda2cf6c9/KyrgyzRepublicEnergyProfile.pdf>
31. Karymshakov, K., & Sulaimanova, B. (2019). Measuring the impact and financing of infrastructure in the Kyrgyz Republic (ADB Working Paper No. 988). Asian Development Bank Institute.
<https://www.adb.org/sites/default/files/publication/520321/adbi-wp988.pdf>
32. Kutueva, A. (2025, August 13). Investments from Russia into Kyrgyzstan reach \$279.3 million in 2024. 24.kg News Agency.
<https://24.kg/english/339450-Investments-from-Russia-into-Kyrgyzstan-reach-2793-million-in-2024/>
33. Liang, C. (2023, December 21). PetroChina looking to resume Central Asia Gas Pipeline Line D construction in 2024: Source. S&P Global. <https://www.spglobal.com/energy/en/news-research/latest-news/lng/122123-petrochina-looking-to-resume-central-asia-gas-pipeline-line-d-construction-in-2024-source>
34. Lo, B. (2025). Convergence and divergence: China-Russia relations in the age of Trump. New Eurasian Strategies Centre. <https://nestcentre.org/wp-content/uploads/2025/07/NEST-Centre-China-Russia-relations-in-the-age-of-Trump.pdf>
35. Lo, B., Lough, J., Aleksashenko, S., Medvedev, S., & Chigadaev, A. (2026, February 12). Marriage without love: The Sino-Russian partnership and what it means for the world. New Eurasian Strategies Centre. <https://nestcentre.org/marriage-without-love/>
36. Lynch, E. A., & Pierce, C. R. (2026). Balancing competing realities: The Central Asian Republics' reaction to Russia's Ukraine invasion. Military Review Online Exclusive, 1-13.
<https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/Online-Exclusive/2026/Balancing-Competing-Realities/Balancing-Competing-Realities-UA.pdf>
37. Mili, H., & Townsend, J. (2006). Precursor control on Central Asia's borders with China. United Nations Office on Drugs and Crime, Regional Office for Central Asia.
<https://www.unodc.org/pdf/uzbekistan/PrecursorRep.pdf>
38. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2023, May 19). President Xi Jinping chairs the inaugural China-Central Asia Summit and delivers a keynote speech.
https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/3255_664392/3257_664396/202305/t20230519_11080116.html
39. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2023, May 19). Xi'an Declaration of the China-Central Asia Summit. https://www.mfa.gov.cn/zyxw/202305/t20230519_11080194.shtml
40. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2025, June 17). Xi Jinping attends the second China-Central Asia Summit and delivers a keynote speech.
https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/jj/xjpcxdejzgzyfh/202506/t20250619_11653305.html
41. Mogilevskii, R. (2019). Kyrgyzstan and the Belt and Road Initiative (Working Paper #50). Institute of Public Policy and Administration, University of Central Asia.

42. Mogilevskii, R., Thurlow, J., & Yeh, A. (2018). Kyrgyzstan's accession to the Eurasian Economic Union: Measuring economy-wide impacts and uncertainties (Working Paper #44). Institute of Public Policy and Administration, University of Central Asia.
<https://www.ucentralasia.org/media/ydifefp2/uca-ippa-wp44-kyrgyzstan-s-accession-to-the-eaueng.pdf>
43. Moscow Times Reporter. (2026, May 22). Russia and China's "no-limits" trade partnership is losing steam. The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2026/05/22/russia-and-chinas-no-limits-trade-partnership-is-losing-steam-a91794>
44. National Bank of the Kyrgyz Republic. (2025, August). Balance of payments of the Kyrgyz Republic: First quarter of 2025. <https://www.nbkr.kg/DOC/08092025/000000000065542.pdf>
45. National Bank of the Kyrgyz Republic. (n.d.). Cross-border remittances of individuals. Retrieved May 25, 2026, from <https://www.nbkr.kg/index1.jsp?item=1785&lang=ENG>
46. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2026). Kyrgyzstan: Brief statistical handbook. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic.
<https://www.stat.gov.kg/media/publicationarchive/4539d006-b800-4b5b-9d35-bbffa4ce41d6.pdf>
47. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (n.d.). Entrance of direct foreign investment by countries in Kyrgyz Republic. Retrieved May 22, 2026, from <https://stat.gov.kg/en/statistics/investicii/>
48. Osmonalieva, B. (2025, August 27). Number of Kyrgyzstanis registered as migrants in Russia rises to 377,000. 24.kg News Agency.
<https://24.kg/english/341142-Number-of-Kyrgyzstanis-registered-as-migrants-in-Russia-rises-to-377000/>
49. Putz, C. (2026, January 29). Kyrgyzstan files EAEU lawsuit against Russia over migrant medical care. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2026/01/kyrgyzstan-files-eaeu-lawsuit-against-russia-over-migrant-medical-care/>
50. Quirke, J. (2025, December 17). China-Uzbek-Kyrgyz railway secures \$4.7bn. Global Construction Review. <https://www.globalconstructionreview.com/china-uzbek-kyrgyz-railway-secures-4-7bn/>
51. Rawnsley, J. (2026, March 12). Nineteen jailed over deadly Moscow concert attack. BBC.
<https://www.bbc.com/news/articles/c0j5lx75vg3o>
52. RFE/RL's Kyrgyz Service. (2023, July 27). Kyrgyz president signs law requiring officials to be fluent in Kyrgyz. Radio Free Europe/Radio Liberty. <https://www.rferl.org/a/kyrgyzstan-language-law-officials-fluency/32524597.html>
53. Robert Lansing Institute. (2026, April 28). From Moscow to Beijing: Kyrgyzstan's strategic pivot in defense and security cooperation. <https://lansinginstitute.org/2026/04/28/from-moscow-to-beijing-kyrgyzstans-strategic-pivot-in-defense-and-security-cooperation/>
54. Rogozińska, A., & Olech, A. K. (2020). The Russian Federation's military bases abroad. Institute of New Europe. <https://ine.org.pl/wp-content/uploads/2020/12/THE-RUSSIAN-FEDERATIONS-MILITARY-BASES-ABROAD-1.pdf>

55. Ruslanova, O. (2023, October 2). Growing integration of China into power sector of Kyrgyzstan: Opportunities and risks. CABAR.Asia. <https://cabar.asia/en/growing-integration-of-china-into-power-sector-of-kyrgyzstan-opportunities-and-risks>
56. Schroeder, M. (2023, March 26). Is the devil in the details? A rare look into a BRI contract in Kyrgyzstan. Journal of Public and International Affairs. <https://jpia.princeton.edu/news/devil-details-rare-look-bri-contract-kyrgyzstan>
57. State Council Information Office of the People's Republic of China. (2021, September 26). Xinjiang population dynamics and data. Retrieved May 22, 2026, from http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2021-09/26/content_77775276_6.htm
58. Stawiński, K., & Vasylyk, K. (2026, May 15). Raport Rosyjski: Kwiecień 2026. Instytut Nowej Europy. <https://ine.org.pl/raport-rosyjski-kwiecien-2026/>
59. Sukhankin, S. (2026, February 5). Russia's offer to build an SMR in Kyrgyzstan and its implications. CACI Analyst. <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13926-russia%E2%80%99s-offer-to-build-an-smr-in-kyrgyzstan-and-its-implications.html>
60. Sultanov, A. (2026, February 17). Remittances to Kyrgyzstan reached \$3.5 billion in 2025. 24.kg News Agency. https://24.kg/english/362385_Remittances_to_Kyrgyzstan_reached_35_billion_in_2025/
61. The Ministry of Transport and Communications of the Kyrgyz Republic. (2025). China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway construction. CAREC Program. https://www.carecprogram.org/uploads/Session-6_KGZ-CKU_EN-1.pdf
62. United Nations Comtrade Database. (n.d.). Kyrgyzstan China trade data, 1992 to 2021. Retrieved May 19, 2026, from <https://comtradeplus.un.org>
63. United Nations Comtrade Database. (n.d.). Kyrgyzstan Russia trade data, 1995 to 2025. Retrieved May 26, 2026, from <https://comtradeplus.un.org>
64. United Nations Comtrade Database. (n.d.). Kyrgyzstan China trade data, 2022 to 2025. Retrieved May 23, 2026, from <https://comtradeplus.un.org/>
65. Uyama, T. (2026, March 8). China's expanding presence in Central Asia: Its global strategy and public responses. Japan Policy Forum. <https://www.japanpolicyforum.jp/topics/diplomacy-jpf/pt2026030816574015623.html>
66. Vinokurov, E. (Ed.), Kuznetsov, A., Malakhov, A., Omarov, A., Serik, E., & Zaboev, A. (2025). China and the Eurasian region: Analysis of investment flows based on EDB monitoring of mutual investments. Eurasian Development Bank. https://eabr.org/upload/iblock/fca/EDB_2025_MMI_China_Report_Eng.pdf
67. Webster, J. (2024, April 23). The Kyrgyzstan route facilitating Russia's invasion of Ukraine. Lowy Institute. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/kyrgyzstan-route-facilitating-russia-s-invasion-ukraine>
68. World Bank. (2023). Middle trade and transport corridor: Policies and investments to triple freight volumes and halve travel time by 2030. World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/7e6a216e-eb56-4783-ba1b-b7621abddcd9/content>

69. World Bank. (n.d.). China trade summary. World Integrated Trade Solution. Retrieved June 9, 2026, from <https://wits.worldbank.org/CountrySnapshot/en/CHN>
70. World Bank. (n.d.). Kyrgyz Republic. World Bank Open Data. Retrieved June 1, 2026, from <https://data.worldbank.org/country/kyrgyz-republic>
71. Zimmermann, P. (2024). Decolonization in Kyrgyzstan from an (inter-)generational perspective: Political socialization of youth in Bishkek. Arbeitspapiere des Osteuropa-Instituts, Abteilung Soziologie, 2/2024. Freie Universität Berlin. https://www.oei.fu-berlin.de/soziologie/arbeitspapiere/2024_2_AP_Zimmermann.pdf
72. Kabar. (2025, November 26). Российско-Кыргызский фонд развития инвестировал \$1 млрд в экономику Кыргызстана. <https://ru.kabar.kg/news/rossijsko-kyrgyzskij-fond-razvitiya-investiroval-1-mlrd-v-ekonomiku-kyrgyzstana/>
73. Кабинет Министров Кыргызской Республики. (2024, October 17). Глава Кабмина Акылбек Жапаров поздравил «Газпром Кыргызстан» с 10-летием: достижения и будущее сотрудничество. <https://www.gov.kg/ru/post/s/24651-minkab-toragasy-akylbek-zaparov-gazprom-kyrgyzstandyn-10-zyldyk-maarakesi-menen-kuttuktady-zetiskendikter-zana-kelecektegi-kyzmattasuu>
74. Министерство энергетики Кыргызской Республики. (2026, April 13). В 2026 году планируется ввести в эксплуатацию 13 малых гидроэлектростанций общей мощностью 81,03 МВт. <https://minenergo.gov.kg/ru/news/1012>
75. Министерство энергетики Кыргызской Республики. (2026, May 20). Исторический шаг в Эркештаме: Кыргызстан и Китай дали старт проекту стоимостью 430 млн долларов. <https://minenergo.gov.kg/ru/news/1039>
76. Министерство юстиции Кыргызской Республики. (2019). Концепция внешней политики Кыргызской Республики (к Указу Президента КР от 11 марта 2019 года УП N 37). <https://cbd.minjust.gov.kg/430045/edition/949067/ru>
77. Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. (2020). Оценка внешней торговли Кыргызской Республики на основе гравитационной модели (Аналитическая записка). Институт статистических исследований и повышения квалификации. <https://www.stat.gov.kg/media/files/0d5405de-6418-4d3d-8d44-316ea9ffab19.docx>

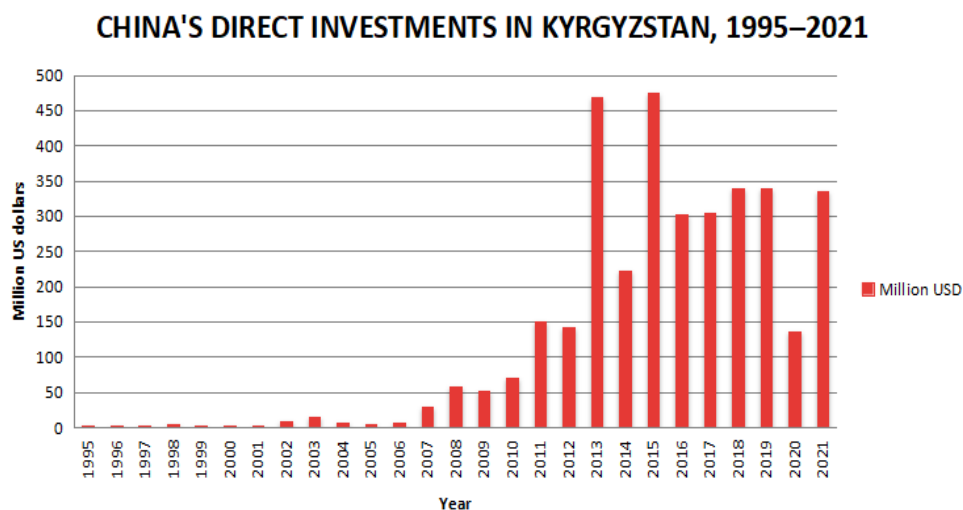
დანართები

დანართი 1 - რუსული ბაზები ყირგიზეთში.

წყარო: "Institute of New Europe"-ის 2020 წლის ანგარიში.

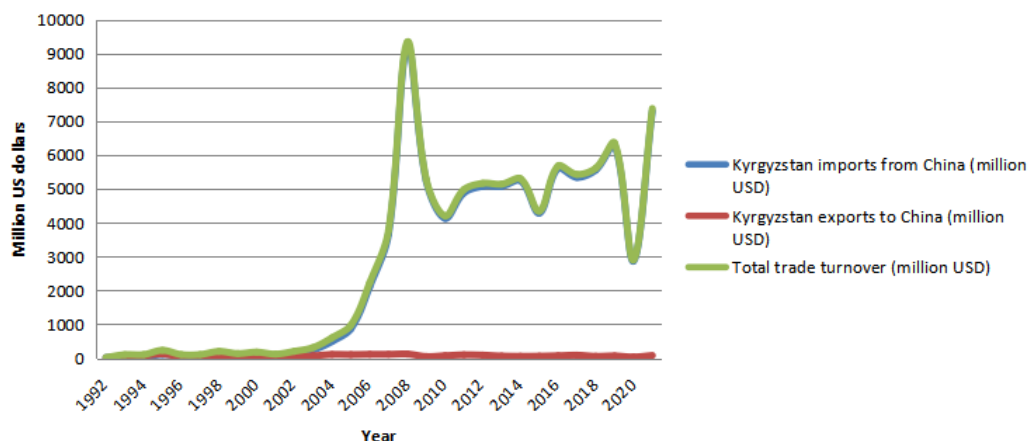
<https://ine.org.pl/wp-content/uploads/2020/12/THE-RUSSIAN-FEDERATIONS-MILITARY-BASES-ABROAD-1.pdf>

დანართი 2 - ჩინეთის მიერ განხორციელებული ინვესტიციების ოდენობა ყირგიზეთში 1995-2021 წლებში, მილიონ დოლარში (\$).

წყარო: აღნიშნული გრაფა შედგენილია ავტორის მიერ, ყირგიზეთის სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით. <https://stat.gov.kg/en/statistics/investicii/>

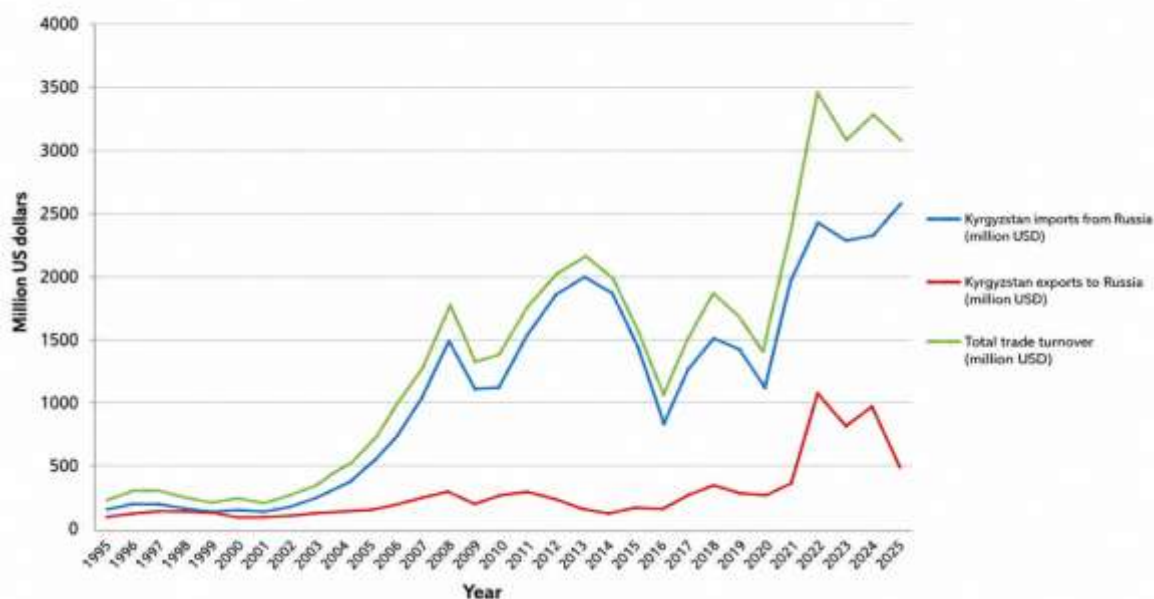
CHINA-KYRGYZSTAN TRADE, 1992-2021

დანართი 3 - ყირგიზეთისა და ჩინეთის ექსპორტ-იმპორტის მაჩვენებლები 1992-2021 წლებში, მილიონ დოლარში. მწვანე ზოლი აღნიშნავს მთლიან ვაჭრობას ორ სახელმწიფოს შორის. წითელი - ყირგიზეთის ექსპორტს ჩინეთში, ხოლო ლურჯი - ჩინეთიდან იმპორტს ყირგიზეთში.

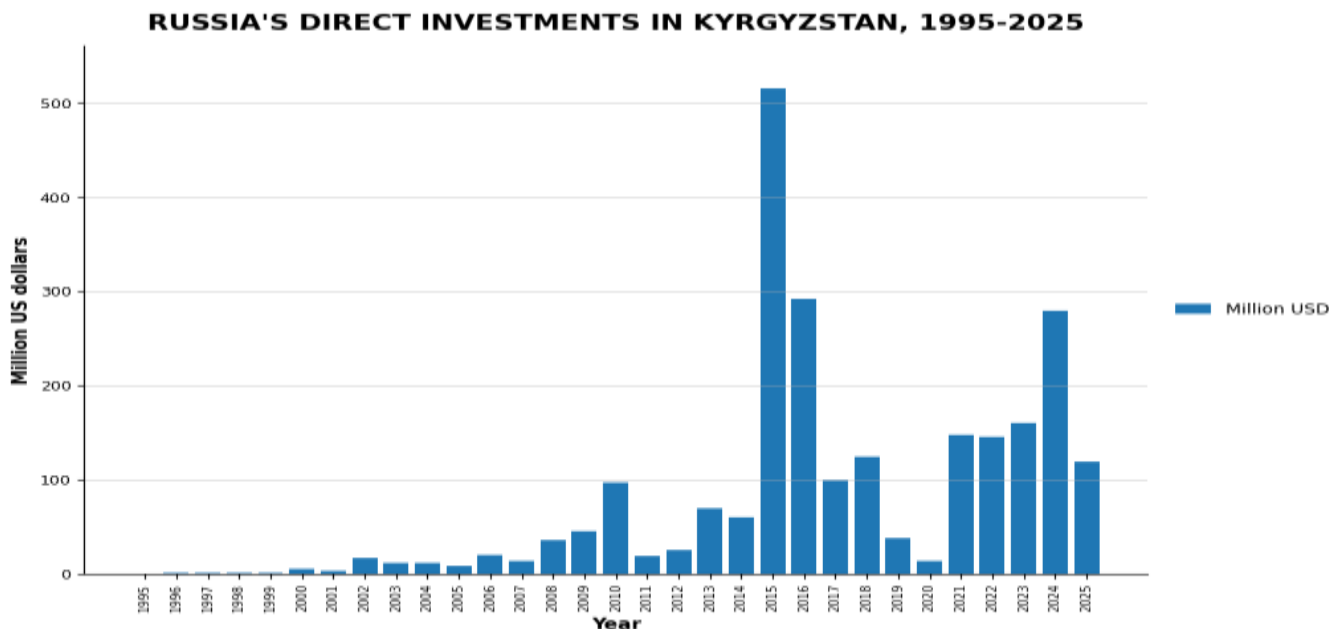
წყარო: აღნიშნული გრაფა შედგენილია ავტორის მიერ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტატისტიკის განყოფილების (United Nations Statistics Division) UN Comtrade Database-ის მონაცემების საფუძველზე. <https://comtradeplus.un.org/>

KYRGYZSTAN-RUSSIA TRADE, 1995-2025

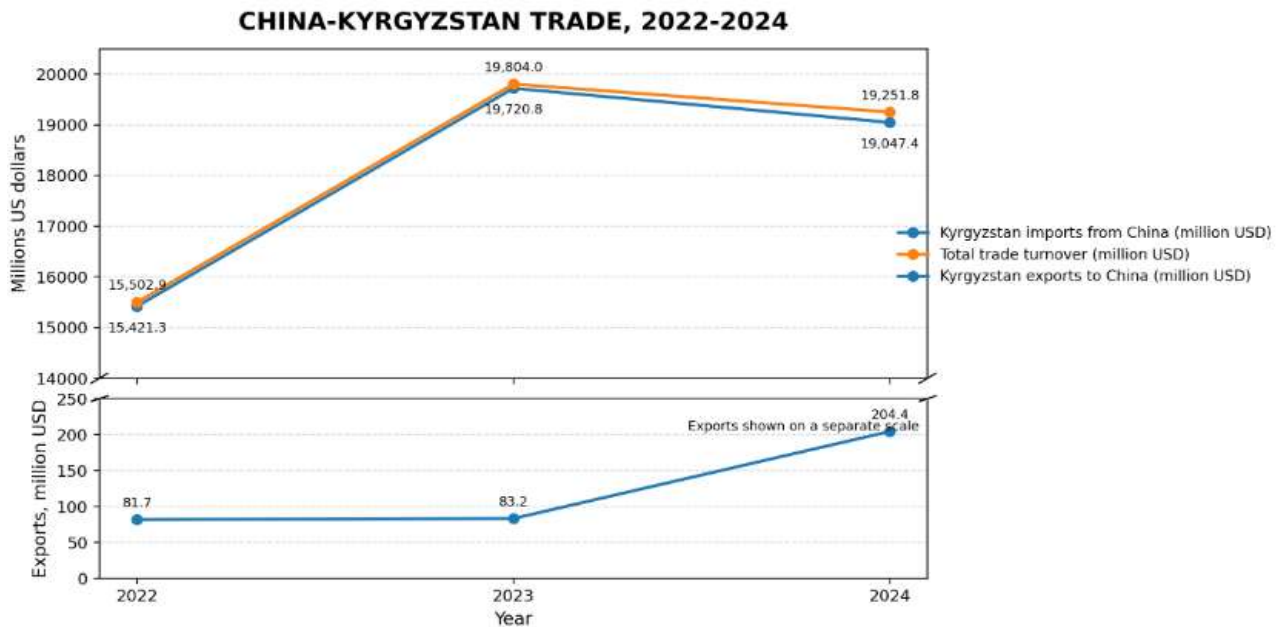
დანართი 4 - ყირგიზეთისა და რუსეთის ვაჭრობის მაჩვენებლები 1995-2025 წლებში, მილიონ დოლარში. მწვანე ზოლით გამოხატულია ვაჭრობის საერთო ბრუნვა, ლურჯი ზოლით ყირგიზეთის იმპორტი რუსეთიდან, წითელი - ყირგიზეთის ექსპორტი რუსეთში.

წყარო: აღნიშნული გრაფა შედგენილია ავტორის მიერ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტატისტიკის განყოფილების (United Nations Statistics Division) UN Comtrade Database-ის მონაცემების საფუძველზე. <https://comtradeplus.un.org/>

დანართი 5 - რუსეთის ინვესტიციები ყირგიზეთში 1995-2025 წლებში, მილიონ დოლარში.

წყარო: აღნიშნული გრაფა შედგენილია ავტორის მიერ, ყირგიზეთის სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით. <https://stat.gov.kg/en/statistics/investicii/>

დანართი 6 - ყირგიზეთისა და ჩინეთის ვაჭრობის მაჩვენებლები 2022-2024 წლებში, მილიონ დოლარებში.

წყარო: აღნიშნული გრაფა შედგენილია ავტორის მიერ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტატისტიკის განყოფილების (United Nations Statistics Division) UN Comtrade Database-ის მონაცემების საფუძველზე. <https://comtradeplus.un.org/>

დანართი 7 - ჩინეთ-ყირგიზეთ-უზბეკეთის რკინიგზის პროექტი. პროექტი იწყება ჩინეთის ქალაქ კაშგარიდან, შედის ყირგიზეთში ტორუგარტის სასაზღვრო სადგურის გავლით, აღწევს მაკმალის გადაზიდვის სადგურამდე, შემდეგ შედის ჯალალ-აბადის სასაზღვრო სადგურში და იქიდან უკავშირდება უზბეკეთს, კერძოდ ანდიჟანს.

წყარო: https://www.carecprogram.org/uploads/Session-6_KGZ-CKU_EN-1.pdf

დანართი 8 - ჩინეთის მიერ განხორციელებული ინვესტიციების ოდენობა ყირგიზეთში 2022-დან 2025 წლის პირველი კვარტლის ჩათვლით, მილიონ დოლარში. გრაფაში მოცემული “Q1” 2025 წელთან, პირველ კვარტალს აღნიშნავს.

წყარო: აღნიშნული გრაფა შედგენილია ავტორის მიერ, ყირგიზეთის სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით. <https://stat.gov.kg/en/statistics/investicii/>